

Kalan Kunum
i Sunbin-Finik Kuluko, Aluwsiliw
em Sang te.
Im Selusalem Abiw Mutuk Fian
ka kel Weng Kal Ken Ati be
Bakayemsiliw beem Sang te.

(1:1–8:3)

Emisik Weng te.

¹⁻² Nakunum Tiofilus! Sua e, ne Yesus em emisik kanese sang so, em kukuyem kemele sang so, akalem gelewkwabiliw kawtiw ilo koyemei, Sunbin-Got e elo kuluko, abiil tikin elo debele unse em sang so, sang alik alik be fut tem boko, dukemsi te. Sua kel akate, Sunbin-Finik e Yesus em ibolow tem ka kel fukunin ken mak dulewei, e akalem kalun kel gelewkwabiliw kunum ilo “Nem kalan kunum keyemoki te!”, yangeko, akalem so amkoko, koyemse kale. Keko beli, em unomin kebe ding dim bakate, Yesus e akalem kalan kunum biilo weng kitil weng mak bokoko, duyemse kale.*

³ Yesus em betbet kuluko, kuaneko, iti finik so teinse ding dim e, 40 ding kelei, e akalem kalan kunum biim kiin dim fitewsomi, Sunbin-Got em gawman sang bokoyemse kasike, i fein kuw atemiwete: “Fein! Yesus e teineko, iti finik so tein kembe kai!”, angisiliw kale.* ⁴ Angiwi, Yesus e

* **1:1-2:** Mak 16:19; Iluk 1:3; 24:49-51 * **1:3:** Iluk 24:36-49;
 Kalan Kunum 10:41

alík alík ilo bongguko, weng mak bokoyemomele: “Yu kanelom Selusalem abiw mutuk fian kale koleweko, unokoliw te! Aatim e bokolomele: ‘Ne Sunbin-Finik elo yom dim elo dabalaloki te!’, yangse kasike, yu beem kaneloke ding be feneko, kale kel biliw etaka!*

⁵ Sua kel akate, Sion e kawtiw ilo sak ok da koyem kemele te. Kate kame, tiak ding kelinba selei, Sunbin-Got e yulo Sunbin-Finik so ok da koyemomin atew keloke te.”, yangse kale.*

⁶ Keko beli, im bonggusiliw ding dim bakate, akalem gelekabiliw kunum i elo dakalalomeliw: “Kamok Fian kutaka! Kame em ding dim bakate, ku Isalael kawtiw nulo iti kitil duyemsomi, nukalem emisik kak kunum mak duyemokolew sako?”, dangsiliw kale.*

⁷ Dangiwi, e yan weng bokoyemomele: “Be yom eisneng bate! Aatim akalem ete kuw beem kaneloke ding dim be kal keko, atebe te.*

⁸ Kate Sunbin-Finik e yom dim telei, yu kitil kuluko, nem Weng Kal Ken Ati beem sang be Selusalem abiw mutuk so, Sudia aneng fian so, Samalia aneng fian so, kawin fe abiil fe beem aneng aneng angom alík alík beelo de unokoliw te.”, yangse kale.*

Yesus em Abiil Tikin Unse em Sang te.

⁹ Yangeko, em weng be banimse ding dim bakate, em gelewabiliw kunum bi atemiwete: Yesus e kawin dim kale koleweko, abiil boktak

* **1:4:** Iluk 24:49; Sion 14:16-17; Kalan Kunum 2:33 * **1:5:**
 Matyu 3:11 * **1:6:** Iluk 24:21 * **1:7:** Mak 13:32 * **1:8:**
 Matyu 28:19; Iluk 24:48

tem kalo unei, yukam mak teleko, Yesus elo kasi kolewei, i atemsiliw kale.

¹⁰ Im abiil katiw elo kiin dOUNg kesiliw ding dim bakate, kunum alew mak ilim kais nam so im mit mewso mosiliw kale. ¹¹ Moko, aso i bokoyemomeliw: “Galili aneng kunum yutaka! Yu nimtew angom kale kel mobomi, abiil katiw elo kiin dOUNg angeko, biliw a? Yu kililina! Sunbin-Got e Yesus beelo abiil tikin elo debele unbelei, yu kiin so atebiliw te. Kate, em ibik iti toloke ding dim kabalak e, yu elo iti atemiwi, e akalem une kembe atew iti kaneko, telei, yu atemokoliw te.”, yangsiliw kale.*

Sudas em Abin Kulomin Kunum Fensiliw em Sang te.

¹² Beli, i Selusalem abiw mutuk fian mewso ka kel kese Oliw amgu tikin be koleweko, iti Selusalem abiw mutuk fian kalo unsiliw kale.*
¹³ Uneko, am boktak kawtem mak elo uneko, ka kel wensansiliw kale. Ka kel wensansiliw kawtiw biim wiin kanekote:

Mak e Fita e,
 mak e Sion e,
 mak e Sekow e,
 mak e Andulu e,
 mak e Filiw e,
 mak e Tomas ite te.
 Iti mak e Batolomyu e,
 mak e Matyu e,
 mak e Sekow e — e Alfius em min ete kale.

* **1:11:** Matyu 26:64; Iluk 21:27 * **1:12:** Iluk 24:50-53

Mak e Saimon e — e Ulom abiw mutuk fian em wonuk so kunum iso maka keyemkamele kunum ete kale.

Mak e Sudas e — e Sekow em min ete kale.*

¹⁴ Kunum alik alik bi so, waneng am kasel bi so, Yesus em auk Malia uso, akalem awkunum kumel iso, alik alik i am be bongguko, ibolow ki makmak kesomi, kutiliw banim taw banim diwkuw diwkuw Sunbin-Got eso weng bakamaliw kale.

¹⁵ Kaem ding dim bakate, kunum waneng banban im fufu e 120 emdiw mak Yesus elo “Fein!”, dangeko, ka kel wensansiliw kale. Keko beli, Fita e alik alik biim mutuk moko, weng mak bokoyemomele: ¹⁶ “Nakunum kumel kunum waneng yutaka! Sua e, Sunbin-Finik e kamok fian Debit elo Sudas em dulum elo kaneloke weng mak bokolewei, e Sunbin-Got em fut tem bose kale. Kame weng be dem gilako, fein kese te. Nimtew angom? Sudas e Yesus elo alomin maka im deiw kukuyemse kasike.* ¹⁷ Alik alik yu kal keliwete: Sua e, Sudas e num angin kebomi, num aluwbamin atew keko, alenale te. ¹⁸ Kate, e akalem wa kukuw beem yan kuluko, kawin atuk mak wense kate, e kawin beem dim kabalak elo fom mitei, akalem kumun e bikineko, kalat angse te.* ¹⁹ Kelei, Selusalem abiw mutuk fian kasel alik alik i kanele eisenng be kal kesiliw kasike, i kawin anung beem wiin e ‘Akeledama’ anggiliw kale. Kibulu weng sin kel wiin beem mongom e kanekote: ‘Kaim Buselse Kawin’ ete te. ²⁰ Sunbin-Got em Sim Fut e kanese beem dulum elote bokolomele:

* **1:13:** Matyu 10:2-4 * **1:16:** Sim Fut 41:9 * **1:18:** Matyu 27:3-8

‘Em am e kawtiw banim, mesesem banim, keko,
boka!’,

angomi, iti weng makso bokolomele:

‘Em yetebin aluwbamin be nanew kunum mak
ete kuloka!’,

angse kale.* ²¹ Kane angse kasike kame, nu num
mutuk kale kel kunum mak fenuw kano, e Sudas
em abin kuloka! Kunum be nukalem emdiw,
sua kel akate diwkuw diwkuw nuso, Kamok Fian
Yesus eso, alik alik nuso makuw kakabomelei,
alenale kunum atew keboka! ²² Sion em Yesus
elo ok da kolewse akal, Yesus em iti finik so
teinse akal, Sunbin-Got em Yesus elo abiil tikin elo
debele unese akal, alik alik kanese eisenng bakati
kiinwalasomi, atemse kunum keboka! Kasike,
kunum be ki keko, nuso makuw kawtiw alik alik
ilo Yesus em dulum elo kanese weng be kilele
bakayemboke te.”, yangse kale.*

²³ Yangesomelei, kunum waneng bi kunum
alew mak mo koyemsiliw kale. Mak e Yosew
Balsabas e, mak e Matias ete kale. (Yosew em
wiin mak e Sastus.) ²⁴ Mo koyemeko, Sunbin-Got
elo bokolewomeliw: “Kamok Fian kutaka! Kute
kuw kunum waneng alik alik im ibolow tem atin
kuw kal kebelew kasike, ku Sudas em abin ku-
loke kunum be nulo kukuyema! ²⁵ Kukuyemew
kano, kunum be Sudas em abin kuluko, kawtiw
dokoyemomin kalan kunum keboka! Nimtew
angom? Sudas e nulo koyemeko, em dulum elo
memen kelewselew betbet kulamin abin kalote
unse kasike.”, dangsiliw kale. ²⁶ Dangeko, tum
win eisenng gel mak atew kuluko, kunum alew

* **1:20:** Sim Fut 69:25; 109:8 * **1:22:** Matyu 16:19; Mak 1:9;
Sion 15:27

biim wiin ka kel boko, kuse anggiliw kale. Kuse angiliwi, Matias em wiin ete kese kasike, e kalan kunum guel kel im mutuk iso makuw bongguse kale.

2

Sunbin-Finik im Mutuk Talse em Sang te.

¹ Beli, Bentikos kese ding dim bakate, Yesus elo gelewkabiliw kunum waneng alik alik ikati bongguko, am makmak ka kel wensansiliw kale.* ² Im ka kel wensansiliw ding dim bakate, inim weng fian mak atew abiil elote teleko, im teinbiliw am beelo gek yak yak kese kale. ³ Kelei, weing dong atew eisneng mak akal teleko, im kal dim amen amen kuw teinei, i atemsiliw kale.* ⁴ Kaneyemse ding dim bakate, Sunbin-Finik e kunum waneng im dim gek koyemse kasike, i aneng aneng angom im kasel im weng sin dim bokolew bokolew kesiliw kale.*

⁵ Kaem ding dim bakate, Sunbin-Got em weng gelewkabiliw Suda kawtiw banso mak Isalael im ibik biliw kawtiw im aneng aneng angom be kolew kolew teleko, Selusalem abiw mutuk fian kalo teleko, ka kel bongguko, wensansiliw kale. ⁶ Wensansomi, inim weng atew fian be kilisiliw ding dim bakate, i em kanese am ka kel bongguko, am kawtem biliw kunum waneng im bakabiliw weng be kiliko, yol yol anggiliw kale. Nimtew angom? “Ibo! Nukalem amen kuw amen kuw weng sin bakamiw kai!”, angeko, kilisiliw

* **2:1:** Kunum Ayem 23:15-21; Sawa Weng 16:9-11 * **2:3:**

Matyu 3:11 * **2:4:** Mak 16:17; Kalan Kunum 4:31; 10:44-46; 19:6

kasike. ⁷ Kilisomi, bokolomeliw: “Yakai! Kate, kunum waneng kali alik alik Galili kawtiw ite sako? ⁸ Kaneko kasike, nimtew angom ete alik alik nu amen kuw amen kuw keko, nukalem weng sin kuw kili kebuluw a? ⁹ Nusik Suda kawtiw kate, nukalem annom em aneng aneng i kanekote: Falatia e, Midia e, Elam e, Mesofotemia e, Sudia e, Kabadosia e, Fontus e, Esia e, ¹⁰ Filigia e, Bamfilia e, Isiw e, Ilibia em aneng Sailini em mewso ete te. Nu Ulom abiw mutuk fian em ¹¹ Suda kawtiw so, Suda kawitiw num ibik biliw Sunbin-Got em wiin daolewkabiliw kawtiw so, Kilit kawtiw so, Alebia kawtiw so, alik alik beem kasel kebuluw kate, nu nukalem amen kuw amen kuw keko, num weng sin dim kel kililuwete: I Sunbin-Got em kanele eisenng kitil so beem sang bokolew bokolew kesomi, akalem wiin fian daolew kebiliw kai!”, angsiluw kale. ¹² Angesomi, yol angeko, ibolow tiaktiak keko, ikalem bokolew bokolew kelomeliw: “Kale nomin eisenng mak kele ya?”, ange ange kesiliw kale. ¹³ Angsiluw kate, mali kawtiw mak weng minin mak bokolomeliw: “Wain ok banban waneko, mamtel kebiliw kai!”, angsiluw kale.

Fita e Yesus em Weng Kal Ken Ati Bokose em Sang te.

¹⁴ Angesomeliwi, Fita so, guel kel kalan kunum iso, alik alik im am be koleweko, kut kel mosiliw ding dim bakate, Fita e gaanin kitil mak gaaneko, ka biliw kawtiw ilo bokoyemomele: “Nakunum kusel, Suda kawtiw so, Selusalem abiw mutuk fian kaleem kasel so, alik alik yutaka! Yu nem weng kale kilele kiol kuw kililoliwka! ¹⁵ Kame

kutimeko, kutim mililiw kuw keko, aneng danbe kasike, kawtiw yu kanelom ibolow fukuneko, bokolomeliw: ‘Kali wain ok banban wanbiliw kai!’, angbokoliw te! Babo! ¹⁶ Kate, sua kel akate, kanekabe eisneng kaleem dulum elo Sunbin-Got em bontem dim bakamin kunum Yoel ete bokolomelei, em angse weng be kame ki kelaka. Yoel e bokolomele:

¹⁷ ‘Sunbin-Got e bokolomele:

‘Fefe ding dim kabalak e, ne nakalem Sunbin-Finik elo buseleko, kunum waneng alik alik im dim daloki te.

Im dim dasomelii, yom muluwel kunum waneng alik alik i nakalem bontem dim bakameliw kunum waneng kebomeliwi,
yom tenbelel kunum i kiin falak angeko, atemiwi,
yom fasel ikal kiin dem mongom so atemokoliw te.*

¹⁸ Kaneloke ding dim kabalak e, ne nakalem Sunbin-Finik be nem weng afak kakabiliw kunum waneng im ibolow tem ka kel buselii, i nakalem bontem dim bakameliw kunum waneng kelokoliw te.

¹⁹ Feinka! Ne auk so kitil so eisneng mak abiil katiw so, kawin dim kalak so, aneng aneng angom be dukulii, kawtiw yu kaneloke eisneng be atemeko, ‘Kale fefe ding kai!’, angeko, atemokoliw te.

Yu kanele eisneng be atemiwete: Kaim e, weing dong e, deik sel kuw keko, fitew kelei, yu atemokoliw te.

* **2:17:** Yoel 2:28-32

²⁰ Ataan e alwol keko, mililiw emdiw kelei, kayow e gik kun keko, kaim emdiw keloke te.

Keloke ding dim bakate, Kamok Fian e kamok fian keko, akalem auk so kitil so be fitewsomelei, kawtiw yu em diwyemeko, geeyemoke ding be fein atemokoliw te.

²¹ Kaem ding dim bakate, nimin kunum waneng ite mak Kamok Fian em wiin fian daoko, elo dakalaliw tewe, e kunum waneng biilo sunsun finik so bin kulomin deiw ka kel mo koyemoke te.’,

angse kale.’

²² Isalael kasel kunum waneng yutaka! Nem weng kale kilele kililoliwka! Sunbin-Got e Nasalet abiw kunum kayak Yesus be akalem wiin so amkoko, kolewei, e auk so kitil so aluwbamin banban alik alik yukalem mutuk dim so, yukalem kiin dim so, aluwse te. Kasike, yu em auk so kitil so kanese alik alik be atemeko, “Kunum be Sunbin-Got em aluwbamin kunum ete te!”, angeko, kal keliw te. ²³ Keliw kate, sua kel akate, Sunbin-Got e ‘Kaneloke te!’, angeko, kaneloke eisneng kilelel kal kesomi, Yesus beelo Suda kawtiw yom teing dim elo dase te. Dase kasike, yu elo Moses em kukuyemse weng beem afak binba kebiw kawtiw im teing dim dalewiwi, i Yesus elo ais dim kel sil bikiko, aliwi, e kuanse te. ²⁴ Aliwi, kuanse kate, Sunbin-Got e elo iti fomkamin dim kel dawkalfoleko, kawtiw im kuankemin em dulum elo finganin fian aluwkabiliw be banimse te. Feinka! Kuankemin em kitil e ki keko, Yesus elo atin kuw de mit da kolewinba kese te.

25 Sua kel *akate, emisik kak kunum Debit e Yesus em dulum elo weng kale bokolomele:
 ‘Diwkuw diwkuw Kamok Fian e neso kuw mewso kel belei, ne atemkabi te.

Kaneko kasike, ne fingansomelii, walwal nam nene te.

26 Keko beli, ne ibolow kalfong fian kuw keko, kakat ati weng kuw bokoko, em nem kal anggил akal dokonemoke ding feneko, bi te.

27 Nimtew angom? Ku nelo awalik kumel im finik am tem unsiliw dim ka kel nam konemokolew te.

Kate ku nelo kukalem wiin so amkoko, konemselew kasike, nem kal anggил kale akal nam kilone te.

28 Kamok Fian kutaka! Ku nelo sunsun finik so kulomin em deiw kukunemeko, neso kuw mewso kenembelew kasike, nem ibolow akati kalfong fian kebe te.’,

angeko, fut tem bose kale.

29 Nakunum kumel kunum waneng yutaka! Ne kalaing kuw keko, weng kale bokoyemomeli: Nukalem aliwol kumel im emisik kak kunum Debit e weng be angse kate, e kuanei, i elo fom dawkuko, kolewiwi, em fom e kilonse kale. Fein! Em fomkamin be yom tele num tele dim kale kel be te.* 30 Kate, Debit e Sunbin-Got em bontem dim bakamin kunum kese kasike, e Sunbin-Got em elo dangse weng ‘Kukalem mining dow mak kukalem emdiw kamok fian keloke te.’, angse weng fawtuk ayem be kilele kal kese kale.* 31 Kasike, Debit em

* 2:25: Sim Fut 16:8-11 * 2:29: 1 Kamokim 2:10 * 2:30: 2 Samuel 7:12; Sim Fut 89:3-4; 132:11

yangse weng be sow ibik em Mesaya em iti finik kuluko, baba teinoke beem dulum elo bokose kale. E Mesaya beem dulum elote bokolomele: ‘Nem kal anggил kale akal nam kilone te.’, angse kale.*

³² Yu kililoliwka! Alik alik ka buluw kunum waneng nu kiinwalasomi, atemeko, fein weng bokoyemomeluw: Sunbin-Got e Yesus beelo iti fomkamin dim kalo dawkalfolse te! ³³ Dawkalfolei, Yesus e wiin fian kuluko, Sunbin-Got em auk so yuk teing dim elo teineko, ka be te. Ka bomelei, Alew em sua kel akate ‘Kaneloki te!’, dangse weng be fein dem gilalei, e Sunbin-Finik be Min elo dulewei, e Sunbin-Finik beelo num dim elo busel mitse kasike, alik alik yu beem dem kame kiliko, atebiliw te.* ³⁴ Fein! Debit e abiil tikin elo uninba kese kate, e bokolomele: ‘Kamok Fian e nem Kamok Fian elo bokolewom-ele:

‘Ku nem auk so yuk teing dim kalo teina!

³⁵ Teinewi, ne kom maka ilo kom yan afak elo koyemoki te.’, dangse kai.’, angse kale. ³⁶ Angse kasike, Isalael kasel yukal kiliko, kaneko be atin kuw kal keloliwka! Yu Sunbin-Got em num dulum elo ‘Yom Mesaya Kamok Fian ete te!’, angeko, amkoko, kolewse Yesus beelo ais dim sil biki asiliw te.”, yangse kale.*

Fita em Yangse Weng beem Dem em Sang te.

³⁷ Yangei, kawtiw bi Fita em yange weng be kiliko, yol kain kilkilinko, “Ibo! Yake! Yake! Nono

* **2:31:** Sim Fut 16:10 * **2:33:** Kalan Kunum 5:32; 7:55-56

* **2:36:** Kalan Kunum 5:30-31

kelokoluw o?”), ange ange kesomi, kalun kel kalan kunum biilo beem dulum elo dakalasiw kale.
³⁸ Dakalaliwi, Fita e yan weng bokoyemomele: “Alik alik yu amen kuw amen kuw keko, yom ibolow sili sili nam kakabiliw deiw be kolewiwi, nu yulo ok da koyemuw kano, e yom ibolow sili sili nam be sak misim kuw kulu koyemoke te. Koyemei, Sunbin-Got e yulo akalem Sunbin-Finik beelo sak misim kuw dukoyemoke te. ³⁹ Fein! Sua kel akate, Sunbin-Got Kamok Fian e kitil weng mak akalem wiin so galmose muluwel ilo bokoyemeko, ‘Kaneloki te!’, yangse kale. E weng be akalem angin Isalael kasel nukal, nakalem aul muluwel ikal, aneng aneng angom ka biliw kasel ikal, alik alik num dulum elo yangse kai.”, yangse kale.*

⁴⁰ Yangeko, iti tikin weng mak bokoyem bokoyem keko, kitil kuw bokoyemomele: “Kame, yu Sunbin-Got elo ‘Nulo dokoyema!’, dangiwi, e yulo fein dokoyemoke kasike, yu ibolow sili sili nam kukuw gelewabiliw kawtiw iso bongguko, yan wa mak nam kuliw te.”, yangse kale.

⁴¹ Em yangse ding dim bakate, yemamas kel tausen (3'000) kunum waneng banban emdiw i Fita em weng be kiliko, “Fein!”, dangeko, “Nulo ok da koyemina!”, dangesomi, Yesus em angin kesiliw kale.* ⁴² Kesomeliwi, i kalan kunum biim kukuyemin weng be ibolow fian kuw keko, im weng kiliko, kilele aluweko, alenaliw kale. Bomeliwi, kunum aul waneng aul atew keko, ibolow ki makmak kebomi, dokolew dokolew

* **2:39:** Aisaya 57:19 * **2:41:** Kalan Kunum 2:47; 4:4

kukuw fian kuw gelewbomi, Yesus em ikalem dulum elo kuanse sang beelo ibolow fukuneko, belet wanin wanbomi, Sunbin-Got eso weng bakabomi, kemaliw kale.*

Yesus em Angin im Kukuw em Sang te.

⁴³ Beem ding dim bakate, kalan kunum bi Yesus em wiin dim ete auk so kitil so eisneng banso mak kesiliw kasike, alik alik i im kanesiliw be atemeko, “Yakai!”, angeko, yol angsiliw kale.

⁴⁴ Yol angsiliw kate, Yesus em angin i wensaneko, kunum aul waneng aul atew keko, ibolow ki makmak kesiliw kale.* ⁴⁵ Kasike, emso kunum mak kele tewe, e akalem mesesem eisneng mak kuluko, “Mali iso weno yo!”, yangeko, kuluse tum win be kuluko, em banim so, mesesem sukum biliw kunum waneng so, alik alik ilo amen amen keyemeko, dokoyemse kale.

⁴⁶ Beli, Yesus em angin i weng dim kelew kelew kesomi, diwkuw diwkuw Sunbin-Got em am yol aneng elo uneko, ikalem am mak am mak uneko, ka kel kal-fong fian kesomi, ibolow dulew dulew kukuw geleweko, wanin fakal fakal wanbomi, ⁴⁷ Sunbin-Got em wiin fian daolew ke alenaliw kale. Keko beli, kawtiw alik alik i ilo yetemeko, ibolow fian duyemsiliw kale.

Kanemiw ding dim bakate, Kamok Fian e kunum waneng neng so neng so gaayemei, i teleko, Yesus elo “Fein!”, dangsiliw kale.*

* **2:42:** Kalan Kunum 20:7

* **2:44:** Kalan Kunum 4:32-35

* **2:47:** Kalan Kunum 6:7; 11:21

3

Yan Yout nam Kunum mak em Sang te.

¹ Deiw mak ding, aneng digiw dim kese ding dim bakate, Fita so, Sion so, aso i Suda im kukuw geleweko, Sunbin-Got em am yol aneng elo uneko, eso weng bakam unsiliw kale. ² Unbomi, Sunbin-Got em am yol aneng beem mit mewso teleko, wati beem abisom beem wiin e “Abisom Ati te Ati” ka kel e, kunum yan yout nam kunum mak teinbele, i atemsiliw kale. Kunum be auk kumun tem elote yout nam kese kunum ete kale. Diwkuw diwkuw mali kawtiw i elo debele teleko, am yol beem abisom dim ka kel tein kolewsiliw kale. Koliwi, yout kunum be kalo teliw kawtiw ilo “Yu tum win mak dunemina!”, yangeko, genemale kale.

³ Keko beli, Fita so, Sion so, aso im teliw ding dim bakate, e aso ilo genyemomele: “Kaso yu kinkin kenemeko, mesesem mak kenemina!”, yangse kale. ⁴ Yangei, aso i elo kiin sen so atemiwi, Fita e bokolewomele: “Ku aso nulo kiin doung yetema!”, dangse kale.* ⁵ Dangei, e ilo kiin sen so yetemeko, “Eisneng mak dunemokoliw kai!”, angeko, ibolow fukunse kate, ⁶ Fita e bokolewomele: “On kisol so mesesem mak akal banim kasike, nam dukemi te. Kate, nem aluwbi mesesem mesesem eisneng mak be dukemoki te. Ku kilele kililolewka! Ne Nasalet abiw mutuk kayak Yesus Kulais beem wiin dim e bokokemomeli: ‘Ku kame kuw moko, kakama!’, kangbi te.”, dangse kale.* ⁷ Dangeko, yout nam kunum beem yuk teing

* **3:4:** Kalan Kunum 14:9

* **3:6:** Kalan Kunum 4:10; 16:18

falala keleweko, elo mo kolewei, kunum beem yan benese be dilko, kitil kese kale. ⁸ Kitil kelei, kunum be kue dakalala keko, wimko, Sunbin-Got em wiin fian daolewoko, aso iso am yol aneng kawtem unse kale. ⁹ Unesomelei, ka biliw kunum waneng alik alik i em Sunbin-Got em wiin fian daose weng be kili atemeko, ¹⁰ yol angeko, ibolow fukunomeliw: “Yakae! Kunum be yout nam keko, diwkuw diwkuw Abisom Ati te Ati beem dim ka kel teinsomi, tum win em dulum elo genyemale kunum ete sako? Kate kame, nono kele ya?”, ange ange keko, ibolow temtem kesiliw kale.

Fita em Am Yol Tem em Bokoyemse Sang te.

¹¹ Kaem ding dim bakate, ibolow tem tem kesiliw kawtiw alik alik bi yout nam kilelewse kunum be Fita so, Sion so, aso iso mewso kuw mobelei, i atemsiliw kale. Atemeko, ikati aso im mewso alul alul teleko, emisik kamok fian Solomon em sua sua kel gese am yu beem dim ka kel mosiliw kale. ¹² Mosomeliwi, Fita e ka biliw kawtiw ilo bokoyemomele: “Isalael kawtiw yu-taka! Nimtew angom ete, yu kanele eisneng beem dulum elo yol angeko, nulo kiin doung yetemeko, ibolow fukunomeliw: ‘Yakae! Kaso yom kitil ete kuw yout nam kunum beelo kilelewiw kai!’, angbiliw sako? Nimtew angom ete yu ibolow fukunomeliw: ‘Kaso yu Sunbin-Got em kiin dim e sen so banim kunum kebiliw kasike, e yulo kitil be duyembe kai!’, yangbiliw sako? Itel Bate! Yu kanelom beemdiw ibolow fukunokoliw te! ¹³ Yu kilele kililoliwka! Nukalem awalik kumel Abal-akam so, Aisak so, Sekow so, alik alik biim Sunbin-Got e akalem weng afak kunum Yesus beem wiin

e fian kelewse kasike. Emisik ding kabalak e, alik alik yu kunum Yesus beelo diwyemin kunum fian Failat em teing dim dasiliw te. Dasomeliwi, e Yesus elo diweko, ‘Kunum sen so banim kunum ete te! Elo kolewina!’, yangse kate, yu Yesus elo ibiku koleweko, ‘Babo! Elo alina!’, yangolewka!’, dangesiliw te.*

¹⁴ Kate, yu Sunbin-Got em akalem wiin so amkoko, galmose sen so banim kunum Yesus beelo ibiku koleweko, da kolewsiliw te. Kate, yu mali kawtiw ilo yenkabe kunum mak elo ibolow kelewsiliw te. ¹⁵ Kanesiliw kasike, yu finik so bin em mongom kayak Yesus elo asiliw kate, Sunbin-Got e elo iti fomkamin dim dawkalfolse te. Kanese be nu kilele kiinwalasomi, atemeko, kame yulo kitil kuw bakayembuluw te. ¹⁶ Feinka! Yesus elo ‘Fein!’, dangin em kitil e yan yout nam kese kunum beelo dokolewei, yu kilele kal kelewka-biliw kunum kale kame kitil kuw mobelei, atebiliw te. Yesus e kunum beem fein ibolow be kitil kelewse kasike, e Yesus em wiin dim kel iti kilelewei, ken kese te.

¹⁷ Nakunum kumel kunum waneng yutaka! Yu so, yukalem kak kunum iso, alik alik yu akokow keko, Yesus elo ibik dasiliw te.* ¹⁸ Kate, yu kililina! Sua kel akate, Sunbin-Got em bontem dim bakamin kunum alik alik i bokolomeliw: ‘Sunbin-Got em Mesaya e betbet fian kuloke te!’, angenaliw kale. Kate, kaem ding dim bakate, Sunbin-Got e ikalem yangsiliw weng be fein ki kelewse te. ¹⁹ Kasike kame, yu yom ibolow

* **3:13:** Aneng Kolew 3:6,15; Iluk 23:13-25; Kalan Kunum 2:23

* **3:17:** Iluk 23:34; 1 Timoti 1:13

sili sili nam kukuw be alwol keleweko, koliw tewe, Sunbin-Got e yom sili sili nam be sak misim kuw kulu koyemko,* ²⁰ yulo kitil kikis mak duyemeko, em wiin dim amkose kunum Mesaya Yesus elo iti yukalem dim elo dabalayemoke te. ²¹ Dabalayemoke kate kame, Mesaya Yesus e abiil tikin kel Sunbin-Got em ding fenbe te. Nimtew angom? Sua sua kel, Sunbin-Got em bontem dim bakamin kunum ayem i bokolomeliw: ‘Toloke ding dim kabalak e, Sunbin-Got e alik alik eisneng be iti kiol kuw keko, kikis keyemoke te.’, anggiliw kasike. ²² Alik alik yu Moses em yangse weng be kal keliwete: ‘Deiw mak ding mak, yom Kamok Fian Sunbin-Got e, yom mutuk ka kel bontem dim bakamin kunum mak nakatetew mak moloke te. Molei, yu akalem weng kilele kiliko, gelewemoliwka!’ ²³ Gelewinba keliw tewe, Sunbin-Got e sakalaw keko, weng bo bo kunum waneng biilo yene kuan fikiw banimeko, Isalael kawtiw num mutuk ka kel yenbakaloke te.’, yangei, yu kilele kal keliw te.

²⁴ Yu kilele kililina! Samuel so, Sunbin-Got em ibik talsiliw bontem dim bakamin kunum alik alik iso, alik alik i ‘Kanele eisneng be fitewoke te!’, anggiliw kate kame, im anggiliw weng be fein ki kese te. ²⁵ Yu kilele kililoliwka! Sua sua kel akate, Sunbin-Got e yukalem kaliwol kumel ilo kitakamin weng mak duyemse kale. Duyemei, biim muluwel dow kebiw kunum waneng yu kitakamin weng be gaw aim fan atew akati kuliw te. E kawalik Abalakam elo bokolewomele: ‘Ne kom muluwel dow kunum mak mo kolii, e

* **3:19:** Kalan Kunum 2:38

* **3:22:** Sawa Weng 18:15,18-19

kawin dim kaleem kunum waneng alik alik
im bamki so mongom kayak kunum keboke
te.’,

dangse kale.*

²⁶ Feinka! Sunbin-Got e akalem weng afak
Mesaya beelo mo koleweko, elo yom dim dako,
yomisik bamki so kunum waneng keyemkabe
kasike kame, yu yukalem sili sili nam kakabiliw
deiw be kolewko, Sunbin-Got em ken deiw kalo
kakamoliwka!”, yangse kale.*

4

Fita so, Sion so, Aso ilo Geeyemsiliw em Sang te.

¹ Fita so, Sion so, aso biim ka biliw kawtiw ilo
weng bakayembiliw ding dim bakate, Sunbin-Got
em am yol em kunum ayem afak kunum so, mali
Satyusi iso, Sunbin-Got em am yol em wonuk
so kunum im kak kunum eso, alik alik bi aso
im mit talsiliw kale. ² Telesomeliwi, i aso biim
kukuyemin weng be wosuko, kiliwete: “Yesus e
kuaneko, iti teinse kasike, kuansiliw kawtiw alik
alik ikati iti teinokoliw te.”, yangbiliwi, i kilisiliw
kaiske, i gal keyemeko, ibolow kaisuw keyemsiliw
kale. ³ Keyemsomeliwi, ataan tem unomin kese
ding dim bakate, i aso ilo net keyemeko, sak
yemdeko, sok am tem da koyemiwi, i ka kel
akalsiliw kale.

⁴ Kaneyemsiliw kate, kawtiw banban mak aso im
weng be kiliko, “Fein!”, angeko, mali fein ibolow
so kunum waneng iso bonggulsiliw kale. Kasike,
bonggusiliw kunum waneng alik alik biim fufu e

* **3:25:** Talfut Kese 22:18 * **3:26:** Kalan Kunum 13:46

teingabi kel tausen (5'000) kunum waneng atew kesiliw kale.*

⁵⁻⁶ Beli, akaleko, iti aneng dane ding dim bakate, Suda kawtiw im kamokim so, kak kunum iso, Sunbin-Got em kukuyemin weng kalem aulewko, kukuyemkabiliw kunum iso, Sunbin-Got em am yol kunum ayem sel Anas eso, em angin Kaiafas eso, Sion eso, Aleksandel eso, mali akalem angin mak iso, kunum alik alik bi Selusalem abiw mutuk fian ka kel wensansiliw kale. ⁷ Wensansomeliwi, am yol em wonuk so kunum i Fita so, Sion so, aso ilo wensanbiliw kunum biim mutuk ka kel mo koyemiwi, i aso ilo dakalalomeliw: “Kante yulo auk so kitil so be duyembe ye? Kanem wiin dim ete yu kanemin eisneng kale kanebiliw e?”, yangsiliw kale. ⁸ Yangiwi, Sunbin-Finik e Fita em ibolow mutuk wense kasike, e yan weng bokoyemomele: “Isalael kawtiw num kamokim so, kak kunum so alik alik yutaka! ⁹ Yout nam kunum beelo ken kelewsuluw beem mongom ete yu teleko, nulo diwyemin weng dakalalomeliw: ‘Kaso yu nono keko, kanelewsiliw e?’, yangeko, dakalakam teliw sako? ¹⁰ Kate, yuso, Isalael kawtiw iso, alik alik yu nem weng be kiliko, kilele kal keloliwka! Nasalet abiw kayak Yesus Kulais em auk so kitil so wiin dim em kitil e yout nam kunum be iti yom kiin dim mobe te. Sua kel akate, yu kunum be ais dim sil biki kolewiwi, e kuanse kate, Sunbin-Got e elo iti dawkalfolse te.* ¹¹ Fein! Kunum Yesus be ‘mali kawtiw mak i am gebomeliwi, am kun mak diw atemiw ete, ‘Kale beit nam te!’, angeko,

* **4:4:** Kalan Kunum 2:41

* **4:10:** Kalan Kunum 3:6,13-16

kolewsiliw kate,
 am em kamok keko, am kayak kunum e am
 kun be atemete: ‘Am kun ilkul kitil te!’,
 angeko, elo kaiw kun mutuk mo kolewse
 kale.’, angse eli*.*

¹² Feinka! Yesus em wiin dim ete kuw kunum wa-
 neng nu nukalem kakameluw kuankemin deiw
 beelo koleweko, Sunbin-Got em sunsun finik so
 bin kulomin deiw dim ka kel unokoluw te. Kawin
 fe abiil fe aneng aneng alik alik angom be nanew
 wiin mak bate! Yesus em wiin dim ete kuw
 kanekabe te.”, yangse kale.*

¹³ Yangei, weng kililiw kawtiw bi, yol angeko,
 ibolow fukuniwete: “Yakai! Fita so, Sion so, aso i
 kunum kal fian so bate! Sak kunum wiin banim
 kunum ite te. Kate, aso i kalaing kuw keko, weng
 kitil weng mak nulo yangiw kai!”, ange ange ke-
 somi, atemiwete: “Fein! Aso i Yesus so kakameliw
 kunum ite te!”, angsiluw kale. ¹⁴ Angeko beli,
 yout nam kense kunum be ka biliw biim mutuk
 mobelei, i atemsiliw kasike, “Nu tikin weng mak
 nam ilo keyemuw te!”, angsiluw kale.

¹⁵ Keko beli, i aso biilo sukum ding kuw kut
 elo yamda uneko, ikalem kuw weng bokolew
 bokolew kebomeliw: ¹⁶ “Kunum alew biim dulum
 elo nu nono keyemokoluw e? Selusalem abiw
 mutuk kasel alik alik i yout nam kunum beem
 dulum elo kanese sang be kal kebiliw kasike, nu ki
 keko, sang be nam okiw daluw te! ¹⁷ Kate, mesik
 esik im bakabiliw weng be aneng aneng angom

* **4:11:** 4:11 Fakam weng kale Gilik im weng sin so, Kibulu em
 weng sin so, kawtiw i tum kuluko, am gebiliw em sang bokoko, fut
 tem bosiliw kale. * **4:11:** Sim Fut 118:22; Iluk 20:17 * **4:12:**
 Matyu 1:21

alík alík kalo une tewe, nu kitil keko, ‘Yu kanelom beem wiin dim e weng makso bakayemeko, de unokoliw te!’, yanguma!”, ange ange kesiliw kale.

¹⁸ Kesomi, aso ilo gaayemiwi, aso i teliwi, i aso ilo bokoyemomeliw: “Kaso yu kanelom mali kawtiw ilo iti Yesus em wiin dim e weng mak bakayembomi, kukuyemokoliw te!”, yangsiliw kale.*

¹⁹ Yangiwi, aso i yan weng mak bokoyemomeliw: “Yukalem ete diw atemiwete: Nimtew kukuw ete kiol kukuw kebe yako? Sunbin-Got em weng gelewbin kukuw ete yako? Bani, yom weng ete kuw kiliko, gelewbin kukuw ete yako?*

²⁰ Kate yu kilele kililina! Aso nu ki keko, Yesus em dulum elo kiinwalako, atemsuluw eisenng alík alík be nam okiw da koleweko, kimi anguw te.”, yangsiliw kale.

²¹ Yangiwi, kamok kunum bi aso biilo iti kitil weng mak bokoyemko, yemdeko, sak kut elo yamda koyemsiliw kale. Nimtew angom? Selusalem abiw mutuk fian kasel alík alík i yout nam kunum beem dulum kanese sang be kilele kal kesomi, Sunbin-Got em wiin fian daolewsiliw kasike, Suda kawtiw im kamok bi kawtiw im angan finganeko, “Aso ilo geeyemin deiw mak banime te!”, angeko, aso ilo sak koyemsiliw kale.
²² (Yout nam keko, iti kense kunum beem itol e 40 kel bakilewse kale.)

Sunbin-Got eso Weng Bokosiliw em Sang te.

²³ Fita so, Sion so, aso ilo sak kut elo koyemsiliw ding dim bakate, aso i ikalem angin ilo yetebam unsiliw kale. Unesomi, Sunbin-Got em am yol em

* **4:18:** Kalan Kunum 5:28

* **4:19:** Kalan Kunum 5:29

kunum ayem sel so, em angin iso, kak kunum biso, alik alik biim yangsiliw kitil weng be ilo bakayem unsiliw kale. ²⁴ Bakayem unsomeliwi, i kiliko, ibolow ki makmak kuw kesomi, Sunbin-Got elo weng bokolewomeliw:

“Kamok Fian kutaka! Kute kuw abiil so, kawin so, okmun fian so, mesesem mesesem beem dim alakabe eisneng so, alik alik angom be talfut keleweko, kai kolewselew kale.*

²⁵ Kolewsomi, kukalem weng afak kunum elo kom Sunbin-Finik be dulewselew kasike, nukalem aliwol kumel Debit be Sunbin-Finik beem kitil e bokolomele:

‘Nimtew angom ete Isalael kawtiw num ibik biliw kawtiw i kaisuw fian kebomeliwi, aneng aneng angom kasel alik alik ikati teifulubin weng mongom banim mak Kamok Fian elo bokolewkabiliw e?*

²⁶ Aneng aneng angom biim emisik kak kunum so, biim kamokim so, alik alik i ganomin memen keko, bonggusomi,

Kamok Fian kuso, kom wiin so amkoselew Mesaya beso, kaso yulo de mit da koyemomin ibolow kebiliw te.’,

angse kale. ²⁷ Feinka! Emisik kak kunum Kelot so, Ulom abiw mutuk fian kolewse kak kunum Fontius Failat eso, Salusalem abiw mutuk fian kasel iso, Isalael kawtiw num ibik biliw kawtiw nukalem abiw kaleelo talsiliw kawtiw iso, alik alik i bongguko, ibolow ki makmak keko, kom wiin so amkose weng afak Mesaya Yesus beelo de mit da kolewomin ibolow ke-

* **4:24:** Aneng Kolew 20:11; Nekemia 9:6; Sim Fut 146:6 * **4:25:** Sim Fut 2:1-2

siliw te.* ²⁸ Kesiliw kate, sua kel akate, kukalem ete ibolow fukuneko, ‘Mesaya em dulum elo kanelokoliw te!’, angselew kasike, kawtiw bi ki keko, kukalem ibolow fukunin ete kuw geleweko, kanelewsiliw te.

* ²⁹ Kamok Fian kutaka! Kame, ku kawtiw biim ibolow fukuneko, nulo maka keyemkabiliw be kiliko, atebamolewka! Atemeko, kukalem weng afak kunum waneng nulo dokoyemew kano, nu kalaing kuw keko, kom weng kale net kelinba kelewokoluw kate, nu weng beelo bakayem tem bakayem tem de unemokoluw te.* ³⁰ Num kanekabuluw ding dim bakate, kom wiin so amkoselew weng afak kunum Mesaya Yesus beem wiin dim e kukalem teing dilew kano, wakamin kawtiw kiliyemeko, auk so kitil so mesesem mesesem eisenng mak im kiin dim e aluwbolewka! Aluwew tewe, i atemeko, yol angeko, kal kemoliwka!”,

dangsiliw kale.

³¹ Dangsiliw ding dim bakate, im wensanbiliw am be felilewsomelei, Sunbin-Finik e ka biliw kunum waneng biim ibolow tem be weneko, gekei, i kalaing kuw kesomi, Sunbin-Got em weng be bakayem tem bakayem tem de unsiliw kale.

Yesus em Angin im Gelewkabiliw Kukuw em Sang te.

³² Kaem ding dim bakate, Yesus elo “Fein!”, angeko, gelewkabiliw kunum waneng alik alik i ibolow fukunin ki makmak keko, ikalem

* **4:27:** Matyu 27:1-2; Iluk 23:7-11; Kalan Kunum 3:13 * **4:28:**
Kalan Kunum 2:23 * **4:29:** Efesus 6:19

mesesem mesesem eisneng alik alik be ikalem amen kuw amen kuw kelinba kebiliw kate, alik alik be ikalem makuw bongguko, “Nukalem makuw bakate!”, angenaliw kale.* ³³ Angiwi, Sunbin-Finik e kalan kunum biilo auk so kitil so duyemse kasike, i kalaing kuw keko, “Feinka! Sunbin-Got e Kamok Fian Yesus elo fomkamin dim elote dawkalfolse te!”, angeko, bakayem tem bakayem tem de unsiliw kale.

Keko beli, Sunbin-Got e akalem fein ibolow so kunum waneng biilo akalem ibolow folok so kasi koyemse kale.

³⁴⁻³⁵ Fein ibolow so kunum waneng biim mutuk e, wanin mesesem eisneng sukum kebiliw kunum waneng mak banim te. Nimtew angom? Emso kunum i ikalem am so, kawin so be weneko, beem tum win kuluko, kalan kunum im teing dim dayemiwi, i kuluko, em banim sukumbiliw kunum waneng ilo amen amen duyemsiliw kasike.*

³⁶ Kaem ding dim bakate, Saibulus okgung kayak kunum mak em wiin e Yosew alenale kale. Kalan kunum bi elo kikis wiin mak dulewomi “Balnabas”, dangsiliw kale. Balnabas angeko, wiin takiak molewsiliw wiin em mongom e kanekote: “Ibolow Menew so Yemkitil Moyemkabe Kunum”. ³⁷ Elibai e akalem kunum mongom ete kale. Kunum be uneko, akalem kawin anung mak wenko, kuluse tum win be kalan kunum im teing dim elo da kolewse kale.

* **4:32:** Kalan Kunum 2:44 * **4:34-35:** Kalan Kunum 2:45

5

Ananayas so Safaila so Yemkal im Sang te.

¹ Kaem ding dim bakate, kais yemkal mak ale-naliw kale. Imok em wiin e Ananayas e, kalel um wiin e Safaila ute kale. Yemkal bikati kawin anung mak kunum mak eso wesiliw kale.

² Wensomi, kulusiliw tum win anung mak yawal deiw keleweko, okiw dasiliw kale. Dako, weng kitokoko, ‘Kalan kunum ilo dasuw keyemuma!’, angiwi, Ananayas e uneko, tum win anung kuw deyem teleko, kalan kunum im teing dim duyemse kale.*

³ Duyemei, Fita e bokolewomele: “Ananayas kutaka! Nimtew angom ete ku Seten-Ataanim em dasuw weng kililewsomelewi, e kom ibolow tem weneko, gekei, ku Sunbin-Finik elo dasuw keleweko, kawin anung beem yan anung okiw da kolew telew a?*” ⁴ Kawin anung bakal, kawin anung beem kulu kembiliw tum win bakal, alik alik be kukalem ete kuw te. Kate, nimtew angom ete ku dasuw funum kukuw be gelewbelew a? Kom kal so kun so kunum nukalem elo funum funum keyem kembelew kukuw bakilewkabe kukuw wa mak gelewsomi, Sunbin-Got elo ‘Dasuw kelewo!’, dange kembelew kasike!”, dangse kale. ⁵ Dangei, Ananayas e em dange weng be kiliko, fongate akate yol fian mak angeko, dakalu kawin dim elo miteko, atin kuw kuanse kale. Kuanei, ka biliw kunum waneng bi kanese eis-neng be kili atemeko, Sunbin-Got em awan elo finganin fian mak kuluko, walwal kilikili kesiliw

* 5:2: Kalan Kunum 4:34-35 * 5:3: Sion 13:2

kale. ⁶ Keliwi, kunum tanbelel mali mak teleko, em fom be kuluko, ilim dim falal falal keleweko, debele uneko, kawin tem dako, fom dukusiliw kale.

⁷ Keko beli, sukum ding mak kelei, Ananayas em kanese eisneng beelo akokow kebu kalel ukati kue angsu kale. ⁸ Kue angui, Fita e ulo dakalalomele: “Ku nelo kilele bokonema! Yemkal yu tum win bakate yukalem kawin anung beem dulum elo kulusiliw e?”, wangei, u yan weng bokolewomelu: “No, bete te.”, dangsu kale.

⁹ Dangui, Fita e bokoumomele: “Nimtew angom ete yemkal yu weng kitokoko, Sunbin-Finik elo dasuw ibolow funum funum kelew kembiliw e? Kame atema! Kimok em fom dawkusiliw kawtiw ikal teleko, abisom mew teliw bakate. Kom kamde unomin em kawtiw bite te.”, wangse kale.

¹⁰ Wangei, ukati fein fongate akate Fita em yan mit mewso kawin dim elo dakalu miteko, kuansu kale. Kuansu ding dim bakate, Ananayas em fom dawkusiliw kunum tanbelel i iti am kawtem teleko, “Ibo! Kalel ukal kuanuka!”, angeko, ulo kut wamdeko, imok em dukusiliw tem mit mewso kawin tem ka kel wamkusiliw kale.

¹¹ Kanese ding dim bakate, Sunbin-Got em sios kunum waneng so, mali kanese be atemeko, kilisiliw kawtiw iso, alik alik i Sunbin-Got em kitil beem angan finganin fian mak kulusiliw kale.

Wakamin Okmino Koyemsiliw em Sang te.

¹² Beli, Yesus elo “Fein!”, dangenaliw kunum waneng i diwkuw diwkuw ibolow ki makmak kesomi, Sunbin-Got em am yol elo uneko, emisik kamok fian Solomon em sua sua kel gese am yu ka kel wensansiliw kale. Wansansomeliwi,

kalan kunum bi ka biliw kawtiw im kiin dim e auk so kitil so eisneng banban mak aluwsiliw kale.* ¹³ Aluwiwiw, mali kawtiw alik alik i biim kanesiliw eisneng beem dulum elo fein ibolow so kunum waneng biim wiin daoyem kemaliw kate, i finganeko, iso mewso bongguko, wensaninba kesiliw kale. ¹⁴ Kate, diwkuw diwkuw mali kunum waneng banban mak i Kamok Fian Yesus elo “Feinka!”, dangeko, mali fein ibolow so kunum waneng iso makuw keko, im angin kesiliw kale.

¹⁵ Keko beli, Selusalem abiw mutuk fian kasel i wakamin so kawtiw mali mak yemde teleko, deiw beleng dim ka kel balbil so falulu koyem yak yak keyemeko, “Fita telei, em takak e wakamin so kawtiw biim dim falak angei, i ken kelokoliw kasikel!”, angomi, keyemsiliw kale. ¹⁶ Keyemiwi, Selusalem abiw mutuk fian beem abiw mutuk mewso kasel ikati wakamin so kawtiw so, aneng matil yenkabiliw kawtiw iso, alik alik biilo kalan kunum biim mit mewso yemde telesomi, “Ilo ken kelina!”, yangiwi, i ilo okmino koyemsiliw kale.

Kalan Kunum i Sakik Ilum Kulusiliw em Sang te.

¹⁷ Beli, deiw mak ding mak kabalak e, Sunbin-Got em am yol em kunum ayem sel so, akalem Satyusi yangeko, biliw angin iso, alik alik i kalan kunum im kanekabiliw beem dulum elo on ibolow keyemeko, ¹⁸ ilo net yauleko, Selusalem abiw mutuk fian em sok am tem ka kel da koyemsiliw kale.

¹⁹ Kaem kutiliw mutuk ding dim bakate, Kamok Fian em dabalakamin finik mak teleko, sok am

* **5:12:** Kalan Kunum 2:43; 14:3

tem beem bene kolewsiliw am yal abisom kitil nam be busuko, kalan kunum biilo yemdeko, kut elo da koyemeko, bokoyemomele.* ²⁰ “Yu kame unoliwka! Uneko, iti Sunbin-Got em am yol aneng ka kel moko, sunsun finik so bin kulomin em deiw kikis kaleem weng kal alik alik ka biliw kawtiw ilo bokoyemoliwka!”, yangse kale. ²¹ Yangei, kalan kunum i em yange weng be kiliko, aneng dane ding dim bakate, i Sunbin-Got em am yol aneng kalo uneko, ka biliw kawtiw ilo kukuyemsiliw kale.

Im ka kel kukuyemsiliw ding dim bakate, Sunbin-Got em am yol em kunum ayem sel so, akalem angin iso, alik alik i Isalael kawtiw im yetebiliw kak kunum ilo gaayemiwi, ikati teleko, alik alik i makuw wensansiliw kale. Wensaneko, “Sok am tem biliw kunum biilo kame yemde telina!”, yangko, weng kal be sok am tem elo dabalasiliw kale.

²² Keko beli, wonuk so kunum im kak kunum im sok am tem biliw kunum biilo yemde unomin unsiliw ding dim bakate, i ilo yeteminba keko, iti ibiksin uneko, kak kunum biilo weng kal de unsiliw kale. ²³ Uneko, bokoyemomeliw: “Nu sok am tem em am yal be busulinba keko, net angebelei, atemuw te. Abisom atebiliw wonuk so kunum bikati kitil kuw mobilwi, yetemuw kate, nu sok am tem biliw kawtiw mak kiin so yeteminba keluw te!”, yangsiliw kale. ²⁴ Yangiwi, Sunbin-Got em am yol em wonuk so kunum im kak kunum so, Sunbin-Got em am yol em kunum

* **5:19:** Kalan Kunum 12:7-10

ayem sel eso, em angin iso, alik alik i im yangsiliw weng be kiliko, ibolow tiaktiak kesiliw kale.

²⁵ Kaem ding dim bakate, mak kunum mak teleko, bokoyemomele: “Ei, yu kililina! Sok am tem da koyemsiliw kunum min i matem teleko, uneko, Sunbin-Got em am yol aneng ka kel mosomi, ka biliw kawtiw ilo kukuyembiliwi, yetemi te!”, yangse kale. ²⁶ Yangei, am yol beem wonuk so kunum im kak kunum so, mali wonuk so kunum iso, alik alik bi kalan kunum min biilo iti yemde unomin unsiliw kale. Ilo yemde unomin unsiliw kate, i kunum waneng im angan finganeko, “Mesik esik i nulo tum so yeniwi, nu kuanokoluw kai!”, angeko, fingansomi, kalan kunum biilo wa kukuw mak keyeminba keko, ilo awkol yemde unsiliw kale.

²⁷ Keko beli, im kalan kunum biilo Isael kawtiw im kak yetebiliw diwyemin kunum im mutuk ka kel mo koyemsiliw ding dim bakate, Sunbin-Got em am yol em kunum ayem sel ne ilo bokoyemomele: ²⁸ “Yutaka! Nu kitil weng mak bokoyemomeluw: ‘Yu kanelom Yesus em wiin gel so mak kawtiw ilo bakayembokoliw te!’, yangesuluw kate, yu sakalaw keko, weng bo bo kekabiliw te! Yu Selusalem abiw mutuk fian kaleem kasel ilo beem sang be diwkuw diwkuw bakabomi, aneng kale fasu kolewbiliw te! Kolewsomi, num dulum elo mali ilo bokoyemomeliw: ‘Ite kuw Yesus elo aliwi, e kuanse kasike, Sunbin-Got e ilo yan wa mak duyemoke te!’, yang kembiliw te!”, yangsiliw kale.* ²⁹ Yangiwi, Fita so, mali kalan kunum biso, alik alik i yan

* 5:28: Matyu 27:25

weng bokoyemomeliw: “Emisik e, nu Sunbin-Got em bakabe weng be kiliko, gelewemokoluw te. Keko beli, ibik ete, nu kal so kun so kawtiw im weng akal kili kemokoluw te.* ³⁰ Fein! Yu Yesus elo ais dim sil bikiko, aliwi, e kuanse kate, nukalem so, nukalem Isalael kawtiw num aliwol kumel iso, alik alik num Sunbin-Got be Yesus elo iti fomkamin dim elo dawkalfolse te. ³¹ Dawkalfoleko, Yesus elo wiin fian dulewoko, kamok fian kelewsomi, akalem auk so yuk teing dulum ka kel tein kolewse kasike kame, e Isalael kawtiw alik alik nulo Sunbin-Got em sunsun finik so bin kulomin deiw kukuyemeko, alik alik ibolow femdelomin ibolow kebiw kunum waneng num sili sili kukuw wa be sak misim kuw kulu koyemkabe te.* ³² Feinka! Sunbin-Got e akalem Sunbin-Finik be akalem weng gelewka-biliw kunum waneng ilo duyem kembe kasike, Sunbin-Finik beso, nuso, alik alik nu makuw bongguko, kunum waneng alik alik ilo kiinwala-suluw eiseneng alik alik be bakayem tem bakayem tem kakabuluw te.”, yangsiliw kale.

Gamaliel em Weng Bokoyemse em Sang te.

³³ Ka biliw kak kunum biim kalan kunum im yangse weng be kililsiliw ding dim bakate, i ibolow kaisuw fian mak keyemsomi, “Ilo yenuma!”, angsiliw kate, ³⁴ biim mutuk ka bise kak yetebe diwyemin kunum mak fokfok mose kale. Kunum be Falisi kawtiw im wiin so kamok ke alenale kale. Em wiin e Gamaliel ete kale. E

* **5:29:** Kalan Kunum 4:19
Efesus 1:20; Kibulu 2:10; 12:2

* **5:31:** Kalan Kunum 2:33-34;

Sunbin-Got em kukuyemin weng beem mongom kukuyemin kunum ke alenale kale.

Kaem ding dim bakate, e mali wonuk so kunum ilo “Yu kalan kunum biilo sukum ding mak kut elo yemde unoliwka!”, yangeko, ³⁵ ka biliw diwyemin kunum biilo bokoyemomele: “Isalael kunum min yutaka! Yu kilelbiko, boliwka! Yu kanelom kunum biim dulum elo sak ‘Kaneyemuma!’, angbokoliw te! Itel bate! ³⁶ Kate yu kilele ibolow fukunemoliwka!

Mewso kanese ding dim kabalak e, kunum mak em wiin e Teudas moko, ‘Nakalem ete wiin so kunum nete kai!’, angei, 400 kunum mak i elo anggelewsiliw kate, Ulom abiw mutuk fian em wonuk so kunum ikati teleko, elo aliwi, e kuanse kasike, em anggelew biliw kawtiw alik alik ikati fonsanginsiliw te.*

³⁷ Keko beli, ibik ete, Ulom abiw mutuk fian em emisik kak kunum e bokolomele: ‘Kunum waneng alik alik im wiin fut tem kabalak elo dayemoliwka!’, angse te. Angei, kawtiw im wiin duyemsiliw ding dim bakate, Galili aneng fian kayak Sudas e teleko, kawtiw im ibolow bangbang koyemei, mali kawtiw i elo anggelewsiliw te. Keko beli, Ulom abiw mutuk fian em wonuk so kunum iso ganeko, ite keko, kunum beelo aliwi, e kuanei, em anggelew biliw kawtiw ikati fonsangineko, amen kuw kesiliw te.

³⁸ Keko kasike, yu nem yangoki weng kale kilele kililoliwka! Yu kanelom kunum kaliilo mesem mak keyemokoliw te! Sak kaneko, koyemoliwka! Im angbiliw weng be sak kawtiw im ibolow

* **5:36:** Kalan Kunum 21:38

fukunbin be tewe, weng be nam dem gilaloke te. ³⁹ Kate, im angbiliw weng be fein Sunbin-Got em ibolow fukunin be tewe, yu ki keko, im kanekabiliw deiw be nam kasi koyemokoliw te. Kate yu kilelbiko, boliwka! Mesik esik yu Sunbin-Got eso ganokoliw kasike!”, yangse kale. Yangei, i em yange weng be kiliko, “Kiol weng te!”, dangeko, ⁴⁰ “Kame kalan kunum biilo iti matem elo yemdaloliwka!”, angsiliw kale. Angiwi, im ilo iti am matem da yemde koyemsiliw ding dim bakate, i “Sok kitil nam so yen feiw koyemina!”, yangiwi, i ilo fein yen feiw koyemsiliw kale. Yen feiw koyemiwi, i kitil weng mak bokoyemomeliw: “Yu kanelom Yesus em wiin dim e iti weng mak bakayembokoliw te!”, yangeko, ilo kut elo da koyemsiliw kale.*

⁴¹ Keko beli, kalan kunum biim kut elo unsiliw ding dim bakate, i Sunbin-Got elo kalfongdewsiliw kale. Nimtew angom? I bokolomeliw: “Sunbin-Got e nulo yetemete: ‘Tkalem fein ibolow e ki keko, Yesus em wiin dim e betbet kal ilum mak kuliw kai!’, ange kembe kai!”, angesomi, “Weso! Seyo!”, dangsiliw kasike.*

⁴² Keko beli, diwkuw diwkuw ding dim kabalak e, i Sunbin-Got em am yol aneng so, kunum waneng ikalem am am be so, alik alik kalo uneko, Sunbin-Got em Weng Kal Ken Ati be “Yesus e num Mesaya ete te!”, angomi, bakayem tem bakayem tem unsiliw kale.

* **5:40:** Kalan Kunum 4:18 * **5:41:** Matyu 5:10-12; 1 Fita 4:13

6

Ben kel Dakayemin Kunum mak Amkosiliw im Sang te.

¹ Beli, kaem ding dim bakate, kunum waneng demdem mak Yesus elo “Fein!”, dangeko, em gelewkbiliw kunum waneng kesiliw kale.

Kesiliw kasike, beem ding dim bakate, mali Gilik weng bakabiliw kawtiw i Kibulu ikalem weng bakabiliw kawtiw ilo ibik weng mak keyemsomi, bokoyemomeliw: “Yu yom Kibulu waneng kalun imisik wanin yemgibiliw kate, yu num Gilik waneng kalun ilo kilele dokoyeminba kekabiliw te!”, anggiliw kale.* ² Angiwi, Yesus em kalan kunum kalun kel i fein ibolow so kunum waneng alik alik ilo bokoyemomeliw: “Nu kanelom Sunbin-Got em weng kal kukuyemin weng beem aluwbamin be kolewko, mali ilo wanin dukayemokoluw te! Be wa kasike, ³ yu kame uneko, nimin kunum ite mali mak kunum waneng num kiin dim e kiol kuw kebomeliwi, Sunbin-Finik e im dim aluwbabelei, Sunbin-Got em deiw kilele kal kebiliw kunum ben kel mak feneko, yemde tololiwka! Teliw kano, nu wanin yemgiyemin em aluwbamin be im teing dim elo dayemokoluw te. ⁴ Kaneluw tewe, nu ki keko, diwkuw diwkuw Sunbin-Got eso weng bakamin kukuw so, em weng be kawtiw ilo kukuyemin kukuw so, kukuw alew bete kuw kilele aluwbamokoluw te.”, yangsiliw kale.

⁵ Yangiwi, ka biliw kunum waneng i kiliko, makuw “Kenka!”, angeko, ben kel kunum mak

* **6:1:** Kalan Kunum 4:35

mo koyemsiliw kale. Ben kel kunum biim wiin e kanekote:

Mak e Stiben ete kale. — E Sunbin-Got elo “Fein!”, aneko, kitil kuw gelewkabelei, Sunbin-Finik e em dim weneko, gekse kunum ete kale.

Mak e Filiw ete kale.

Mak e Folokolus ete kale.

Mak e Nikanol ete kale.

Mak e Timon ete kale.

Mak e Falmenas ete kale.

Mak e Antiok abiw mutuk kunum Nikolas ete kale. — Kunum be Isalael kunum ba kate, Suda im kukuw kuluko, Sunbin-Got elo gelewkabe kunum ete kale.

⁶ Keko beli, i ben kel kunum bi kalan kunum biim kiin dim kel mo koyemiwi, i ikalem teing deeko, biim dim dukuko, Sunbin-Got elo “Im aluwbamin be bamki so keyema!”, dangsiliw kale.

⁷ Beli, aneng aneng angom biliw kunum waneng alik alik i Sunbin-Got em weng be kiliko, banban mak Yesus elo “Fein!”, dangesiliw kale. Keko beli, Selusalem abiw mutuk fian kasel banban akal, Sunbin-Got em am yol em kunum ayem afak kunum banban ikal, alik alik i Yesus elo “Fein!”, dangeko, fein ibolow so kunum waneng iso makuw bongguko, fufu banso mak kesiliw kale.*

Stiben em Sang te.

⁸⁻⁹ Kaem ding dim bakate, mali Sailini abiw mutuk so, Aleksandilia abiw mutuk fian so, mali Silisia aneng so, Esia aneng so, aneng aneng be

* **6:7:** Kalan Kunum 2:41; 16:5

kolewsiliw Suda kawtiw mali mak i Selusalem abiw mutuk fian kalo teleko, ka kel ikalem wensankabiliw am mak gelewsiliw kale. Am gelewsiliw kawtiw biim dulum elo mali kawtiw i bokolomeliw: “I mali kawtiw im afak kelinba kawtiw te!”, yangsiliw kale.

Keko beli, Sunbin-Got e Stiben elo bamki fian so kelewbelei, e auk so kitil so eisneng banban mak kawtiw alik alik im kiin dim kel aluwse kate, bakalem biliw mali kunum mak teleko, Stiben em yange weng beelo ibolow ki kelinba kesomi, weng ane ane bokolewsiliw kale. ¹⁰ Ane ane bokolewsiliw kate, Sunbin-Finik e Stiben elo kal fian mak dulewse kasike, e fil atul so kelei, mak kunum mak ki keko, em ange weng be de mit dalinba kese kale.* ¹¹ Keko beli, kawtiw bi okmoko, dasuw kunum mak ilo dasuw weng im bontem dim duyemeko, bokoyemomeliw: “Yu bokolomeliw: ‘Sua kel akate, nu Stiben em weng kilisomeluwi, e Moses so, Sunbin-Got so, aso ilo miyemin weng mak bokolei, nu kiliko, atemsuluw te!’, angboliwka!”, yangsiliw kale. ¹² Yangesiliw kasike, i Isalael kawtiw im kak yetebiliw kunum so, Sunbin-Got em kukuyemin auluwko, kukuyemkabiliw kunum iso, ka biliw kawtiw iso, kawtiw alik alik biim ibolow silikmoyemsomeliwi, i Stiben elo debele uneko, Isalael kawtiw im kak yetebiliw diwemin kunum im mit kalo da kolewsiliw kale. ¹³ Da kolewsomi, dasuw kunum makso mo koyemiwi, i bokolomeliw: “Kunum kale diwkuw diwkuw am yol ayam ka kel so, Sunbin-Got em kukuyemin weng beso, alew beelo weng milewkabe te. ¹⁴ E

* **6:10:** Iluk 21:15

bokolomele: ‘Nasalet abiw kayak Yesus e teleko, am yol be dakal kolewsomi, Moses nulo duyemse kukuw beelo alwol keyemoke te.’, angei, nu kil-isuluw te!”, yangsiliw kale.

¹⁵ Im yangbiliw ding dim bakate, Isalael kawtiw im kak yetebiliw diwyemin kunum i Stiben elo kiin doung doung angeko, em kiinguen e Sunbin-Got em dabalakamin finik em kiinguen atew kelei, i atemsiliw kale.

7

Stiben em Yangse Weng te.

¹ Kaem ding dim bakate, Sunbin-Got em am yol em kunum ayem sel e Stiben elo dakalako, bokolewomele: “Yom dulum elo angbiliw weng be fein sako?”, dangse kale. ² Dangei, Stiben e ka biliw kunum alik alik ilo yan weng mak bokoyemomele:

“Nakunum kumel so, aatim kumel so, alik alik yu nem weng kale kililina!

Sua kel akate, num awalik Abalakam em Kalan abiw mutuk elo telinba keko, Mesofotemia aneng fian ka kel alenale ding dim bakate, auk so kitil so Sunbin-Got e em dim teleko,* ³ bokolewomele: ‘Ku kame, kukalem kawin so, angin so, kawkunum kusel so, alik alik biilo koyemeko, kukukemoki aneng kikis mak kalo una!’, dangse kale. ⁴ Dangei, e akalem Kaldea aneng fian be koleweko, Kalan abiw mutuk kalo uneko, ka kel alenale kale. Bomelei, alew em kuanse ding dim bakate, Sunbin-Got

* **7:2:** Talfut Kese 11:31; 12:1

e Abalakam elo akalem ‘Dukemoki te!’, dangse dim kalo debele talse kale. Kame nukati em elo debele talse aneng kale kel buluw te.*

⁵ Abalakam e kale kel talse kate, Sunbin-Got e kawin atuk fong gel makuw beem dulum elo ‘Akalem keloka!’, angeko, elo dulinba kelewse kale.

Keko beli, kaem ding dim bakate, Abalakm e aul banim kese kate, Sunbin-Got e eso, akalem muluwel dow iso, alik alik ilo ‘Aneng be yulo duyemoki!’, dangse kale.* ⁶ Dangeko, weng mak so bokolewomele: ‘Kom muluwel dow i nanew aneng elo uneko, ka kel mali kawtiw im sak weng afak kunum waneng kebomi, ilum fian mak kulokoliw te. Kulubiliwi, ka e itol 400 mak aloke te.* ⁷ Keko beli, kom muluwel dow biilo sak ikalem weng afak kunum waneng keyemokoliw kawtiw ilo yan wa mak duyemoki te. Duyemoki ding dim kabalak e, kom muluwel dow i ilum kulukabiliw aneng be iti kolewoko, dukembi aneng kale kel teleko, iti nem wiin daonembin kukuw gelewokoliw te.’, dangse kale.

* ⁸ Dangeko, e kitakamin weng mak eso amkoko, bokolewomele: ‘Kukalem muluwel dow alik alik im kal okilewoliwka! Okilewiw kano, ne atemite: Yu nem weng kilisomi, gelewkabiliw kawtiw yute te.’, yangoki te.’, dangse kale. Dangei, Aisak em dukuko, duan kel ding banimse ding dim kabalak e, Abalakam e

* **7:4:** Talfut Kese 11:31–12:5 * **7:5:** Talfut Kese 12:7; 15:18; 17:8 * **7:6:** Talfut Kese 15:13-14; Aneng Kolew 12:40 * **7:7:** Aneng Kolew 3:12

Aisak em kal be fein okilewse kale. Okilewei, Aisak akati min Sekow elo beemdiw kanelei, Sekow akati akalem kalun kel muluwel kunum mongom alik alik ilo kaneyemse kale.

* ⁹ Kaneko beli, Yosew em akunum kusel i ibolow on kelewsomi, awkunum beelo Isiw aneng fian elo dabalaliwi, e mali kawtiw im sak weng afak kunum keyemse kale. Kate, Sunbin-Got e eso alenale kale.* ¹⁰ Bomelei, em ilum kuluse ding dim kabalak e, e elo kilele dakalewbomi, kal fian dulewse kasike, Isiw aneng fian em emisik kamok fian be elo ibolow kelewko, em wiin daolewsomi, elo Isiw aneng fian so, akalem mesesem mesesem eisneng alik alik beem emisik kamok mo kolewse kale.

* ¹¹ Mo kolewsomelei, olfut fian mak kese ding dim bakate, Isiw kawtiw so, Kenan kawtiw iso, alik alik i kal anggил ilum fian mak kulusomeliwi, nukalem aliwol kumel bi yemen tew fian kuw kesiliw kale.* ¹² Keliwi, Sekow e kililete: 'Isiw aneng fian ka kel, wit wanin banban mak be kai!', dangiwi, e kilise kasike, e nukalem kunum mongom ilo Isiw aneng fian elo wanin wem yamdase kale. ¹³ Yamdalei, i iti teliwi, em ilo emteben ding iti kalo yamdase ding dim kabalak e, akokow kelewsiliw awkunum Yosew be akunum kusel ilo kaim dim bokoyemomele: 'Ne Yosew nete te!', yangse kale. Em kanese ding dim bakate, Isiw aneng fian em emisik kak kunum bakati Yosew em angin ilo kal keyemse kale.

* **7:8:** Talfut Kese 17:9-14; 21:4 * **7:9:** Talfut Kese 37:11,28;
39:2,21-23 * **7:10:** Talfut Kese 41:37-44 * **7:11:** Talfut Kese
41:54; 42:1-2

* ¹⁴ Keko beli, Yosew e akalem alew so, akalem angin so, alik alik biilo gaayemei, i Isiw aneng fian kalo unsiliw kale. Unsiliw kawtiw banban biim fufu e 75 kel kesiliw kale.* ¹⁵ Keliwi, Sekow so, nukalem awalik kusel iso, alik alik i Isiw aneng fian elo uneko, ka kel bomeliwi, fe e, kuansiliw kale.* ¹⁶ Im kuansiliw ding dim bakate, i awalik kusel biim fom e yemdeko, Sekem abiw mutuk fian kalo fomkamin tum tem ka kel yemkusiliw kale. Sua kel akate, Abalakam e Sekem kayak Kamol em muluwel ilo tum win fian mak duyemeko, tum tem be wese kale.

* ¹⁷ Beli, Sunbin-Got em Abalakam elo bokolewomele: ‘Kom muluwel i 400 kel itol alei, nanew aneng ka kel bokoliw te!’, dangse weng be fein dem gilalei, 400 kel itol be mewso banim kesiliw ding dim bakate, nukalem Isiw aneng fian alenaliw angin i bamki so keko, im fufu e banban kuw kesiliw kale.* ¹⁸ Beem ding dim bakate, Isiw aneng fian e kikis emisik kamok fian mak kuluse kale. Emisik kamok fian be Yosew so, em kanelewse sang beelo akokow keko, kal kelinba kelewse kale. ¹⁹ Kelewse kasike, e nukalem awalik kumel ilo dasuw funum funum keyemko, wa kukuw keyem-somi, ‘Yu yom aul beliw ilo sak kuluko, kut da koyemeko, imikel sak kuanina!’, yangse kale.* ²⁰ Em yangse ding dim bakate, waneng mak u

* **7:13:** Talfut Kese 45:1-4,16 * **7:14:** Talfut Kese 45:9-11; 46:27

* **7:15:** Talfut Kese 46:1-7; 49:33 * **7:16:** Talfut Kese 23:2-20;

33:19; Sosua 24:32 * **7:17:** Aneng Kolew 1:7 * **7:19:** Aneng Kolew 1:11-22

Moses dukuko, atemute: ‘Aul be atite!’, angeko, yemamas kel kayow kelei, yemkal bi aul beliw beelo kileleweko, atebisiliw kale.* ²¹ Kayow yemamas kel be banimse ding dim bakate, yemkal bi elo kut kel kolewsiliw kate, Isiw aneng fian em emisik kamok beem mun u aul be atemsomi, elo kuluko, anggiyemalu kale.* ²² Anggiyemui, Moses em Isiw aneng fian ka kel bise ding dim bakate, Isiw aneng fian im kal fian so kukuyemin kunum i teleko, elo kilele kalewsiliw kasike, e kunum kitil so, weng fil atul nam so, kunum kese kale.

²³ Kaneko beli, Moses em itol e 40 kele kese ding dim bakate, e akalem akunum kusel Isalael kawtiw nulo yetebam unse kale. ²⁴ Em unse ding dim bakate, e atemete: Isiw kunum mak e Isalael kunum mak elo wa kukuw kelew-belei, atemse kale. Atemeko, Isalael kunum beelo dokolewoko, Isiw kunum beelo alei, e kuanse kale.* ²⁵ Kanesomelei, Moses e ibolow fukunomele: ‘Nem nakunum kusel i netemeko, ibolow kal keliwete: ‘Fein! Kame Sunbin-Gote nulo yetemeko, Moses em teing dim ete nulo dokoyemoke te!’, nangenaliw kai!’, angse kate, i kanese beem mongom e kilele kal kelinba kesiliw kale.

²⁶ Keko beli, aneng iti daneko, kutim kese ding dim bakate, e atemete: Isalael kunum alew mak ganbiliwi, yetemse kale. Yetemeko, ibolow menew weng aso ilo bokoyemomele: ‘Kaso yukalem akate nimatew angom ete gan-

* **7:20:** Aneng Kolew 2:2 * **7:21:** Aneng Kolew 2:3-10 * **7:24:** Aneng Kolew 2:11-15

biluw e?', yangse kale. ²⁷ Yangsei, sen so kese kunum be Moses em weng beelo sakalaw keko, weng bo bokolewomele: 'Kante kulo num kak kileleyemin kunum mo kokemse ye?' ²⁸ Kom sin akati Isiw kunum mak aselew beemdiw kame akati nenomin kenemew sako?', dangse kale. ²⁹ Dangei, Moses beem dange weng be kiliko, fanganin fian mak kuluko, Isiw aneng fian be kolewoko, Midian aneng fian elo fon unse kale. Fon uneko, ka kel bomi, waneng mak kuluko, bomi, aul alew mak dukuse kale.

* ³⁰ Beli, iti itol 40 kel banimse ding dim bakate, Moses e amgu Sainai em mewso dim kalo unse kale. Unse dim be kawtiw so, ok so, banim aneng kese kale. Kaem ding dim bakate, Sunbin-Got em dabalakamin finik mak ais meneng ningning so em dim fiteweko, ais dong ailin atew kelei,* ³¹ Moses e atemeko, yol angeko, ibolow fukunin tiaktiak kese kale. Keko beli, em 'Kanele eisneng beem mewso atebam uno!', angse ding dim bakate, Kamok Fian e bokolewomele: ³² 'Nakalem ete kom kawalik kumel im Sunbin-Got nete te. Kom kaliwol kumel Abalakam so, Aisak so, Sekow so, alik alik i nem wiin kuw daonemkabiliw te.', dange kale. Dangei, Moses e fanganin fian mak kuluko, walwal kesomi, ais dong ailin atew kese ais meneng beelo kiol kuw atebam uninba kese kale. ³³ Keko beli, Kamok Fian e bokolewomele: 'Kawin mobelew dim kale kel e kawin ayem kasike, kom yan aum be gulu kolewolewka! ³⁴ Ne Isiw aneng fian kasel biim nakalem

* **7:29:** Aneng Kolew 2:21-22; 18:3-4

3:1-4

* **7:30:** Aneng Kolew

angin Isalael kawtiw yulo wa kukuyembiliw kukuw be kilele atebomi, yom amneng foluw biliw bakati kiliyemkabi te. Kiliyemeko, ‘Yulo dokoyemoki te!’, angeko, teli kasike kame, ne kulo Isiw aneng fian elo kamdali te.’, dangse kale.

³⁵ Sua kel akate, mali Isalael kawtiw bi Moses beelo bokolewomeliw: ‘Kante kulo num kak kileleyemin kunum mo kokemse ye?’, dangeko, ibik kulewsiliw kate kame, Sunbin-Got e akalem dabalakamin finik elo dabalei, e ais meneng ningning so em dim teleko, elo ais dong ailin atew kelei, Moses elo ikalem kak kunum keleweko, ilo dokoyemin kunum atew mo kolewse kale.

³⁶ Mo kolewej, Moses e Isalael kawtiw ilo yemdalei, i Isiw aneng fian be kolewsiliw kale. Kolewsomi, Isiw aneng ka kel so, okmun sel beem wiin e “Okmun Olol Nam” ka kel so, aneng aneng angom be 40 kel itol mak kawtiw so, ok so, alik alik banim dim ka kel kakameliw kale. Im kakabiliw ding dim bakate, Moses e auk so kitil so eiseneng fian banban mak kese kale.

* ³⁷ Kaneko beli, Moses e Isalael kawtiw nulo bokoyemomele: ‘Deiw mak ding mak, Sunbin-Got e, yukalem mutuk bakate bontem dim bakamin kunum mak nakatetew moloke te.’, yangse kale. ³⁸ Beli, Isalael kawtiw im kawtiw banim ok banim dim ka kel bongguko, wensansiliw ding dim bakate, Moses so, Sunbin-Got em dabalakamin finik mak so,

* **7:36:** Aneng Kolew 7:3; 14:21; Teing Bakamin 14:33

aso i bonggusiliw kawtiw biim mutuk ka kel alenaliw kale. Sunbin-Got em dabalakamin finik be Moses eso, nukalem awalik kumel iso, alik alik iso amgu tikin Sainai elote weng mak bokoyemse kale. Kaem ding dim bakate, Moses e Sunbin-Got em dabalakamin finik beem finik so duyemin weng be kuluko, Isalael kawtiw alik nulo bokoko, duyemse kale.* ³⁹ Duyemse kate, nukalem awalik kumel i weng finik so duyemin weng beelo ibik dako, 'Isiw aneng fian elo unomin ibolow kuw kebuluw o!', dangenaliw kale.

⁴⁰ Dangbomeliwi, i Alon elo bokolewomeliw: 'Moses e nulo kale kel yemde teleko, nu fein Isiw aneng fian kolewsuluw kate kame, nimtew eisneng mak em dulum elo kanelewse be nu akokow so te. Kame, Alon kutaka! Ku nulo mali got mak duyemew kano, ite kuw num deiw kel yomtolo unoliwka!', dangsiliw kale.*

⁴¹ Dangsiliw beem ding dim bakate, i dasuw-got bulmakao atew mak kaisomi, samal anko, dasuw-got beem dulum elo weing dasomi, kal-fongdewsiliw kale.* ⁴² Kalfongdewsiliw kasike, Sunbin-Got e ilo ibik kuyemei, i uneko, ataan a, kayow a, abiil kawtem beem fial a, alik alik beelo got atew keyemeko, beem wiin daolewsiliw kale.

Sang beem dulum elo Sunbin-Got em bontem dim bakamin kunum im fut tem bosiliw fut be bokolomele:

'Isalael kawtiw yutaka!

* **7:38:** Aneng Kolew 19:3 * **7:40:** Aneng Kolew 32:1 * **7:41:** Aneng Kolew 32:2-6

40 kel itol ding kelei, yu aneng kawtiw banim daladim aneng ka kel kakameliw kale. Kaem ding dim bakate,

yu samal anko, nelo dunemeko, nem wiin daolewsiliw sako? Babo!*

43 Yu dasuw-got Molek elo belbil am tem dako,

dasuw-got Elefan em fial kiin molin atew aluwko,

dasuw-got biilo yemde kakabomi, ikalem wiin ete kuw daoyemsiliw eli.

Kaneko beli, ne yulo yemde unii, yu yukalem kawin dim kale kolewiwi, ne yulo Babilon abiw mutuk fian ibik ka kel koyemoki te.', angei, Sunbin-Got em bontem dim bakamin kunum Amos e fut tem ka kel bose kale.

44 Beli, num awalik kumel im daladim aneng kakabiliw ding dim bakate, i sil benemin am mak geko, beem tem e Sunbin-Got em wiin fian daolomin kukuw gelewsiliw kale. Sua e, Sunbin-Got e Moses elo bokolewomele: 'Ku nelo am mak genema!', dangeko, Moses elo am takak mak kukulewse kale. Kukulewei, Moses e atemeko, fein, samal kal gulusomi, beneko, kawin dim ka kel takak am beemdiw am mak fein gese kale.

45 Gelei, nukalem awalik kumel im Yosua so uneko, kawin kaleem kulomin em dulum elote gansiliw ding dim bakate, i Sunbin-Got em sil benemin am ayem bakati de unsiliw kale. Beem ding dim bakate, Sunbin-Got e

* 7:42: Amos 5:25-27

aneng kaleem kasel ilo yemdalomin ibolow kesomelei, num awalik kumel biim alenaliw ding elote uneko, emisik kak kunum Debit em ding kalo talse ding dim kelei, e kawin dim kaleem kasel ilo diwkuw diwkuw yembakalase kale.

* ⁴⁶ Emisik kamok Debit em alenale ding dim bakate, Sunbin-Got e Debit beem ibolow tem be atemeko, kalfongdewse kale. Keko beli, Debit e bokolewomele: ‘Am yol ati mak gekemii, Sekow em muluwel dow Isalael kawtiw nu ka kel kom mit mewso teleko, kom wiin fian daokem kemin kukuw be gelewokoluw te!’, dangse kale. * ⁴⁷ Dangse kate, Debit e yol am be gelinba kese kate, em min Solomon ete am yol be gese kale.

* ⁴⁸ Solomon e am be gese kate, atin kuw katiw alakabe Wiin Fian so Sunbin-Got e kawtiw im teing so gekabiliw am ka kel binbakabe te. Sua kel akate, Sunbin-Got em bontem dim bakamin kunum mak beem dulum elo bokolomele:

⁴⁹ ‘Abiil tikin e nakalem teinkemin abin ayem dim e,

kawin dim e nem yan duku alakabi abin dim ete te.

Keko kasike, yu ki keko, nem alakabi am genemiwi, ne am ka kel finengdaboki sako?

Bayo!*

⁵⁰ Kawin dim eisenng mesesem angom be nakalem kuw dukusi kasike!’, angse kale.

* **7:45:** Sosua 3:14-17 * **7:46:** 2 Samuel 7:1-16 * **7:47:** 1 Kamokim 6:1-38 * **7:49:** Aisaya 66:1-2

⁵¹ Kate kame, sakalaw keko, weng bo bo kunum yu kilele kililoliwka! Yom ibolow so fukunin so einggebomi, kal okilewinba kebiw kawtiw im ibolow imdiw kekabiliw kunum yutaka! Yukalem awalik kumel biimdiw yukati ikalem kukuw wa kebomi, sakalaw keko, weng bo bo kebomi, Sunbin-Finik eso ganakabiliw te.*

⁵² Feinka! Yukalem kawalik kumel i Sunbin-Got em bontem dim bakamin kunum alik alik ilo maka keyemaliw kale. Keyem-siliw kasike, yu ‘Sunbin-Got em wangweng tokotoko kunum Mesaya be toloke kai!’, yangenaliw kunum bikati yemaliw te. Kaneko beli, em dulum elo weng yangenaliw kunum beem fein kawin dim kale talse ding dim bakate, yu elo akati ibik kulewsomi, aliwi, e kuanse te.*

⁵³ Feinka! Sunbin-Got em yemdakamin finik i yulo akalem kukuyemin weng be fein duyem-siliw kate, yu em yangse weng be gelewinba kekabeliw te.”, yangse kale.

Stiben elo Gal Kelewsiliw em Sang te.

⁵⁴ Em yangse ding dim bakate, Stiben em yange weng be kilisiliw diwyemin kamok bi ibolow tem, kaisuw fian kuw kesomi, teing ning kalut kelewsiliw kale. ⁵⁵ Kate Sunbin-Finik e Stiben em mutuk wenei, e abiil tikin katem elo atemeko, auk so kitil so kamok Sunbin-Got so, em yuk teing dim ka kel mobe Yesus be atemse kale.*

⁵⁶ Atemei, Stiben e bokoyemomele: “Yu kililina! Abiil tikin em abisom busule atemko, Kawtiw Aul

* 7:51: Aisaya 63:10 * 7:52: Matyu 23:31 * 7:55: Sim Fut 110:1

be Sunbin-Got em yuk teing dim ka kel mobelei, atemi te!”, yangse kale.* ⁵⁷ Yangei, diwyemin kamok biim em yangse weng be kilisiliw ding dim bakate, i ikalem kentem be teing net kelewsomi, atin kuw kaisuw fian mak kelewsomi, gaanin fian mak gaaneko, yako uneko, Stiben elo teing galolo net kelewsomi, debeleko, ⁵⁸ abiw mutuk ka kel kolewsomi, elo tum so an feiwsiliw kale. Im elo tum so an feiwsiliw ding dim bakate, i ikalem ilim tiaktiak be guluko, kunum tanbel Sol em mit ka kel alul dukuliwi, e ateyembelei, i Stiben elo asiliw kale. ⁵⁹ Elo an feiwsiliw ding dim bakate, Stiben e oleko, gaaneko, bokolomele: “Kamok Fian Yesus kutaka! Ku nem finik e kulolewka o!”, dangeko, gaansomi, ⁶⁰ katin bukbuk angeko, iti fian kuw gaanomele: “Kamok Fian kutaka! Im nemiw kaleem yan esak misim kuw kulu koyemolewka!”, angeko, fein kuanse kale.*

8

¹⁻² Im ilim ateyembe kunum Sol be im kaneliw be atemeko, ibolow ki makmak keyemeko, kakatse kale.

Kaem ding dim bakate, mali Yesus elo “Fein!”, dangeko, gelewkbiliw kunum mak teleko, amemin fian kesomi, Stiben em fom be kawin tem dasiliw kale.

Yesus em Angin Yemaliw em Sang te.

Keko beli, beem ding dim bakate, mali kawtiw i Selusalem abiw mutuk fian beem Yesus elo gelewkbiliw kunum waneng biim dulum elo “Ilo yenomin kanemiw te!”, anggiliw kasike, fein

* **7:56:** Kolosi 3:1 * **7:60:** Iluk 23:34

ibolow so biliw kunum waneng bi Sudia aneng fian so, Samalia aneng fian so, aneng aneng angom kalo fonsangin bayemel unsiliw kale. Kalun kel kalan kunum ite kuw Selusalem abiw mutuk fian ka kel bisiliw kale.

³ Keko beli, beem ding dim bakate, Sol e Yesus em gelewkabiliw kunum waneng im am kawtem elo unesomi, ilo teing bing tulala kut kut da koyemsomi, yemdeko, sok am tem da koyem kemale kale.*

Kalan Kunum im Yesus em Weng Kal Ken Ati be Suda Aneng Fian so, Samalia Aneng Fian so, Aneng kalo De Unsiliw em Sang te.

(8:4–12:23)

Samalia Aneng kalo Weng De Unsiliw em Sang te.

⁴ Kaem ding dim bakate, aneng aneng angom kalo fonsangin unsiliw fein ibolow so kunum waneng i unsiliw aneng aneng kaem kasel ilo Sunbin-Got em Weng Kal Ken Ati be bakayem tem bakayem tem kesiliw kale.

⁵ Keko beli, kunum mak em wiin e Filiw* e Samalia abiw mutuk fian kalo uneko, abiw mutuk fian kasel ilo Mesaya em sang bokoyemse kale. ⁶ Bokoyemei, kawtiw alik alik i em mit mewso teleko, akalem auk so kitil so aluwse eisneng be atemsomi, kal keliwete: “Sunbin-Got em kitil e Filiw em dim be kai!”, angeko, em

* **8:3:** Kalan Kunum 9:1,13; 22:4; 26:9-11 * **8:5:** 8:5 Filiw e Yesus elo “Fein!”, angbiliw kunum waneng im dakayemin kunum kese kale.

yangse weng be kilele wosusiliw kale. ⁷ Nimtew angom? Filiw e kawtiw im dim ka biliw aneng matil mali mak takala koyemei, i ol weng fatisomi, kawtiw biilo koyemeko, fonsanginsiliw kale. Fonsanginiwi, Sunbin-Got em kitil e mali Filiw em mit mewso yemde talsiliw yan yout, teing yout nam so kawtiw ikati kilelyemse kasike. ⁸ Em kanese beem dulum elote abiw mutuk kasel alik alik i kalfong fian kesiliw kale.

⁹ Kaem ding dim bakate, Samalia abiw mutuk ka kel selew selew kumnem kekabe kunum mak keko, alenale kale. Kunum beem wiin e Saimon ete kale. E weng nong bokoyemo-mele: “Ne kunum fian wiin so kunum nete te!”, yangei, kawtiw i kiliko, Saimon em kitil eisneng kemale be atemsomi, yol angenaliw kale. ¹⁰ Angesomeliwi, em banim baluw so kawtiw ikal, wiin so kawtiw ikal, alik alik i elo atemsomi, em dulum elo bokolomeliw: “Fein! Got mak em kitil kuluko, auk so kitil so kunum ete kai!”, dangenaliw kale. ¹¹ Nimtew angom? Diwkuw diwkuw Saimon e selew selew kumnem kekabiliw kunum biim kukuw gelewemale kasike, kawtiw i em kanemale eisneng be kilele atemsomi, yol anggiliw kale.

¹² Kaem ding dim bakate, Filiw e teleko, Sunbin-Got em gawman ding dim em sang so, “Yesus Kulais e Sunbin-Got em Mesaya ete te!”, angse beem sang so, alik alik be bakayem talse kasike, ka biliw kawtiw banban mak em yange Weng Kal Ken Ati be kiliko, Yesus elo “Fein!”, dangsiliw kasike, Filiw e ilo ok da koyemse kale. ¹³ Kaem ding dim bakate, Saimon bakati Yesus elo “Fein!”, dangei, Filiw e elo ok da kolewse kale. Kolewei, Filiw so,

eso, aso i makuw unemaliw kale. Nimtew angom? Saimon e Filiw em auk so kitil so aluwse eisneng be atemeko, yol angse kasike.

¹⁴ Beli, kaem ding dim bakate, Selusalem abiw mutuk fian ka kel alenaliw kalan kunum bi kililiwete: “Mali Samalia abiw mutuk fian kasel i Sunbin-Got em weng bakati kiliko, gelewibiliw kai!”, yangiwi, i kilisiliw kale. Kilisiliw kasike, i Fita so, Sion so, aso ilo yamdaliwi, i abiw mutuk fian kalo unsiliw kale. ¹⁵⁻¹⁶ Unesomeliwi, aso i atemiwete: Kunum waneng bi Kamok Fian Yesus em wiin dim ete ok da koyemsiliw kate, “Sunbin-Finik em kitil e biim mutuk binba kai!”, angeko, atemsiliw kasike, aso i Sunbin-Got elo dakalalomeliw: “Ku Sunbin-Finik beem kitil e kunum waneng biilo duyema!”, dangsiliw kale. ¹⁷ Dangiwi, aso im ikalem teing biim dim dukusiliw ding dim bakate, Sunbin-Finik e kunum waneng biim mutuk tem fein talse kale.*

¹⁸ Keko beli, Saimon e kalan kunum alew im kanesiliw be atemeko, “On kisol mak ilo duyemi kano, im kanekabiliw kitil be aso iso weno!”, angeko, ibolow fukuneko, aso ilo dakalalomele: “On kisol kale kaso yulo duyemii, yu kuluko, ¹⁹ yom kanekabiliw kitil be nelo akal dunemoliwka! Dunemiw tewe, nakati ki keko, nem teing mali kawtiw im dim dukuli kano, ‘Sunbin-Finik kulina!’, yangii, i elo fein kulokoliw te.”, yangse kale.

²⁰ Yangse kate, Fita e yan weng bokolewomele: “Kom on kisol akal, kukalem akal, alik alik yu weing dong tem kalo unoliwka! Nimtew angom? Ku

* **8:17:** Kalan Kunum 19:6

ibolow fukunomelew: ‘Ne ki keko, Sunbin-Got em sak misim kuw duyemkabe eisneng be on kisol so wenkabi kai!’, angbelew kasike! ²¹ Feinka! Sunbin-Got em kiin dim e kom ibolow be sen so be kasike, Sunbin-Got em bamki so Weng Kal Ken Ati kale kom dulum elote dem banim te. ²² Keko kasike, kom wa gelewka belew kukuw be kolewsomi, ibolow famdeko, Kamok Fian elo dakalalomelew: “Ku ki keko, nem ibolow fukunin sili sili wa be kulu konema!”, dangolewka! Dangewi, kanekeme tewe, e kulo finik so deiw kel mo kokemoke te. ²³ Nimtew angom? Ne kulo kilele katemite: Ku ibolow on keko, num aluwbaluw eisneng kaleem dulum elo ‘Atin kuw nem kenemoka!’, angbelew kasike, kom ibolow fukunin be kulo sok atew gekemeko, kokemei, ne katebi kasike.”, dangse kale. ²⁴ Dangei, Saimon e yan weng bokolewomele: “Ibo! Kaso yu Kamok Fian elo dakalaliw kano, e nelo kinkin kenemoka! Yom nangiwi eisneng be kanelom nem dim toloke te!”, yangse kale.

²⁵ Keko beli, kalan kunum alew biim Kamok Fian em kiinwalasiliw em weng be ka biliw kunum waneng alik alik ilo kilele bokoyemsiliw ding dim bakate, aso i iti Samalia abiw mutuk fian be koleweko, Selusalem abiw mutuk fian kalo unsiliw kale. Im unsiliw ding dim bakate, aso i Samalia aneng fian em aneng aneng angom ka kel Sunbin-Got em Weng Kal Ken Ati be bakayem diliko, iti Selusalem abiw mutuk fian kawtem unsiliw kale.

Itobia Aneng Fian Kunum em Sang te.

²⁶ Beli, kaem ding dim bakate, Kamok Fian em dabalakamin finik mak Filiw elo bokolewomele: “Kutaka! Ku kililolewka! Ku fongate akate ataan tele beem yuk dulum ka kel be daladim aneng kalo unolewka! Uneko, Selusalem abiw mutuk fian kolewko, Gasa abiw mutuk fian kalo unekabiliw deiw kalo unolewka!”, dangse kale. ²⁷ Dangei, e kiliko, em “Ku kalo una!”, dange deiw kalo unesomi, atemete: Itobia kunum mak talbelei, atemse kale. Kunum be Itobia aneng beem emisik waneng kamok Kandake um afak keko, aluwbabe wiin fian so kunum ete kale. E emisik kamok waneng buum on kisol alik alik bete ateumalakabe kunum ete kale.

Kunum be Selusalem abiw mutuk fian ka kel Sunbin-Got em am yol kalo uneko, em wiin daolewsomi, ²⁸ iti akalem am dim elo unomin kese kale. Unsomi, akalem teinkemin eisneng beem dim teineko, yako unse ding dim bakate, e Sunbin-Got em bontem dim bakamin kunum Aisaya em bose fut tem be teing bakam talbelei, Filiw e elo atemse kale. ²⁹ Keko beli, Sunbin-Finik e Filiw elo bokolewomele: “Ku uneko, teinkemin eisneng beem mit mewso una!”, dangse kale. ³⁰ Dangei, Filiw e yako uneko, “Kunum be Aisaya em bose fut weng teing bakabe kai!”, angeko, kiliko, elo dakalalomele: “Ku fut angse weng beem mongom e kal kelew sako?”, dangeko, dakalase kale. ³¹ Dakalalei, e yan weng bokolewomele: “Ne akokow te. Kante ki keko, weng beem mongom be kal kenemoke ye?”, dangeko, Filiw elo bokolewomele: “Ku teleko, nem mit mewso kalak teina!”, dangse kale.

³² Kunum beem teing bakabe weng anung be

Sunbin-Got em bontem dim bakamin kunum Aisaya em fut tem bose weng ete kale. Em angse weng be kanekote:

‘Em elo asiliw ding dim bakate, e siwsiw emdiw keko, weng so mak nam ole te. I elo sak ankabiliw dim kalo debele unsiliw te.

Siwsiw men em kalim okiyem kebiliwi, kimi angeko, alakabe atew akati weng mak bokolinba kese te.

Fein! E sak kimi tete angse te.*

³³ Kaem ding dim bakate, e wiin banim kunum kelei, diwyemin kunum i elo kilele diweko, geelewinba kesomi, elo aliwi, e kuanse te.

Kuanse kasike,

e aul dow akal banimse te.’,

angeko fut tem bose kale.

³⁴ Kaem ding dim bakate, kunum be fut tem beelo teing bokolomin kolewsomi, Filiw elo dakalalomele: “Sunbin-Got em bontem dim bakamin kunum be kanem dulum elote angbe ye? Akalem dulum elo, bani nanew kunum mak dulum elote ye?”, dangse kale. ³⁵ Dangei, Filiw e kunum beelo weng beem mongom kiol kuw sileleko, Sunbin-Got em Weng Kal Ken Ati so, Yesus em weng sang beso, alik alik be kilele kiol kuw bokolewse kale. ³⁶⁻³⁷ Bokolewsomelei, aso im unsiliw ding dim bakate, i ok bang mak em mit mewso telesomeliwi, kunum be bokolewomele: “Ok mak mew be, atema! Ku ki keko, nelo ok da konemokolew e?”, dangse kale.* ³⁸ Dangeko, beem dim teinko, yakamin eisneng be mo kolewsomi, aso i ok bang kabalak uniwi, Filiw e Itobia

* **8:32:** Aisaya 53:7-8 * **8:36-37:** Kalan Kunum 10:47

kunum beelo fein ok da kolewse kale. ³⁹ Ok da kolewei, em iti matem talse ding dim bakate, Kamok Fian em Sunbin-Finik e Filiw elo kuluko, debele unse kale. Debele unei, Itobia kunum be Filiw elo iti ateminba kese kale. Kate, e kalfong fian mak kuluko, iti akalem unbe deiw kalo unse kale.

⁴⁰ Keko beli, Filiw e dindi kunum atew keko, Asdot abiw mutuk fian ka kel iti fitewse kale. Fiteweko, abiw mak abiw mak kakameko, Yesus em weng sang be bakamko, fe e, Sisalia abiw mutuk fian kalo unse kale.*

9

Sol em Kanelewse em Sang te.

¹ Beli, kaem ding dim bakate, Sol e Kamok Fian em gelewkabiliw kunum waneng ilo ibolow kaisuw fian keyemsomi, “Ilo yenii, i kuan kemaliw te!”, angeko, Sunbin-Got em yol em kunum ayem sel beem mit mewso uneko,* ² bokolewomele: “Ku fut mak boko, nemena! Kanelew tewe, ne Damaskus abiw mutuk fian kalo uneko, ka biliw Suda kawtiw num kak kunum biilo duyemoki te. Duyemii, i nelo dokonemiwi, ne Yesus em deiw gelewkabiliw kawtiw ilo sok am tem da koyemsomi, ilo Selusalem abiw mutuk fian kalo yemde toloki te.”, dangse kale.

³ Kaneko beli, em Damaskus abiw mutuk fian kalo uneko, abiw mutuk fian mit mewso talse ding dim bakate, fongate akate abiil tikin kawtem elote ailbin inkalso mak teleko, Sol em dim filik falak falal kolewei, ⁴ e fom miteko, weng mak

* **8:40:** Kalan Kunum 21:8 * **9:1:** Kalan Kunum 8:3

kililete: “Sol kutaka! Ku nimtew angom ete nelo nenkabelew e?”, dangse kale. ⁵ Dangei, Sol e yan weng bokolewomele: “Kamok kutaka! Ku kante ye?”, dangei, e yan weng bokolewomele: “Nesik nenkabelew Yesus nete te! ⁶ Kame, ku abiw mutuk fian kalo unolewka! Uneko, kalo unew kano, kom dulum elo kanekemoki eisneng be bokokemoki te!”, dangse kale. ⁷ Dangei, Sol eso unbiliw kawtiw bi weng be kilisiliw kate, bakabe kunum mak ateminba kesiliw kasike, i yol angiwi, walwal kuw kilikili keyemei, i weng mak bokolinba kis kesiliw kale. ⁸ Keko beli, Sol e baba teinse kate, em kiin e golinba keko, kiin milil kuw kelewse kasike, i elo Damaskus abiw mutuk fian kalo debele unsiliw kale. ⁹ Debele uniwi, em kiin e golinba kelei, yemamas kel ding alei, e wanin so, ok so waninba kese kale.

¹⁰ Kaem ding dim bakate, Damaskus abiw mutuk fian ka kel, Yesus elo gelewka be kunum mak em wiin e Ananayas alenale kale. Ka belei, Kamok Fian e elo takak atew mak falak dangeko, bokolewomele: “Ananayas kutaka!”, dangei, e kiliko, yan weng bokolewomele: “Kamok Fian kutaka! Ne kale kel bi te!”, dangse kale. ¹¹ Dangei, Kamok Fian e elo bokolewomele: “Ku uneko, deiw mak em wiin e “Kiol Kuw Deiw”, dangsiliw deiw kalo uneko, Sudas em am kalo unolewka! Uneko, atemete: Talsus abiw mutuk fian kunum Sol ka belei, neso weng bakabelei, atemokolew te. ¹² Em dulum elo akal takak atew mak falak dangei, e atemete: Ananayas kunum mak em mit mewso teleko, em teing e akalem dim dukulei, e iti kiin golew kebelei, ateme te.”, dangse kale.

¹³ Dangei, Ananayas e yan weng mak bokolewomele: “Kamok Fian kutaka! Kunum be Selusalem abiw mutuk fian ka biliw galmoselew kunum waneng banban ilo wa kukuw kuw kukuyemkabe kunum kelei, nangiwi, ne kilisi te. ¹⁴ Kom am yol em kunum ayam sel so, akalem angin iso, alik alik i fut mak boko, kunum beelo dulewsiliw kasike, e kame ki keko, kom wiin daokabiliw kunum waneng ilo sok am tem yemda koyemoke te.”, dangse kale. ¹⁵ Dangse kate, Kamok Fian e bokolewomele: “Ku una! Kunum be nem wiin so amkoko, kolewii, e nakalem weng afak kunum keboke te. E uneko, Isalael kawtiw im ibik biliw kawtiw so, mali kawtiw im emisik kamok fian iso, Isalael kawtiw biso, alik alik ilo nem Weng Kal Ken Ati be bakayem tem bakayem tem de unemomeka!”* ¹⁶ Kaneko beli, e atemete: Em nelo ‘Fein!’, nangakabe beem mongom ete e ilum sakik fian mak kulusomi, atemoke te.”, dangse kale.*

¹⁷ Dangei, e Sol em alakabe am kalo uneko, akalem teing em dim auleko, bokolewomele: “Nakunum Sol kutaka! Kamok Fian e nelo katebam nemdase te. Sua kel, kom deiwkim dim kel tele tele kelewselew ding dim bakate, Kamok Fian Yesus e kom dim fitewse te. Kame, e nelo kom fukun mit mewso namda kembe kasike kame, kom kiin iti golew kano, Sunbin-Finik e kom mutuk be wenoka!”, dangse kale. ¹⁸ Dangei, fongate akate Sol em kiin milil kelewbe amsang atew eisneng be kuminei, e iti kilele kiin golsomi, molei, Ananayas e elo ok da kolewei, ¹⁹ e iti wanin waneneko, kitil kuluse kale.

* **9:15:** Kalan Kunum 25:13; 27:24; Ulom 1:5
11:23-28

* **9:16:** 2 Kolin

Kaneko beli, Sol e tiak ding atew mak Damaskus abiw mutuk fian ka kel Yesus em gelewka-biliw kunum waneng iso bongguko, alenale kale. ²⁰ Bomelei, e fongate akate uneko, Suda kawtiw im wensankabiliw am dim kawtem elo weng bakayem uneko, ilo bokoyemomele: “Yesus e fein Sunbin-Got em Min te!”, yangse kale. ²¹ Yangei, Sol em weng kilisiliw kawtiw i yol angeko, bokolomeliw: “Ei, yutaka! Kunum be kante ye? Sua esik kunum kale Selusalem abiw mutuk fian ka kel Yesus elo “Fein!”, dangakabiliw kawtiw ilo yemele kunum ete sako? Kunum esik kale kel teleko, Yesus em angin ilo Sunbin-Got em am yol em kunum ayem sel so, em angin iso, alik alik im mit mewso yemde unomin ibolow keyemse kunum ete sako?”, ange ange kesiliw kale.* ²² Kesiliw kate, Sol em weng e fil atul nam keko, Damaskus abiw mutuk fian ka biliw Suda kasel ilo kilele kukuyemomele: “Yesus e num Mesaya te!”, dangei, i kiliko, ki keko, elo yan weng mak bokolewinba kesiliw kale.*

Sol em iti Selusalem Abiw Mutuk Fian elo Unse em Sang te.

²³ Beli, tiak ding mak kelei, mali Suda kawtiw mak i weng kitokoko, memen keko, “Sol elo aluwi, e kuanoka!”, ange ange kesiliw kale. ²⁴ Kesomeliwi, taw banim, mililiw banim, i di-wkuw diwkuw abiw mutuk fian beem abisom fian ka kel moko, elo alomin beem dulum elo mo yak yak kesiliw kale. Kaneseiliw kate, mali kawtiw mak i Sol elo im kanekabiliw beem dulum

* **9:21:** Kalan Kunum 8:3 * **9:22:** Kalan Kunum 18:28

elo weng kal mak dulewsiliw kale. ²⁵ Dulewsiliw kasike, kutiliw ding mak kabalak e, mali Yesus em gelewabiliw kunum waneng i Sol elo men dako, sok so giko, tum wati kitil nam beelo mitsiliw kale. Mitiwi, e abiw mutuk fian be koleweko,*
²⁶ Selusalem abiw mutuk fian kalo unse kale.

Em kalo talse ding dim bakate, e Yesus em gelewabiliw kunum waneng iso bonggulomin ibolow kese kate, i em awan finganeko, bokolomeliw: “Kunum kale Yesus em fein angin kunum bate!”, angeko, fingsiliw kale.*

²⁷ Kanesiliw kate, Balnabas e Sol elo kalan kunum im mit debele uneko, ilo Sol em kanese sang be bokoyemomele: “Em Damaskus unse ding dim bakate, Sol e Kamok Fian atemei, e elo weng mak bokolewse te. Bokolewei, e kalaing kuw kebomi, Damaskus abiw mutuk fian ka kel Yesus em wiin dim e Sunbin-Got em Weng Kal Ken Ati be bakayemale te.”, yangse kale.*

²⁸ Kaem ding dim elote, Sol e Selusalem abiw mutuk fian ka biliw fein ibolow so kunum waneng iso bongguko, finganinba keko, kalaing kuw kesomi, Kamok Fian Yesus em sang be Selusalem abiw mutuk fian em kasel ilo bakayemale kale.

²⁹ Em bakayemse ding dim bakate, e Gilik weng sin bakabiliw Isalael kawtiw iso weng on ganbelei, i kaisuw keleweko, elo alomin deiw fensiliw kale. ³⁰ Alomin deiw fensiliw kate, mali Yesus elo gelewabiliw kunum waneng mak i biim kitokosiliw weng be kilisiliw kasike, i Sol so makuw

* **9:25:** 2 Kolin 11:32-33 * **9:26:** Galesia 1:17-19 * **9:27:** 1 Kolin 9:1

Sisalia abiw mutuk fian elo uniw kano, elo Talsus abiw mutuk fian kalo dabala unsiliw kale.

³¹ Beli, Sudia aneng fian so, Galili aneng fian so, Samalia aneng fian so, aneng aneng ka biliw Yesus em “Fein!”, dangbiliw kunum waneng alik alik i sakik banimeko, nanbow kuw teinsiliw kale. Teinsomeliwi, i diwkuw diwkuw Kamok Fian em wiin daolewin kukuw gelewsomeliwi, Sunbin-Finik e ilo menew ibolow duyemeko, im fein ibolow elo kitil fian keyemse kale.

Fita em Aluwse Sang te.

³² Beli, Fita em aneng aneng angom be kakamele ding dim bakate, e Ilida abiw mutuk ka bomi, Yesus akalem wiin so galmose kunum waneng im dim unse kale. ³³ Uneko, abiw mutuk ka e, yout nam kebelei, duan kel itole kelei, sak akalbin kuw akalse kunum mak belei, atemse kale. Kunum beem wiin e Ainias ete kale.

³⁴ Keko belo, Fita em kunum beelo atemse ding dim bakate, e elo bokolewomele: “Ainias kutaka! Yesus Kulais e ken kekeme te! Kame moko, kukalem abin kilela!”, dangse kale. Dangei, e fein kiliko, fongate akate fokfok yan kitil kuw mose kale.

³⁵ Keko beli, Ilida abiw mutuk beem kasel so, Salon bamda aneng kasel iso, alik alik i Ainias em kanele sang be atemeko, Kamok Fian Yesus elo “Fein!”, dangeko, elo gelewkabiliw kunum waneng kesiliw kale.

³⁶ Kaem ding dim bakate, Soba abiw mutuk fian ka kel, Yesus elo gelewkabu waneng mak alenalu kale. Um wiin mak e Tabita ute kale. Gilik im weng sin e um wiin e Dokas angsiliw

kale. U diwkuw diwkuw mali kawtiw ilo kukuw ken kuw keyembomi, em banim biliw kawtiw ilo dakayemalu kale.

³⁷ Keko beli, kaem ding dim bakate, u wakamin fian mak kuluko, kuansu kale. Kuanui, mali kawtiw mak i teleko, fom wamkulomin mesesem mesesem eisneng alik alik be memen keumeko, um fom be ukalem bisu am ka kel kawtem kel abin dim kel dukusiliw kale. ³⁸ Dukusiliw ding dim bakate, mali Yesus em gelewkabiliw kunum waneng mak kililiwete: “Fita e num abiw mutuk mewso alakabe Soba abiw mutuk ka kel be kai!”, angiwi, i kilisiliw kasike, i kunum alew mak yamdaliwi, i uneko, Fita elo bokolewomeliw: “Fongate akate ku nuso makuw Soba abiw mutuk fian kalo unolewka!”, dangsiliw kale. ³⁹ Dangiwi, Fita e iso makuw uneko, Ilida abiw mutuk kalo teleko, um boktak am kawtem atemete: Waneng kalun banban mak teleko, amemin fian kebiliwi, yetemse kale. Em yetemse ding dim bakate, waneng kalun bi Fita elo Dokas um beneko, ilo duyemsu ilim banban be kukulewsiliw kale.

⁴⁰ Keko beli, Fita e waneng biilo bokoyemomele: “Alik alik yu kut elo unina!”, yangse kale. Yangei, im kut elo unsiliw ding dim bakate, e katin bukuk angeko, Sunbin-Got eso weng mak bokolewse kale. Bokoleweko, Tabita um fom buulo bokoumomele: “Tabita, ku baba teina!”, wangei, u fein, kiin golak angeko, Fita elo atemeko, baba teinsu kale. ⁴¹ Teinui, Fita e um teing bing keumeko, atin kuw mo koumse kale.

Mo koumsomelei, e Yesus akalem wiin so gal-mose kunum waneng so, waneng kalun biso, alik alik ilo gaayemei, i teliwi, e iti finik so kesu

waneng Tabita buulo im mutuk ka kel kounse kale.

⁴² Keko beli, Soba abiw mutuk kasel alik alik i Fita em kanese sang be kal kesiliw kasike, mali kunum waneng banso mak Kamok Fian Yesus elo “Fein!”, dangsiliw kale.

⁴³ Fita em Soba abiw mutuk fian bise ding dim bakate, e Saimon em am ka kel bise kale. Saimon e samal kal guluko, memen keko, mali kawtiw ilo wenkabe kunum ete kale.

10

Kolnilius em Sang te.

¹ Kaem ding dim bakate, Sisalia abiw mutuk fian ka kel kunum mak alenale kale. Kunum beem wiin e Kolnilius kelei, e Itali aneng fian em wonuk so kunum banban im kak kunum ke alenale kale. Wonuk so kunum bi ikalem Itali aneng fian be koleweko, Samalia aneng fian kalo teleko, alenaliw kale. ² Kolnilius yelimel i Sunbin-Got em weng gelewemaliw kunum waneng kesomeliwi, e Sunbin-Got eso weng bakamele kunum ete kale. Keko beli, Suda kawtiw i mesesem eisneng sukum keliw tewe, e ilo dakayembomi, dukayemale kale.

³ Beli, deiw mak ding mak kabalak e, ataan mutuk doungeko, fubelet ange ding dim bakate, Sunbin-Got e Kolnilius elo takak atew mak falak dangei, e kilele atemete: Sunbin-Got em dabalakamin finik mak teleko, em wiin bokolewomele: “Kolnilius kutaka!”, dangei, e kiliko, atemse kale.

⁴ Atemeko, Kolnilius e finganin fian mak kuluko,

kiin dOUNg atemeko, bokolewomele: “Kamok kuta-ka!”, dangse kate, e bokolewomele: “Sunbin-Got e kom eso weng bakabelew weng be kiliko, kom Suda angin ilo kinkin ibolow kukuyemeko, mesesem mesesem duyemkabelew kukuw bakati atemeko, kilele kal kebe te. ⁵ Kame, mali kunum mak yamdalewi, i uneko, Soba abiw mutuk kalo mak kunum mak feneko, kulam unoliwka! Kunum beem wiin e Saimon Fita ete te. Im elo atemiw ding dim bakate, i bokolewomeliw: ‘Ku fongate akate Kolnilius em fukun tala!’, dangoliwka! ⁶ Kunum be akalem wiin taman Saimon em am ka kel alakabe te. Saimon be samal kal guluko, mali kawtiw ilo memen keyemale kunum ete te. Em am e okmun fian benggew mewso ka kel be te.”, dangei, e kiliko, atemse kale. ⁷ Ate-
mei, Sunbin-Got em dabalakamin finik be iti unse kale.

Em unse ding dim bakate, Kolnilius e akalem mewso mokabiliw weng afak kunum alew mak so, Sunbin-Got em weng afak kakabe wonuk so kunum mak so, kunum alemsal mak biilo gaayemei, i teliwi, ⁸ e ilo akalem dulum elo kanese sang be bokoyemeko, ilo yamdalei, i Soba abiw mutuk kalo unsiliw kale.

⁹ Uneko, deiw am akaleko, iti uneko, ataan mutuk dOUNg ange ding dim bakate, i Soba abiw mutuk aneng mewso mewso keko, unsiliw kale. Im mewso keko, unsiliw ding dim bakate, Fita e emikel kuw Sunbin-Got eso weng bokose kale.

¹⁰ Kaem ding dim bakate, e yemen tew so kelewse kasike, i elo wanin wanomin memen kelewsiliw kale. Im wanin memen kelewsiliw ding dim bakate, Fita em dulum elote takak mak falak dangei, e atemete: ¹¹ Yesum kom fian sel

mak atew eisenng mak abiil katiw elote teleko, mamget so mamget so ketket teben kel bamtak keko, mit telei, ¹² e atemse kale. Atemeko, samal banso, sokyan so, awon so, mesesem mesesem eisenng angom bi bongguko, yesum kom be weneko, mit teliwi, e yetemse kale. Kate, samal alik alik be Sunbin-Got em kiin dim e ninik wa so kebiw samal ite kuw kesiliw kale. ¹³ Em atebe ding dim bakate, weng mak bokolei, e kililete: “Fita! Ku samal be anko, wanba!”, dangei, e kilise kale. ¹⁴ Kiliko, yan weng bokolomele: “Kamok Fian kutaka! Ne nam wani te! Nintew angom? Kom kiin dim esik ninik so kebiw samal ayem kasike, ne nam wani te.”, dangse kale.* ¹⁵ Dangei, weng be iti bokolewomele: “Sunbin-Got nem ‘Sen so banim te!’, angeko, dukuse eisenng be, ku kanelom ‘Ayem eisenng ete te!’, angeko, kolew kemokolew te!”, dangei, e kilise kale.*

¹⁶ Keko beli, em dulum elo kanese eisenng be iti kukulew iti kukulew kelewbelei, yemamas kel ding kelei, fe e, Sunbin-Got e yesum kom be iti deko, fongate akate atin kuw abiil tikin elo de unse kale.

¹⁷⁻¹⁸ Em de unse ding dim bakate, Kolnilius em yamdase alemsal kunum bi Soba abiw mutuk kawtem teleko, kawtiw ilo dakalalomeliw: “Saimon dangbiliw kunum em am e nal kel be ye?”, angbomi, dakala kemdili teleko, fe e, Saimon em am abisom dim ka kel moko, gaanomeliw: “Saimon Fita dangbiliw kunum be kale kel be sako?”, angeko, dakalasiliw kale.

* **10:14:** Kunum Ayem 11:1-47; Esekiel 4:14 * **10:15:** Mak 7:15,19

Dakalasiluw ding dim bakate, Fita e ibolow tiaktiak kesomi, fukunomele: “Nem atemi eisneng beem mongom e nimtew yake?”, ange ange keko, fukunse kale. ¹⁹ Em fukunse ding dim bakate, Sunbin-Finik e bokolewomele: “Saimon kutaka! Yemamas kel kunum mak kulo fenem tele kembiliw te. ²⁰ Kaneko kasike, ku kanelom ibolow tiaktiak kemokolew te! Sak moko, daka yetema! Nete ilo kom fukun yamdalii, i teluw kasike, iso makuw una!”, dangse kale.

²¹ Dangei, Fita e malak teleko, abisom dim mobiluw kunum biim mit mewso kue angeko, bokoyemomele: “Yom fenem teluw kunum esik, neli! Nimtew angom teluw e?”, yangse kale. ²² Yangei, i yan weng mak bokolewomeliw: “Wonuk so kunum im kak kunum Kolnilius e nulo yamdalei, nu tuluw te. Kolnilius be Sunbin-Got em afak keko, em kiin dim e sen banim so kunum ke alakabe kunum ete kasike, Suda kawtiw alik alik ikati elo ibolow kelewabiliw te. Sunbin-Got em dabalakamin finik ayem mak em mit mewso teleko, bokolewomele: ‘Ku Saimon Fita kulu debele teleko, em yangoke weng be kilele kilila!’, dangei, e nulo ‘Elo kulam unina!’, yangei, nu kulo kulam tuluw kasike.”, dangsiluw kale. ²³ Dangiwi, Fita e ilo am kawtem elo yemde uneko, ilo wanin yemenei, i waneko, akalsiluw kale.

Keko beli, aneng iti danse ding dim bakate, alemsal kunum so, Fita eso, mali Soba kasel keko, Yesus elo gelewabiliw kunum biso, alik alik i makuw unsiluw kale. ²⁴ Unesomeliwi, aneng iti danse ding dim bakate, alik alik i Sisalia abiw mutuk fian kawtem elo unsiluw kale.

Kaem ding dim bakate, Kolnilius e akalem angin so, akalem akunum kumel iso, alik alik ilo gaayemeko, bonggusomelei, i ka kel wensansomi, mali yamdase kunum so, Fita so, alik alik biim tolokoliw ding fensiliw kale.

²⁵ Keko beli, Fita em teleko, am abiw mutuk fian be kawtem unse ding dim bakate, Kolnilius e teleko, em yan mit mewso katin buk angeko, em wiin daolewse kate, ²⁶ Fita e elo teing bing mo koleweko, bokolewomele: “Babo! Kuli! Kukalem atew nakati kal so kun so kunum kebi kasike!”, dangse kale.* ²⁷ Dangesomelei, Fita aso i weng bokolew bokolew kem diliko, Kolnilius em am kawtem elo uneko, mali kunum waneng banban mak wensanbiliwi, yetemsiliw kale. ²⁸ Yetemsomeliwi, Fita e weng mak bokoyemomele: “Yukalem ete kal keliwete: Suda kawtiw nu mali num ibik biliw kawtiw yuso nam mewso tele tele keko, buw te. Kate Sunbin-Got e nelo kukunemete: Ne kanelom mali kawtiw im dulum elo ‘I sen so keko, Sunbin-Got e ilo sak koyemkabe te!’, angeko, ilo geeyemoki te. ²⁹ Kukunemse kasike, yom nelo kulam tele kembiliw ding dim bakate, ne gal kelinba keko, yamdasiw kunum biim weng geleweko, teli te. Kate kame, ne yulo dakalalite: Nimtew angom ete yu nelo gaanemsiliw a?”, yangse kale. ³⁰ Yangei, Kolnilius e yan weng bokolewomele: “Yemamas kel ding dim kabalak e, kameemdiw kuinbele angse ding dim bakate, ne Sunbin-Got eso weng bakabi te. Beem ding dim bakate, ailbin falal kelewse kunum mak nem mit mewso teleko, moko, belei, ne atemi te.

* **10:26:** Kalan Kunum 14:13-15; Fitew Dase 19:10

³¹ Atebi ding dim bakate, e nelo bokonemomele: ‘Kolnilius kutaka! Sunbin-Got e kom eso weng bokokabelew weng be kiliko, kom Suda angin ilo kinkin ibolow kukuyemeko, duyemkabelew kukuw bakati atemeko, kal kebe te. ³² Kasike kame, ku mali kunum mak Soba abiw mutuk kalo yamdako, ‘Ka alakabe kunum mak em wiin e Saimon Fita fenem unoliwka!’, yanga! Saimon Fita be akalem wiin taman Saimon em am ka kel alakabe te. Saimon be samal kal guluko, mali kawtiw ilo memen keyemale kunum ete te. Em am e okmun fian benggew mewso ka kel be te.’, nangese te. ³³ Nangese ding dim bakate, ne kiliko, fongate akate mali kunum ilo yamdalii, i kulo kulam tele kembiliw te. Kasike ‘Weso!’, kangbi te. Nimtew angom? Ku nem kangi weng be kiliko, num fukun kaleelo tele kembelew kasike.

Alik alik num Sunbin-Got em kiin dim ka kel bonggubuluw ding dim bakate, ku nulo Kamok Fian em kangse weng be bokoyema!”, dangse kale.

³⁴ Dangei, Fita e weng mak bokoyemomele:

“Kame ne atin kuw kal kelite: Sunbin-Got e Isalael kawtiw so, mali num ibik biliw kawtiw so, alik alik ilo ki kuw ki kuw makmak keyemkabe te.* ³⁵ Sunbin-Got em wiin fian daolewsiliw aneng aneng angom kasel alik alik im dulum elo e ‘Yu nem mit mewso kaleelo telemoliwka!’, yangakabe te.

³⁶ Sunbin-Got em Yesus em dulum elo Isalael kawtiw nulo duyemkabe ibolow menew Weng Kal Ken Ati be alik alik nu kal keluw te. Feinka!

* **10:34:** Sawa Weng 10:17; Ulom 2:11

Kunum Yesus Kulais be kawtiw angom alik alik num kak kunum kekabe te.

³⁷ Alik alik yukati Sudia aneng fian ka kel em kanese sang be kiliko, kal keliwete: Emisik e, Galili aneng fian ka kel ok da koyemale kunum Sion e kawtiw ilo ok da koyem kemin weng deeko, bakayembise te.* ³⁸ Keko beli, yu Sunbin-Got em Nasalet abiw mutuk kunum Yesus elo Sunbin-Finik dulewse em sang bakati kal keliw te. Kuluse Sunbin-Finik be kunum beso fewtokoko, elo auk so kitil so kunum kelewei, e aneng aneng angom uneko, ken kukuw kesomi, Seten-Ataanim em kitil afak kakabiliw kawtiw ilo wokmino, kilelyemse te.

* ³⁹ Feinka! Em kanemale eisneng be Suda kawtiw num aneng so, Selusalem abiw mutuk fian so, ka kel aluwbamele kate, i elo ais dim sil bikiko, aliwi, nu kiinwala atemeko, yulo bakayembuluw te. ⁴⁰ I elo fein asiliw kate, yemamas kel ding kabalak e, Sunbin-Got e elo iti fomkamin dim dawkalfolei, e finik so teinei, kunum waneng nu elo fein atemsuluw te. ⁴¹ Atemsuluw kate, mali Suda kawtiw i elo ateminba kesiliw te. Sunbin-Got e akalem ibolow fukunin kuw gelewoko, mali Yesus em dawkalfolse ding dim eso wanin wansiliw kunum waneng nulo em kanese mesesem mesesem eisneng beem kiinwalasuluw kunum waneng keyemse te. Keyemei, kiinwalasuluw kunum waneng nu kaneko, atemsuluw sang be bakayem tem bakayem tem de kakabuluw te.*

* **10:37:** Matyu 4:12-17 * **10:38:** Matyu 3:16; Iluk 4:17-20

* **10:41:** Iluk 24:42-43; Kalan Kunum 1:8

⁴² Feinka! E nulo kitil weng mak bokoyemo-mele: ‘Yu aneng aneng angom kalo uneko, Suda angin ilo kalan weng kale bokoyemoliwka!’, yangse te. Em yangse kalan weng be kanekote: Sunbin-Got e Yesus beelo kuansiliw kawtiw so, finik so biliw kawtiw iso, alik alik im diwyemin kunum mo kelewse te.* ⁴³ Sua em Sunbin-Got em bontem dim bakamin kunum alik alik ikati Yesus beem dulum elo bokolomeliw: ‘Yesus e akalem elo ‘Fein!’, dangbiliw kunum waneng angom alik alik im sili sili kukuw be sak misim kuw kulu koyemoke te.’, anggiliw kale.”,

yangse kale.*

⁴⁴ Keko beli, Fita em yangbe ding dim bakate, Sunbin-Finik e teleko, ka bomi, Fita em yangse weng be wosu kebiliw kunum waneng biim dim talse kale.* ⁴⁵⁻⁴⁶ Telei, ka biliw kunum waneng bi aneng aneng angom kasel biim weng bakalew bakalew kesomi, Sunbin-Got em wiin fian daolew kesiliw kale. Daolewsiliw kasike, mali fein ibolow keko, Fita eso talsiliw Suda kasel bi Sunbin-Finik em ka biliw kunum waneng im dulum elo kanese be atemeko, bokolomeliw: “Yakai! Sunbin-Got e akalem Sunbin-Finik beelo sak yan banim Suda kawtiw num ibik biliw kawtiw ikati duyem kebe kai!”, angeko, yolsiliw kale.* ⁴⁷ Yol anggiliw ding dim bakate, Fita e bokolomele: “Nukalem kula-buluw atew, ikati Sunbin-Finik beelo kulamiw kasike, kante ki keko, bokolomeliw: ‘Yu nam ok da koyemiw te!’, yangkoliw e? Nam mak yangiw

* **10:42:** Kalan Kunum 17:31; 1 Fita 4:5 * **10:43:** Aisaya

53:5-6; Selemaya 31:34 * **10:44:** Kalan Kunum 11:15; 15:8

* **10:45-46:** Kalan Kunum 2:4; 19:6

te!”, yangse kale. ⁴⁸ Yangesomi, ka biliw kunum waneng biilo bokoyemomele: “Kame yukal Yesus Kulais em wiin dim ok da koyemoliwka!”, yangei, i ok da koyemsiliw kale. Ok da koyemiwi, i iti Fita elo bokolewomeliw: “Ku iti ding makso nuso bayo!”, dangsiliw kale.*

11

Fita e Kolnilius em Sang De Unse em Sang te.

¹ Beli, kalan kunum so, Yesus elo “Fein!”, dang-biliw kunum mali mak iso, Sudia aneng aneng kakabiliw kunum alik alik bi kililiwete: “Isalael kawtiw num ibik biliw kawtiw ikati Sunbin-Got em weng kiliko, gelew biliw kai!”, yangiwi, i kilisiliw kale.

² Keko beli, Fita em iti Selusalem abiw mutuk fian kawtem unse ding dim bakate, mali Yesus elo gelew kabiliw Suda kunum mak i Fita elo digaka keleweko, bokolewomeliw: ³ “Ku nimatew angom ete nukalem kukuw kolewoko, Isalael num ibik biliw kawtiw im am kawtem uneko, iso wanin wanbomi, kebelew e?”, dangsiliw kale.*

⁴ Dangiwi, Fita e em dulum elo kanelewse eisneng alik alik be kilele mongom so dak bokoyemomele: ⁵ “Nem Soba abiw mutuk fian ka kel bomi, Sunbin-Got eso weng bakabisi ding dim bakate, takak atew mak filik falak angei, ne atemite: Yesum kom fian sel eisneng atew mak abiil elote teleko, mamget so mamget so ketket teben kel bamtak kesomi, nem mit mewso telei, ne atemsi te.* ⁶ Atebi ding dim bakate, ne atemite: Yesum

* **10:48:** Kalan Kunum 2:38 * **11:3:** Kalan Kunum 10:28;
Galesia 2:12 * **11:5:** Kalan Kunum 10:9-48

kom beem dim e am samal so, kut samal so, sokyan so, awon so, samal banban angom bi bonggu wenko, beliwi, ne atemsi te. ⁷ Atebi ding dim bakate, weng mak kililite: ‘Fita! Ku samal be anko, wanbolewka!’, nangese te. ⁸ Nangei, ne yan weng bokolomeli: ‘Kunum Fian kutaka! Kom kiin dim e ninik so samal ayem waninba kemali kasike, ne kame akal nam wani te.’, dangsi te. ⁹ Dangii, abiil tikin elote weng mak bokonemomele: ‘Sunbin-Got nem ‘Sen so banim te!’, angeko, dukuse eisneng be, ku kanelom ‘Ayem eisneng ete te!’, angeko, kolew kemokolew te!’, nangese te. ¹⁰ Nangeko, iti kukunem kukunem kebelei, yemamas kel ding kelei, fe kabalak e, yesum kom be iti deko, atin kuw abiil elo de unese te.

¹¹ Nem dulum elo kanenemse ding dim bakate, Sisalia abiw mutuk fian beem kunum mak akalem weng afak kunum alemsal mak yamdalei, i teleko, nem am bi dim kalo netebam talsiliw te. ¹² Teliwi, Sunbin-Finik e ‘Ku kanelom ibolow tiaktiak keko, fukunin banban kelokolew te! Ku iso makuw unolewka!’, nangese kasike, ne so, nakunum kumel gung kel kunum biso, alik alik nu uneko, kunum beem am kawtem unsuluw te.

¹³ Unuwi, kunum be nulo bokoyemomele: ‘Sunbin-Got em dabalakamin finik mak nem am matem teleko, bokonemomele: ‘Ku mali kunum mak yamdalewi, i Soba abiw mutuk kalo uneko, kunum mak em wiin e Saimon Fita elo debele tololiwka! ¹⁴ Debele teliwi, kunum be yulo weng kal mak bokoyemoke te. Yelimel alik alik yu em yangoke weng be kilele kiliko, auliw tewe, diwkuw diwkuw finik so bin kulokoliw te.’, dangse

te.', yangse kai.*

¹⁵ Keko beli, nem Sunbin-Got em Weng Kal Ken Ati be bokolomin keli ding dim bakate, nukalem Sunbin-Finik elo kulusuluw emdiw ikati elo kulusiliw te.* ¹⁶ Im kuliw ding dim bakate, ne Kamok Fian em weng nulo sua kel yangse weng beelo ibolow fukuni te. E bokolomele: 'Sion e yulo sak ok kuw da koyemkabe kate, Sunbin-Got e yulo Sunbin-Finik so ok da koyemomin atew keloke te.', yangse te.*

¹⁷ Kame ne diw atemite: 'Isalael kawtiw num ibik biliw kawtiw bikati Kamok Fian Yesus Kulais elo 'Fein!', dangiwi, Sunbin-Got e Sunbin-Finik be ilo akati sak misim kuw duyemse kai!', angeko, atemsi te. Atemsi kasike, nakalem ete Sunbin-Got em fian kelewsomi, 'Kaneyemokolew te!', dangoki sako? Babo!'", yangse kale.

¹⁸ Em yangse ding dim bakate, ka biliw kunum i Fita em yangse weng be kiliko, "Be ken ati kai!", angeko, eso ibolow ki kesomi, Sunbin-Got em wiin fian daolewko, bokolomeliw: "Isalael kawtiw num ibik biliw kawtiw biim dulum elo nu kame kilele kal keluwete: Nimin kawtiw ite mak ibolow famdeko, Sunbin-Got elo 'Fein!', dangiw tewe, kanekabiliw kunum waneng bi fein finik so bin kulokoliw kai!'", angsiliw kale.*

Antiok Abiw Mutuk Fian em Sios Kawtiw im Sang te.

¹⁹ Beli, Stiben em asiliw ding dim kabalak e, kawtiw i Yesus em angin mali mak ikal yenomin

* **11:14:** Kalan Kunum 16:31 * **11:15:** Kalan Kunum 2:4

* **11:16:** Kalan Kunum 1:5 * **11:18:** Kalan Kunum 13:48; 14:27

ibolow kesiliw kasike, i fonsangin unsiliw kale. Mali mak i Fonia aneng kalo uniwi, mali mak i okgung Saibulus aneng kalo uniwi, iti mali mak i Antiok abiw mutuk fian kalo unsiliw kale. Im fonsengeko, unsiliw ding dim bakate, i Yesus em Weng Kal Ken Ati be Suda kunum waneng ite kuw bakayem tem bakayem tem unsiliw kale.*

²⁰ Unsiliw kate, mali Saibulus okgung kawtiw so, Sailini kawtiw so, fein ibolow so kunum waneng bi Antiok abiw mutuk fian kalo uneko, Isalael kawtiw im ibik biliw kawtiw biilo Kamok Fian Yesus em Weng Kal Ken Ati be bakayem tem bakayem tem unsiliw kale. ²¹ Unbomeliwi, Kamok Fian e im yangbiliw weng be auk so kitil so kelewei, kawtiw mak banso im weng be kilisomi, ibolow famdeko, Kamok Fian elo “Fein!”, dangsiliw kale. ²² Kaneko beli, Selusalem abiw mutuk fian ka biliw Yesus em angin i im dulum elo kaneyemse sang be kiliko, Balnabas elo Antiok abiw mutuk fian kalo dabalasiliw kale.*

²³⁻²⁴ Balnabas be kukuw ken so kunum ete kale. Em fein ibolow e kitil kesomelei, Sunbin-Finik e em ibolow mutuk be wense kasike, e kunum waneng banban mak Kamok Fian em mit elo yemde telei, i em angin kesiliw kale. Keyemiwi, Balnabas e yetemete: “Sunbin-Got e kunum waneng biilo ibolow folok duyembe kai!”, angeko, yetemse kasike, e kakat fian kesomi, kewkew weng bokoyemomele: “Kamok Fian elo kilele net kelewko, atin kuw gelewemoliwka!”, yangse kale. ²⁵ Yangeko, Talsus abiw mutuk fian kalo Sol elo

* **11:19:** Kalan Kunum 8:1-4 * **11:22:** Kalan Kunum 4:36

fenem unse kale.* ²⁶ Uneko, elo atemse ding dim bakate, e elo Antiok abiw mutuk fian kalo debele talse kale.

Keko beli, aso i itol makmak ding ka kel bomeliwi, Antiok abiw mutuk fian kasel ilo Sunbin-Got em Weng Kal Ken Ati be kukuyem-bisiliw kale.

Kaem ding dim bakate, emisik ding e, mali kawtiw i Yesus em angin ilo kikis wiin “Kilisten*” yangsiliw kale.

²⁷ Bakalem ding dim bakate, mali Sunbin-Got em bontem dim bakamin kunum i Selusalem abiw mutuk fian koleweko, Antiok abiw mutuk fian elo talsiliw kale. ²⁸ Kunum biim kunum mak em wiin e Agabus ete kale. E moko, Sunbin-Finik em weng mak bokoyemomele: “Sowem ding kabalak e, aneng aneng alik alik angom kale olfut fian mak keloke te.”, angse kale. Angei, Ulom em emisik kamok fian Klodius em kamok kese ding dim kabalak e, em yangse weng be fein dem so kelei, olfut be kese kale.*

²⁹ Keko beli, Antiok abiw mutuk fian ka kel alenaliw Yesus em gelewkabiliw kunum wangen i weng kitokoko, bokolomeliw: “Nu Sudia aneng fian ka biliw nakunum kusel ilo dokoyemoluwka!”, angeko, bokolew bokolew kesomi, ikalem beem ki dabalayemomin eisenng eisenng mak dukuyemsiliw kale. ³⁰ Dukuyemsomi, i Balnabas so, Sol so, aso ilo yemdaliwi, aso i uneko,

* **11:25:** Kalan Kunum 9:30 * **11:26:** 11:26 Wiin beem mongom e kanekote: “Kulais elo gelewkabiliw kawtiw ite te.”

* **11:28:** Kalan Kunum 21:10

dukuliw eisneng be Yesus em kak gelewkabiliw kunum im teing dim duyemsiliw kale.*

12

Sekow so, Fita so, Aso i Ilum Kulusiliw em Sang te.

¹ Beli, kaem ding dim bakate, emisik kamok Agliwba Kelot* e mali Yesus elo gelewkabiliw kunum waneng ilo ilum fian mak duyemse kale.

² Duyemeko, Sion em fik Sekow† elo sakam dang atul nam beso alei, e kuanse kale. ³ Kuanei, e atemete: ‘Mali Yesus em gelewinda kekabiliw Suda kawtiw i em kanele be ibolow kelewiiw kai!’, angse kasike, belet wanin fasulinba wanakabiliw ding dim bakate, Kelot e akalem wonuk so kunum mak ilo weng mak bokoyemei, i uneko, Fita elo aulewko, ⁴ sok am tem da kolewomin unsiliw kale. Keko beli, Kelote e ibolow fukunomele: “Abanggayemse Ding dim banimoke ding dim kabalak e, ne elo debele teleko, kawtiw im kiin dim kel geelewboki te.”, angeko, elo kalun kel wonuk so kunum mak im teing dim dalei, i elo sok am tem da kolewsomi, kilele kutesiliw kale.

⁵ Kanese ding dim be, Yesus em gelewkabiliw kunum waneng i kutiliw banim taw banim diwkuw diwkuw Sunbin-Got elo weng bokolewomeliw: “Ku Fita elo dokolew kemolewka!”, dangsiliw kale.

* **11:30:** Kalan Kunum 12:25 * **12:1:** 12:1 Kunum be Yesus em auk dukusu ding em emisik kamok kebise Kelot beem awalik ete kale. † **12:2:** 12:2 Sekow kale Sebidi em min mak ete kale. E kalun kel kalan kunum im mak ete kale.

Fita em Kanese Sang te.

⁶ Kelot em Fita elo geelewomin ding em kutiliw mutuk ding dim bakate, Fita e alew wonuk so kunum mak im mutuk ka kel akalse kale. Akalem teing so, wonuk so kunum alew biim teing so, alik alik biim teing be makuw sok kitil nam so net kelewsiliw kale. Kelewsomeliwi, wonuk so kunum alew mak ikati sok am tem beem abisom kut elote mosomi, ka kel kutesiliw kale.

⁷ Kaneko beli, Kamok Fian em dabalakamin finik mak fiteweko, akalem be abin beelo ailbin so ailse kale. Aileko, Fita elo teing bakabaka keleweko, bokolewomele: “Ku fongate akate teina!”, dangei, Fita em teing dim net kelewbiliw sok kitil nam be emikel kuw gulas kuminse kale.

⁸ Gulas kuminei, Sunbin-Got em dabalakamin finik be elo bokolewomele: “Ku moko, ilim so, yan aom so, asolow ilim so, alik alik be minggisomi, nelo nenggelewa!”, dangse kale. ⁹ Dangei, Fita e weng be kiliko, elo geleweko, fein kut unse kale. Kut unse kate, em kanelewse eisneng beem dulum elo “Sak kiin dem kebi kai!”, angse kale.

¹⁰ Keko beli, aso im uneko, emisik kutebiliw wonuk so kunum so, ibik kutebiliw wonuk so kunum iso, alik alik im mobiliw dim bakiyemeko, sok am tem em fefe abisom kitil nam sel em mit mewso talsiliw ding dim bakate, abisom be emikel kuw busulei, aso i sak kut elo unsiliw kale. Aso biim kut elo uneko, imikel kuw deiwkim ka unbiliw ding dim bakate, fongate akate Sunbin-Got em dabalakamin finik be Fita elo iti koleweko, unse kale.*

* **12:10:** Kalan Kunum 5:19

¹¹ Kaneko beli, Fita em iti kilele ibolow fukunin kuluse ding dim bakate, e bokolomele: “Kame ne atin kuw kal kelite: Nem Kamok Fian e akalem dabalakamin finik mak dabalalei, e teleko, nelo dokonemse kasike, emisik kamok fian Kelot so, mali Suda kawtiw iso, alik alik im ‘Fita elo kanele-wokoluw te!’, ange ange kebiliw weng be sakoke te.”, angse kale.

¹² Kaem ding dim bakate, fein ibolow so kunum waneng banban mak i Sion Mak em auk Malia um am ka kel bongguko, Sunbin-Got eso weng bakabiliw kasike, Fita e yat biim am kalo unse kale. ¹³ Ka uneko, em ka wensansiliw kunum waneng im am biliw abisom dim feiwse ding dim bakate, weng afak waneng Oloda u abisom busulomin unsu kale. ¹⁴ Uneko, kililute: “Fita akalem weng kele kai!”, angomi, kiliko, am buselinba kesu kate, kakat fian mak kesomi, iti am kawtem elo yako unesomi, gaanomelu: “Yakai! Fita e abisom dim teleko, mobe te!”, yangsu kale. ¹⁵ Yangui, i ulo bokoumomeiliw: “Mamtel ibolow kulew sako?”, wangsiliw kate, u kitil keko, bokoyemomelu: “Babo! Fein weng bakabi te!”, yangui, i bokolomeliw: “Fita em sawkal ete sako?”, ange ange kesiliw kale. ¹⁶ Kesiliw kate, Fita e diwkuw diwkuw abisom dim kel gogo kebelei, fe kabalak e, i uneko, am busok keleweko, fein atemiwte: “Fita e abisom mobe kai!”, angeko, atemomi, yol angsiliw kale. ¹⁷ Beli, Fita em iso makuw am kawtem elo unse ding dim bakate, e teing fakmiw keyemei, i kimi angiwi, e akalem dulum em kane kembe eisneng be ilo bokoyemomele: “Kamok Fian e nelo dokonemei, ne sok am

tem be koleweko, kaleelo tele kemberi te.”, yangse kale. Yangeko, ilo bokoyemomele: “Sekow[†] so, akunum kumel iso, alik alik ilo nem kane kemberi eisneng bakati bokoyemoliwka!”, yangeko, am iti koleweko, nanew aneng elo unse kale.

¹⁸ Aneng danse ding dim bakate, wonuk so kunum i atemiwete: “Fita banim kembe kai!”, aneko, yol aneko, fanganin fian mak kulusiliw kale.* ¹⁹ Keko beli, Kelot e wonuk so kunum ilo bokoyemomele: “Yu uneko, Fita elo fenem yak yak unina!”, yangse kate, i elo ateminba kesiliw kasike, e wonuk so kunum biilo kilele diwymeko, “Kane kembe sang be kilele bokonemina!”, yangeko, ilo geeyemeko, “Yeniw kano, kuanina!”, yangeko, akalem am dim Sudia aneng fian be koleweko, Sisalia abiw mutuk fian kalo uneko, ka kel alenale kale.

Kelot em Kuanse Sang te.

²⁰ Beli, emisik kamok Agliwba Kelot beem ka kel alenale ding dim bakate, e Saidon so, Tail so, abiw mutuk fian alew biim kasel ilo kaisuw fian mak keyemse kale. Kaisuw keyembe kasike, abiw mutuk fian biim kasel i ibolow fukuniwete: “Num wanin soul kulamin deng e Kelot em alakabe dim aneng kel kasike kame, nu uneko, nuso eso menew ibolow weng mak bokoluma!”, angsiliw kale. Angiwi, mali kunum mak uneko, Balastus em fukun unsiliw kale. Balastus e wiin ken so kunum kebomi, emisik kamok Kelot beem akalkemin am beem atebe kunum ete kale. E im menew weng be kiliko, “Feinka!”, yangeko,

[†] **12:17:** 12:17 Sekow be Yesus em ning ete kale. Aso i auk diw te.

* **12:18:** Kalan Kunum 5:22-24

dokoyemse kale. ²¹ Dokoyemei, Kelot e ding mak kitokoko, “Beem ding dim kabalak e, kitakamin weng mak bokolokoluw te!”, yangse kale.

Yange, beem ding dim bakate, kawtiw alik alik i em mit mewso teliwi, Kelot e emisik kamok em kait atite minggisomi, akalem teinkemin abin ayem dim ka kel teineko, weng fian mak duyemse kale. ²² Em weng yangse ding dim bakate, ka biliw kawtiw i kiliko, gaanomeliw: “Yakai! Kun so kal so kunum em weng atew bate! Got mak em weng emdiw angbe kai!”, angenaliw kale. ²³ Kate, im angsiw ding dim bakate, fongate akate Kamok Fian em dabalakamin finik mak Kelot elo yakok kelewei, e wakamin fian mak kuko, anggus so, kasen so, alik alik i elo ful wane kolewei, e kuanse kale. Nimtew angom? Kelot e Sunbin-Got em wiin daolewinba keko, akalem wiin ete kuw daolewse kasike.*

Sunbin-Got em Weng Kal Ken Ati be Aneng Aneng Angom kalo Unse em Sang te.

(12:24–26:32)

²⁴ Beli, Sunbin-Got em weng be kitil keko, aneng aneng angom biliw kasel i elo kiliko, gelewemaliw kale.*

Balnabas so, Sol so, Aso im Sang te.

²⁵ Beli, kaem ding dim bakate, Balnabas so, Sol so, aso i Selusalem abiw mutuk fian be iti koleweko, Antiok abiw mutuk fian kalo unsiliw

* **12:23:** Daniel 5:20 * **12:24:** Aisaya 55:11

kale. Selusalem abiw mutuk fian ka kel, i Antiok abiw mutuk fian em Yesus elo gelewkbiliw kunum waneng im bongguko, dukuyemsiliw eis-neng be Selusalem abiw mutuk fian em Yesus elo gelewkbiliw kunum waneng im kak kunum im teing dim da koyemsomi, iti talsiliw kale. Kaem ding dim bakate, i Sion Mak eso makuw unsiliw kale.*

13

¹ Keko beli, Antiok abiw mutuk fian kaem sios kunum waneng biim mutuk e teingabi kel kunum mak alenaliw kale. Kunum bi Sunbin-Got em bontem dim bakamin kunum kesomi, em Weng Kal Ken Ati be mali ilo kukuyembabiliw kunum keko, alenaliw kale. Kunum biim wiin e kanekote: mak e Balnabas e, mak e Simeon Nigel e, mak e Sailini abiw mutuk fian kayak Ilusius e, mak e Sol e, mak e Manain ete kale. Manain so, emisik kamok Antibas Kelot eso, aso im aul dim dak akate, i ken kunum ke alenaliw kale.

² Keko beli, deiw mak ding mak kabalak e, sios kunum waneng biim Sunbin-Got em wiin fian daolewsomi, wanin tokoko, kolewsiliw ding dim bakate, Sunbin-Finik e bokoyemomele: “Ne Balnabas so, Sol so, aso ilo nakalem wiin so amkoko, ‘Nem aluwbamin kenemoliwka!’, yangbi kasike, yu aso ilo beem dulum elo mo koyemoliwka!”, yangse kale.* ³ Yangei, i wanin

* **12:25:** Kalan Kunum 11:29-30; 15:37 * **13:2:** Kalan Kunum 9:15

tokoko, kolewsomi, Sunbin-Got eso weng boko-somi, ikalem teing e aso im dim dukuko, bamki so keyemeko, aso ilo yamdasilw kale.

**Emisik Ding e Weng Kal Ken Ati
Bakayem Tem Bakayem Tem
Kakamaliw em Sang te.**

(13:4–14:28) *

Okgung Saibulus Aneng em Kanese Sang te.

⁴ Sunbin-Finik em aso ilo yamdase ding dim bakate, aso i uneko, Selusia abiw mutuk fian uneko, siw fian mak kuluko, Selusia abiw mutuk fian koleweko, okgung Saibulus aneng kalo unsiliw kale. ⁵ Im okgung Saibulus talsiliw ding dim bakate, i Salamis abiw mutuk fian kalo uneko, Suda im wensankabiliw am kawtem elo Sunbin-Got em weng be bakayem tem unsiliw kale. (Kaem ding dim bakate, kunum mak em wiin e Sion Mak e aso ilo dakayem diliko, unse kale.)*

⁶ Keko beli, i Salamis abiw mutuk fian iti koleweko, okgung be digeko, Bafos abiw mutuk fian kalo talsiliw kale. Ka teleko, Suda kawtiw im selew selew kunum mak em wiin e Bal-Yesus elo atemsiliw kale. Gilik im weng sin e beam wiin mak e Elimas ete kale. ⁷ E aneng beam kamok kunum Selgius Faulus em akunum kese kale. Kate, kamok kunum be ibolow fukunin ken so kunum ke alenale kale. E Balnabas so, Sol so, aso ilo gaayemeko, bokoyemomele: “Yu nelo Sunbin-Got em weng bokonemina!”, yangse kale. ⁸ Kate, selew selew kunum be ibolow fukunomele: “Nakunum be kanelom Yesus elo

* **13:3:** Kalan Kunum 6:6 * **13:5:** Kalan Kunum 12:12; 15:39

gelewin kunum keloke te!” , angeko, aso im weng dawkatiko, koyemse kale. ⁹ Beli, Sunbin-Finik e Sol (mak em wiin e Fol) em mutuk gekei, e Elimas elo kiin sen so doung atemeko, ¹⁰ weng kitil weng mak bokolewomele: “Seten-Ataanim em min kutaka! Ku ibolow sili sili nam so, ibolow bangbang so gek kokembe kunum kute te. Diwkuw diwkuw ku ken eisneng elo maka kelewkelew kunum kesomi, Sunbin-Got em deiw kiol ati be diwkuw diwkuw fimdi famde keleweko, kasi kolewkebelew kunum kute te. ¹¹ Kame kilila! Kamok Fian em teing kitil nam e kom kiin elo kasi kokemoke te. Kokemei, sukum ding mak kiin milil kekemei, ataan kais be nam atemew te!” , dangse kale. Dangei, fein, yukam atew mak em kiin milil kelewei, e teifuluko, “Ibo! Mak kunum mak teleko, nem teing nauleko, deiw kukunemoka!” , angeko, olse kale.* ¹² Olei, kamok Selgius Faulus e kanese be atemeko, fein ibolow kese kale. Nimtew angom? E Kamok Fian em kukuyemin weng beem kitil atemeko, yol angse kasike.

Bamfilia Aneng Fian Belga Abiw Mutuk Fian so, Bisidia Aneng Fian Antiok Abiw Mutuk Fian so, kaem Kanese Sang te.

¹³ Beli, Fol so, akalem akunum kusel iso, alik alik i Bafos abiw mutuk fian be kolewsomi, siw mak kuluko, Bamfilia aneng fian em abiw mutuk fian Belga kalo unsiliw kale. Ka kel e, im akunum Sion Mak e ilo koyemeko, iti Selusalem abiw mutuk fian kalo unse kale.* ¹⁴ Em ilo koyem unse ding dim bakate, aso i Belga abiw

* **13:11:** Kalan Kunum 9:8

* **13:13:** Kalan Kunum 15:38

mutuk fian iti kolewoko, Bisidia aneng fian em abiw mutuk fian Antiok kalo unsiliw kale. Ka unesomi, Suda kawtiw im finengdakamin ding Sabat kese ding dim bakate, aso i Suda kawtiw im wensankabiliw am kawtem elo uneko, ka kel tein-siliw kale. ¹⁵ Teinbiliwi, mali kunum i Moses em kukuyemin fut so, mali Sunbin-Got em bontem dim bakayemin kunum mak im fut so, fut alew be teing bokosiliw kale. Keko beli, wensankabiliw am beem kak yetebiliw kunum i mali kunum mak yamdaliwi, i Fol so, em akunum kumel eso, aso biim mit teleko, bokoyemomeliw: “Nakunum kusel yutaka! Aso yom dim e temtem weng mak be tewe, yu kame teleko, kunum waneng nulo bokoyemoliwka!”, yangsiliw kale. ¹⁶ Yangiwi, Fol e fokfok moko, teing so fakmiw fakmiw keyemei, im kimi tete angsiliw ding dim bakate, e weng mak bokoyemomele:

“Isalael kawtiw kunum waneng yuso, num ibik biliw kawtiw yuso, alik alik Sunbin-Got em wiin daolewkabiliw kunum waneng yutaka! Yu nem weng kale kilele wosulina!

¹⁷ Isalael kawtiw num Sunbin-Got e nukalem awalik kumel ilo akalem wiin so amkose kale. Keko beli, im ikalem kawin kolewoko, Isiw aneng fian elo uneko, ka kel alenaliw ding dim bakate, Sunbin-Got e ilo bamki so keyemeko, kunum mongom so keyemse kale. Keyemsomi, akalem kitil ete ilo iti kuluko, yemde unse kale.* ¹⁸ Yemde unei, im 40 kel itol keko, kawtiw banim, ok banim aneng tiow dim ka kel kakameliw ding dim bakate, e im kukuw

* **13:17:** Aneng Kolew 1:7; 6:6; 12:51

wa be ateminba tew kesomi, ilo menew ibolow kukuyemeko, yetemalenale kale.

* 19 Keko beli, Kenan aneng fian ka kel e, Sunbin-Got e ben kel kunum mongom mak im muluwel dow yeneko, ikalem kawin be Isalael kawtiw nulo atin kuw fan atew duyemse kale.* 20 Kaneko eisneng beem kanese ding dim bakate, 450 kel itol atew kese dim ete kale.

Keko beli, Sunbin-Got e Isalael kunum wangen nulo diwyemin kak kunum banban mak duyemse kale. Diwyemin kunum biim fefe e Sunbin-Got em bontem dim bakamin kunum Samuel ete kale.

* 21 Kaem ding dim bakate, kawtiw i gaaneko, bokolomeliw: ‘Nu emisik kamok fian mak kulomin ibolow keluma!’, angiliw kasike, Sunbin-Got e im gaanin be kiliko, im emisik kamok fian Sol elo mo kolewse kale. Sol be Benyamin em mulki Kis em min ete kale. Keko beli, e emisik kamok kebele, uneko, 40 kel itol kese kale.

* 22 40 kel itol banimse ding dim bakate, Sunbin-Got e Sol beelo sak kulu koleweko, Debit elo Isalael kawtiw im emisik kamok fian kelewse kale. Keleweko, bokolomele: ‘Nakalem ete Sesi em min Debit beelo atemite: E nem ibolow fukunin gelew kabe kunum angomi, nem weng bokolewkabi weng alik alik be kilele aluwko, gelew kabe kunum ete te!’, angse kale.

* 23 Angeko, Sunbin-Got e ‘Kaneloki te!’, angse

* 13:18: Teing Bakamin 14:34; Sawa Weng 1:31 * 13:19: Sawa Weng 7:1; Sosua 14:1 * 13:20: Geeyemin Kunum 2:16; 1 Samuel 3:20 * 13:21: 1 Samuel 8:5,19; 10:20-24 * 13:22: 1 Samuel 13:14; 16:12; Sim Fut 89:20

weng kitil mak Isalael kawtiw nulo bokoyemo-mele: ‘Deiw mak ding mak, ne Debit em mulkis mak yuso amkoko, koyemoki te. Kunum be yulo yemdeko, finik so bin kulomin deiw ka kel mo koyemoke te.’, yangse kale. Yangeko, Yesus elo dabalase te.* ²⁴ Em teleko, kawtiw im kiin dim fitewinba kese ding dim bakate, Sion emisik Isalael kawtiw alik alik nulo weng mak bakayem tem bakayem tem teleko, bokoyemo-mele: ‘Ibolow famdeko, sili sili kukuw kolew-boliwka! Kolewiwi, ne yulo ok da koyemoki te!’, yangse kale.

* ²⁵ Yangei, em aluwbamin be mewso ban-imse ding dim bakate, e bokolomele: ‘Yu ibolow fukuneko, bokolomeliw: ‘Ne yom ding fen alakabiliw kunum Mesaya nete te!’, nangeko, ibolow fukunkabiliw sako? Kate yu kililina! Nemteben toloke kunum be auk so kitil so kamok fian keloke kasike, ne ki keko, elo dokolewoko, em yan aum sok e ne nam sileli te.’, yangse kale.

* ²⁶ Kame, Abalakam em muluwel dow so, Isalel num ibik biliw kawtiw yuso, alik alik yu Sunbin-Got em wiin daolewkabiliw nakunum kumel yutaka! Nulo dokoyemomin beem dulum elo Sunbin-Got em Weng Kal Ken Ati be talse kate, ²⁷ Selusalem abiw mutuk fian kasel so, ikalem kak yetebiliw kunum iso, alik alik i Yesus elo kilele atemeko, dolon kelinba kesiliw kasike, i elo ibolow wa kelewoko, geelewsiliw te. Geelewsiliw kasike, im Sabat

* **13:23:** 2 Samuel 7:12-16 * **13:24:** Matyu 3:1-2 * **13:25:** Sion 1:20,27

fingendakamin ding dim fut tem bakameliw weng be fein dem gilase kale. Nimtew angom? Sua kel akate, Sunbin-Got em bontem dim bakamin kunum i bokolomeliw: 'I Mesaya elo aliwi, e kuanoke te! ', angsiliw kasike.

²⁸ Feinka! I elo mongom banim so akate geeleweko, kak kunum Failat elo bokolewomeliw: 'Elo alew kano, e kuanoka!', dangsiliw te.* ²⁹ Dangesomi, elo ais dim sil bikiko, aliwi, e kuanse te. Kuanei, mali kunum mak em fom be debeleko, kawin tem dawkusiliw kate,* ³⁰ Sunbin-Got e elo fomkamin dim elo dawkalfolse te. ³¹ Keko beli, ding banban ding mak kelei, mali Yesus eso Galili aneng koleweko, Selusalem abiw mutuk fian kawtem elo uneko, eso makuw kakameliw kunum waneng i elo iti kiin so atemeko, Suda kawtiw ilo bakayem tem bakayem tem unakabiliw te.

*³² Feinka! Nu yulo Sunbin-Got em num awalik kumel ilo 'Kaneloki te!', yangse Weng Kal Ken Ati be bakayem talbuluw te. ³³ Weng Kal Ken Ati be kanekote: Sunbin-Got em nukalem awalik kumel ilo 'Kaneloki te!', yangse weng be num dim fein dem so keko, dem gilase te. Nimtew angom? E Yesus elo fomkamin dim elote dawkalfolse kasike. Kanese be, auk teben sim Sim Fut tem beem weng be ki kelewkabe te. Weng be bokolomele:

'Ku nakalem min te.

Kame akate, ne kom kalew kebi te.',
angakabe te.

* **13:28:** Matyu 27:22-23
Kalan Kunum 1:3,8

* **13:29:** Matyu 27:59-60

* **13:31:**

* ³⁴ Yu kililina! Sunbin-Got e Yesus elo fomkamin dim elote dawkalfole kasike, Yesus e fomkamin ka kel kiloninba kese te. Kate kame, e diwkuw diwkuw finik so be te. Sunbin-Got e beem dulum elo bokolomele:

‘Nem emisik kamok Debit elo dulewsi fein so, sen banim so, bamki be yulo akati duyemoki te.’,

angse kale.* ³⁵ Angeko, Mesaya em dulum elo iti bokolomele:

‘Sunbin-Got e akalem wiin so amkose kunum elo nam fomkamin dim kabalak kel kolewei, e kilone te.’,

angse kale.

* ³⁶ Yu kilele kililina! Emisik kamok Debit em finik so bise ding dim bakate, e Sunbin-Got em weng kiliko, gelewemale kunum ete kale. Kate, e kuanei, i elo akalem awalik kumel im fomkamin tem mewso ka kel dawkuliwi, em fom be fein kilonse kale. ³⁷ Kilonse kate, Sunbin-Got e Yesus elo fomkamin dim elo dawkalfolei, e kawin tem ka kel kiloninba kese te.

³⁸ Nakunum kumel yutaka! Num bakayem-buluw Weng Kal Ken Ati kale kilele kililoliwka! Moses em kukuyemse weng be yom ibolow sili sili nam beem sen e kilele banim keyeminba kese kate, Yesus e yom sili sili kukuw beelo sak misim kuw atin kuw kulu koyemeko, yulo fein dokoyemoke te. ³⁹ Kasike, nimin kunum waneng ite mak kunum Yesus beelo ‘Fein!’, dangiw tewe, e ilo Sunbin-Got em kiin dim e, kiol kuw

* **13:33:** Sim Fut 2:7 * **13:34:** Aisaya 55:3 * **13:35:** Sim Fut 16:10

sen so banim kunum waneng keyemkabe te.*

⁴⁰ Yu kilelbiko, boliwka! Mesik esik Sunbin-Got em bontem dim bakamin kunum im yangenaliw weng be yom dim telemoke kasike! I bokolomeliw:

⁴¹ ‘Sunbin-Got elo weng minin kuw kelewka-biliw kawtiw yutaka!

Yu kilelbiko, boliwka!

Yom kakameliw ding dim kabalak e, ne auk so kitil so eisneng mak kaneloki te.

Kaneloki kate, mali kawtiw mak yulo bokoyemomeliw: ‘Sunbin-Got e kitil so auk so be kanelewse kai!’, yangiw tewe, yu kiliko, yan weng bokoyemomeliw: ‘Babo! Dasuw weng bakayembiliw te!’, yangeko,

kaneloki auk so kitil so eisneng be atemeko, yol angokoliw kate, yu atin kuw banimokoliw te.’,

angsiliw te.”,

yangse kale.*

⁴²⁻⁴³ Yangesomelei, im wensanbiliw am be kolewsiliw ding dim bakate, aso iso kut elo unsiliw kunum waneng alik alik bi aso biilo bokoyemomeliw: “Kame Sabat finengadakamin ding dim banim kembe kasike, sowem finengdakamin ding Sabat keloke ding dim kabalak e, kaso yu iti teleko, nulo weng makso bakayemboliwka!”, yangsiliw kale. Yangesomi, mali Suda kunum waneng banban so, Isalael kawtiw im ibik biliw keko, Sunbin-Got em wiin daolewsiliw kawtiw iso, alik alik bi makuw Fol so, Balnabas

* **13:39:** Ulom 10:4 * **13:41:** Abakuk 1:5

so, aso ilo yenggelew unsiliw kale. Yenggelew uniwi, aso i kunum waneng biim fukunin be kitil keyemeko, bokoyemomeliw: “Sunbin-Got e yulo ibolow folok keyemeko, ken kuw kukuw kukuyemse kasike kame, e yulo diwkuw ibolow folok kukuw keyemkabe te. Yu kitil kuw keko, elo gelewemoliwka!”, yanganaliw kale.

⁴⁴ Keko beli, ben kel ding banimeko, iti Suda im finengdakamin ding Sabat kese ding dim bakate, abiw mutuk fian kasel banban i Suda im wensankabiliw am dim kalo talsiliw kale. Nimtew angom? Alik alik i Fol so, Balnabas so, aso im Kamok Fian em bakayembiliw weng be “Nukati kililuma!”, angeko, talsiliw kasike. ⁴⁵ Talsiliw kate, mali Suda kunum im talsiliw kawtiw demdem biilo yetemsiliw ding dim bakate, i aso ilo ibolow mesem keyemeko, Fol em yangbe weng beelo sakalaw keko, weng bo bo keleweko, eso weng on ganesomi, em weng beelo ankiw dasiliw kale. ⁴⁶ Daliwi, aso ikati kalaing kuw keko, kitil weng mak biilo bokoyemomeliw: “Aso nu kiol kuw kukuw geleweko, emisik ding e, Sunbin-Got em weng kale Suda kawtiw yom dulum elo ‘Yu kulina!’, yangeko, de talbuluw te. Kate, yu sakalaw keko, weng bo bo keko, yukalem ibolow kuw bokolomeliw: ‘Nu sunsun finik so bin be nam kuluw tel!’, angbiliw kasike, aso nu beem dulum elo kilele yetemuwete: ‘Yu fein sunsun finik so kulomin kawtiw bate!’, angeko, yetemuw te. Kasike kame, aso nu yulo Weng Kal Ken Ati kale nam makso bokoyemuw te. Aso nu Isalael kawtiw num ibik biliw kawtiw ite kuw bakayem

tem bakayem tem kemokoluw te.* 47 Nimtew angom? Kamok Fian e aso nulo kitil weng mak bokoyemomele:

‘Ne yulo ailbin atew keyemii, yu yongom dong atew fung angiwi,
ne yulo Isalael kawtiw im ibik biliw kawtiw im ailbin atew keyemboki te.

Keyemii, yu aneng aneng angom biim kawtiw im kuankemin kakameliw deiw be aileko,
ilo Sunbin-Got em finik so kulomin deiwkim dim elo yemde telemokoliw te.’,

yangse kale.”, yangsiliw kale.*

48 Yangiwi, Suda kawtiw im ibik biliw kawtiw i aso biim weng be kiliko, im ibolow e kal-fong ati kesomi, Kamok Fian em weng be kiliko, daolewsiliw kale.

Keko beli, nimin kunum waneng im dulum elo Sunbin-Got e bokolomele: “I sunsun finik so bin kulukoliw te!”, yangse kunum waneng alik alik bi em weng kiliko, “Fein te!”, dangsiliw kale.

49 Keko beli i Kamok Fian em weng be aneng aneng angom elo deko, bakam unsiliw kale.

50 Unsilw kate, mali Suda kawtiw i abiw mutuk fian beem Sunbin-Got em wiin daolew kebiw wiin so wanggel so, kak kunum iso, alik alik biim mit mewso uneko, im ibolow silikmoyemsiliw kasike, i Fol so, Balnabas so, aso ilo yenomin ibolow keyemeko, kitil weng mak bokoyemomeliw: “Yu fongate akate num buluw aneng kale koleweko, unina!”, yangeko, yenbakalasiliw kale. 51-52 Yenbakalaliwi, aso i uneko, man kukun im yan dim alakabe be abiw ka kel yel kalis

* 13:46: Kalan Kunum 3:26; 18:6 * 13:47: Aisaya 49:6

koleweko, fein unsiliw kale. Beem mongom ete aso i kawtiw biilo kukuyemomeliw: “Abiw kasel yu Sunbin-Got em weng kulinba kebiw kawtiw yute te!”, yangeko, kukuyemsiliw kale.

Kanesomeliwi, Sunbin-Finik e Antiok abiw mutuk fian kaem Yesus elo “Fein!”, dangsiliw kawtiw biim mutuk weneko, gekei, i kalfong fian kesiliw kale.

Keko beli, aso i Antiok abiw mutuk fian be koleweko, Aikoniam abiw mutuk fian elo unsiliw kale.*

14

Aikoniam Abiw Mutuk Fian em Kanese Sang te.

¹ Beli, Fol so, Balnabas so, aso im Aikoniam abiw mutuk fian bisiliw ding dim bakate, aso i ikalem kukuw geleweko, Suda im wensankabiliw am dim kawtem uneko, ka biliw kawtiw ilo Sunbin-Got em Weng Kal Ken Ati be bokoyemsiliw kale. Bokoyemiwi, Suda kunum waneng banban so, mali Suda kawtiw im ibik biliw kawtiw banban iso, alik alik i makuw aso biim dekabiliw Weng Kal Ken Ati be kiliko, Yesus elo “Fein!”, dangsiliw kale. ² Dangsiliw kate, mali Yesus elo “Fein!”, danginba kebiw Suda kawtiw i mali Suda kawtiw im ibik biliw kawtiw im ibolow silikmo koyemsiliw kasike, i Kamok Fian em gelewkabiliw kunum waneng biilo kaisuw keyemsiliw kale. ³ Keyemsiliw kate, aso im Aikoniam abiw mutuk fian ka bisiliw ding dim bakate, tiak ding mak kelei, i kalaing kuw keko, Kamok Fian em bontem dim weng bakayemiwete: “Sunbin-Got e yulo

* **13:51-52:** Matyu 10:14; Kalan Kunum 18:6

ibolow folok duyemkabe kai!”, angiliw kale. Im angiliw ding dim bakate, Sunbin-Got e aso biim teing dim elote auk so kitil so eisneng mak kawtiw im kiin dim kel keyemse kale.*

⁴ Keyemse kate, abiw mutuk fian kasel biim ibolow fukunin e ki makmak kelinba kesomi, ibolow amen amen kuw dolo dolo kesomeliwi, mali abiw kasel i Suda ikalem dulum elote keliwi, mali i kalan kunum biim dulum elote kesiliw kale.

⁵⁻⁶ Keko beli, deiw mak ding mak bakate, Fol so, Balnabas so, aso i kililiwete: Mali Suda kawtiw so, mali Isalael kawtiw im ibik biliw kawtiw iso, abiw mutuk fian beem kak kunum iso, ilo yenggelewabiliw kawtiw iso, alik alik i ikalem makuw bongguko, aso im dulum elote “Aso ilo tum so yenuma!”, angiwi, aso i kilisiliw kale. Im kilisiliw ding dim bakate, aso i fon uneko, Ilikonia aneng fian em abiw mutuk fian Ilistala tele, abiw mutuk fian Delbe tele, abiw mutuk fian alew biim aneng kalo unsiliw kale.* ⁷ Unsomeliwi, i Sunbin-Got em Weng Kal Ken Ati be bakayem tem bakayem tem de unsiliw kale.

Ilistala Abiw Mutuk Fian so, Delbe Abiw Mutuk Fian so, kaem Kanese Sang te.

⁸ Ilistala abiw mutuk fian ka kel kunum mak alenale kale. Auk dukusu ding bakate, e yan yout nam kunum keko, bomelei, emikel moko, kakaminba kemale kunum ete kale. ⁹ Kunum beem Fol em yangakabe weng be kilele kilise ding dim bakate, Fol e kanebe kunum beelo kiin doung keleweko, atemetete: “Kunum be nem angakabi

* **14:3:** Mak 16:20; Kibulu 2:4 * **14:5-6:** Kalan Kunum 14:19

weng kaleelo ‘Fein!’, angeko, kilelewomin beem dulum akati fein ibolow so kebe kai!”, angeko, atemse kale. ¹⁰ Atemeko, Fol e gaaneko, bokolewomele: “Kate ku mola!”, dangse kale. Dangei, kunum be yol katiw fokfok moko, unse kale.

¹¹ Kaneko beli, ka biliw kunum waneng alik alik i kanele be atemeko, ikalem Ilikonia weng sin kel gaaneko, bokolomeliw: “Yakai yutaka! Nukalem got i teleko, kal so kun kunum nukatetew keliw kai!”, angsiluw kale.* ¹² Angeko, Balnabas elo atemeko, bokolomeliw: “Be Got Sus* ete tel!”, dangeko, Fol elo atemeko, bokolomeliw: “E weng takamin kunum got Kelmese ete kai!”, dangsiluw kale.

¹³ Keko beli, kaem ding dim bakate, abiw mutuk fian beem wati kut mit mewso ka kel, got Sus em am yol mak alenale kale. Beem ding dim bakate, am yol beem kunum ayem mak teleko, bulmakao so, ais bokbok kait sok so net keleben so, mesesem mesesem eisneng be am yol beem abisom de talse kale. Nimtew angom? Abiw beem kasel i Balnabas so, Fol so, aso im wiin daoko, “Bulmakao biso aik ayem dukuko, aso ilo duyemuma!”, angeko, deyem talsiluw kale. ¹⁴ Im fukun deyem talsiluw kate, kalan kunum aso biim kawtiw im kanebiliw eisneng be kili atemsiluw ding dim bakate, i yol fian fian mak angeko, ibolow mesem kuw keko, ikalem minggibiliw ilim

* **14:11:** Kalan Kunum 28:6 * **14:12:** 14:12 Gilik kawtiw i bokolomeliw: “Got banban biliw te. Emisik kak Got em wiin e Sus ete te. Weng de kakamin Got em wiin e Kelmese ete te.”, angsiluw kale.

be teing so dakalas kolewsomi, kawtiw biim mutuk kalo yako uneko, gaaneko, bokoyemomeliw:

¹⁵ “Kawtiw yutaka! Kale nono kebiw e? Aso nukati kun so dem so kunum yukatetew te! Nu teleko, Sunbin-Got em Weng Kal Ken Ati be deeko, bakayem tem talbuluw kasike. Kame yu mongom dem banim kukuw be koleweco, ibolow famdes angeko, fein finik so Sunbin-Got em fukun unoliwka! Nimtew angom? Sunbin-Got ete kuw abiil so, kawin kale so, okmun alebin fian so, alik alik mesesem biim dim alakabiliw bi so, alik alik angom beem kaise mongom kayak ete kasike.* ¹⁶ Feinka! Suae kel akate, aneng aneng angom kasel i ikalem ibolow fukunin kuw gelewsomeliwi, Sunbin-Got e ilo koyemeko, ‘Mak yukal kanebiliw te!’, angeko, yetemalenale te.* ¹⁷ Yetemalenale kasike, e akalem ken ibolow kukuw be kawtiw alik alik ilo kukuyemeko, suuk duyemeko, ‘Wanin dem so kemoka!’, angeko, wanin wanbin banban duyemei, im ibolow e ki keko, kakatse te. Kaneyemse kasike, alik alik i atemiwete: ‘Fein! Nulo yetemeko, dokoyemkabe got mak fein alakabe kai!’, angeko, atebiliw te.”,

yangsiliw kale.* ¹⁸ Yangsiliw kate, abiw beem kasel i aso im yangbiliw weng be kilele kilinba tew keko, “Wiin daoyemomin kukuw be keyemuma!”, ange ange keko, aso im mit mewso teleko, ki kuw kelomin kis kesiliw kale.

¹⁹ Kanekabiliw ding dim bakate, abiw mutuk

* **14:15:** Sim Fut 146:6; Kalan Kunum 10:26 * **14:16:** Kalan Kunum 17:30 * **14:17:** Selemaya 5:24

fian Antiok so, abiw mutuk fian Aikoniam so, abiw mutuk fian alew biim Suda kawtiw i aso im ibik yenggelew teleko, Ilistala abiw mutuk fian kasel biim ibolow silikmoyemeko, weng mil ete kuw keyemsiliw kasike, ka biliw kawtiw i kaisuw keko, aso biilo maka keyemeko, Fol elo tum so anko, “Atin kuw kuane kai!”, angeko, em fom e abiw mutuk fian beem wati ges kut elote kolewsiliw kale.* ²⁰ Kolewiwi, Yesus em gelewabiliw kunum waneng i teleko, em fom mewso falal mosiliw kale. Im ka kel mosiliw ding dim bakate, Fol e iti baba teineko, abiw mutuk fian elo unse kale.

Unei, iti aneng danse ding dim bakate, eso, Balnabas so, aso i abiw mutuk fian kale koleweko, Delbe abiw mutuk fian kalo unsiliw kale. ²¹ Uneko, Sunbin-Got em Weng Kal Ken Ati be abiw mutuk fian beem kasel ilo ikati bokoyemiwi, mali kunum waneng banban mak aso im yangbiliw weng be kiliko, Yesus elo “Fein!”, angeko, elo gelewsiliw kale.

Iti Antiok Abiw Mutuk Fian elo Unsiliw em Sang te.

Beli, aso im Delbe abiw mutuk fian be iti kolewsiliw ding dim bakate, aso i iti abiw mutuk fian alemsal Ilistala so, Aikoniam so, Antiok Bisidia so, abiw mutuk fian alemsal kalo unesomi, ²² ka kel bakayem tem bakayem tem keko, Yesus em kaem gelewabiliw kunum waneng ilo kewkew weng mak dukuko, im ibolow fein be

* **14:19:** Kalan Kunum 17:13; 2 Kolin 11:25

kitil kuw keyemsiliw kale. Keyemeko, bokoye-momeliw: “Sunbin-Got em finik so deiw kakabuluw kunum waneng num dulum elote ilum sakik telemoke kate, nu nukalem fein ibolow be kitil kuw aluw tewe, nu Sunbin-Got em gawman ding dim kalo uneko, fein atemokoluw te.”, yangsiliw kale.* ²³ Yangeko, aso i sios kunum waneng alik alik biim mutuk e mali kunum mak galmoko, bokoyemomeliw: “Yu Yesus em gelewkbiliw kunum waneng biilo kilele yetemeko, im kak kunum kebokoluw te!”, yangeko, wanin tokoko, Sunbin-Got eso weng bokolomeliw: “Kamok Fian kutaka! Kunum bi kulo ‘Fein!’, kangbiliw kasike, ku ilo kilele yetebolewka!”, dangsiliw kale.

²⁴ Dangeko, abiw mutuk fian be koleweko, Bisdia aneng fian be koleweko, Bamfilia aneng fian kalo unsiliw kale. ²⁵ Uneko, iti Belga abiw mutuk fian kal teleko, Sunbin-Got em weng be bakayemsiliw kale. Bakayemeko, abiw mutuk fian be iti koleweko, Atalia abiw mutuk fian kal unsiliw kale. ²⁶ Uneko, ka kel siw kuluko, siw tem uneko, iti Silia aneng fian em abiw mutuk fian Antiok kalo unsiliw kale.

Sua kel akate, Yesus em kaem gelewkbiliw kunum waneng i aso ilo Sunbin-Got em teing dim dako, yamdasilw kale. Yamdaliwi, aso i uneko, im yemdasilw em aluwbamin be ki keko, iti talsiliw kale.*

²⁷ Im talsiliw ding dim bakate, aso i sios kunum waneng alik alik ilo gaayemiwi, i teleko, wensaniwi, aso i ilo Sunbin-Got em aso im teing dim

* **14:22:** Kalan Kunum 15:32; 1 Tesalonaika 3:3 * **14:26:** Kalan Kunum 13:1-2

keyemse sang be bokoyemomeliw: “Sunbin-Got e Isalael kawtiw num ibik biliw kawtiw ilo akati dokoyemeko, ilo sunsun finik so bin kulomin em deiw busuyem keyembe te!”, yangsiliw kale.*
²⁸ Yangeko, tiak ding mak kelei, aso i Antiok abiw mutuk fian ka kel Yesus em gelewabiliw kunum waneng biso alenaliw kale.

15

Selusalem Abiw Mutuk Fian ka kel Wensansiliw em Sang te.

¹ Beli, deiw mak ding mak kabalak e, mali kunum mak Sudia aneng fian koleweko, Antiok abiw mutuk fian kalo teleko, sios kawtiw biilo kukuyemeko, bokoyemomeliw: “Yu Moses em kukuyemale kukuw beem afak uninba keko, kal okilinba keliw tewe, Sunbin-Got e yulo sunsun finik so bin be nam duyeme te!”, yangsiliw kale.*

² Yangiwi, Fol so, Balnabas so, aso im kunum biim yangbiliw kukuyemin weng be kilisiliw ding dim bakate, aso i Sudia aneng fian kolew teliw kawtiw biso weng dusiliw kale. Weng dusiliw ding dim bakate, Antiok abiw mutuk fian beem sios kunum waneng i bokolomeliw: “Nu Fol so, Balnabas so, mali kunum mak iso, alik alik ilo yemdaluwi, i Selusalem abiw mutuk fian kawtem uneko, kalan kunum so, ka biliw sios kunum waneng im yetebiliw kak kunum iso, alik alik biim fukun unoliwka!”, angsiliw kale.*
³ Angeko, alik alik biilo yamdaliwi, i uneko, Fonisia aneng fian tele,

* **14:27:** Kalan Kunum 15:4,12 * **15:1:** Galesia 5:2 * **15:2:** Galesia 2:1

Samalia aneng fian tele beem mutuk dim kalo uneko, kaem fein ibolow keyembaliw kawtiw biilo weng kal bokoyemomeliw: “Mali Isalael kawtiw num ibik biliw kawtiw ikati ibolow famdeko, Sunbin-Got em sunsun finik so kulomin deiw ka kel kakabiliw kai!”, yangiwi, i kiliko, kalfongeko, kakat fian mak kulusiliw kale.

⁴ Keko beli, i Selusalem abiw mutuk fian kawtem uneko, teliwi, sios kunum waneng so, kalan kunum iso, sios kawtiw im kak yetebiliw kunum iso, alik alik i kalfong keyemeko, “Talbiliw yako!”, yangsiliw kale. Yangiwi, Antiok abiw mutuk fian koleweko, ka teliw kunum bi im dulum elo kanese sang be bokoyemomeliw: “Sunbin-Got e num aluwsuluw aluwbamin beelo bamki so keleweko, nulo dokoyemse te!”, yangsiliw kale.*

⁵ Yangiwi, mali Yesus elo “Fein!”, angbiliw Falisi kunum mak teleko, bokolomeliw: “Sunbin-Got em finik so deiw kakabiliw Isalael kawtiw num ibik biliw kawtiw ikati Moses em kukuyemse weng beem afak keko, biliw kasike, ikati ikalem kal okilew kemoliwka!”, angsiliw kale.

⁶ Angsomeliwi, kalan kunum so, sios kawtiw im kak yetebiliw kunum iso, alik alik bi wensaneko, weng teksiliw kale. ⁷ Weng tekeko, im weng tiaktiak bokosiliw ding dim bakate, Fita e moko, bokoyemomele:

“Yu kilele kililina! Alik alik yu kal keliwete: Sua kel akate, Sunbin-Got e nelo bokonemomele: ‘Komisik uneko, Isalael kawtiw yom ibik biliw kawtiw ilo nem Weng Kal Ken Ati be bakayem tem de una! De unewi, kawtiw bikal

* **15:4:** Kalan Kunum 14:27

kiliko, nem weng elo ‘Fein!’, dangokoliw te.’, nangse te.

* ⁸ Feinka! Sunbin-Got e kunum waneng alik alik num ibolow fukunin be kilele kal kesomi, Isalael kawtiw num ibik biliw kawtiw ikati ibolow keyemse kasike, e ilo nukalem atew Sunbin-Finik be dukayemkabe te.* ⁹ Sunbin-Got e ikal mongom amen, nukal mongom amen, amen amen keyeminba kese kasike, iso nuso bongguko, ibolow ki makmak keyemeko, alik num ibolow fein atemeko, num ibolow sili sili nam be sak misim kuw koyemeko, sen banim so ibolow mak duyemse te.

¹⁰ Duyemse kate, nimtew angom ete yu kame teleko, Sunbin-Got em nulo kukuyemse weng be sakalaw keko, weng bo bo keko, kiskis keleweko, Yesus elo ‘Fein!’, dangbiliw kunum waneng biim dim elo ilum fian mak daliw e? Yu kilele ibolow fukunina! Sua e, nukalem awalik kumel ikati Moses em kukuyemse weng beem afak keko, elo kilele gelewina kemaliw kate, kukuyemin beem ilum e im dim beki kuw keko, fian kuw kese te.* ¹¹ Kate, Kamok Fian Yesus em kukuyemse ibolow folok beem mongom ete kuw Isalael kawtiw num ibik biliw kawtiw imdiw, nukati elo ‘Feinka!’, danguwi, e nulo finik so bin duyemse te.”,

yangse kale.*

¹² Yangei, ka biliw kunum waneng alik alik i Fita em yangse weng be kiliko, kimi tete angomi,

* **15:7:** Kalan Kunum 10:1-43 * **15:8:** Kalan Kunum 10:44;
11:15 * **15:10:** Matyu 11:30; Galesia 3:10 * **15:11:** Galesia
2:16; Efesus 2:5-8

Balnabas so, Fol so, aso im yangsiliw weng sang bakati kilele wosusiliw kale. Wosusomeliwi, aso i bokoyemomeliw: “Sunbin-Got e nulo dokoyemeko, Isalael kawtiw num ibik biliw kawtiw biim mutuk ka kel auk so kitil so eiseneng banban aulse kale.”, yangsiliw kale.

¹³ Yangiwi, Sekow* e bokoyemomele:

“Nakunum kumel kunum waneng yutaka! Yu nem weng kale kilele kililoliwka!” ¹⁴ Kame kuw, Saimon Fita e alik alik nulo em dulum elo kanese sang be bokoyemeko, kukuyemete: Sunbin-Got e Isalael kawtiw num ibik biliw kawtiw ikati yetemeko, mali im mutuk biliw kunum waneng ilo sunsun finik so deiw ka kel moko, ‘Nem fein angin yute te!’, yangei, e nulo kukuyemse te. ¹⁵ Em kukuyemse weng beso, Sunbin-Got em bontem dim bakamin kunum im fut tem bosiliw weng beso, weng alew be ki makmak kuw kelaka. Sunbin-Got em bontem dim bokosiliw kunum biim fut tem bosiliw weng be kanekote:

¹⁶ ‘Emisik kamok fian Debit so, akalem muluwel dow so, alik alik biim am be atin kuw kang miteko, dakalse te.

Dakalse kate, Kamok Fian nakalem ete teleko, im dakalse am be iti moko, kilele geloki te.

Feinka, Debit em dakalse am wa be, ne iti kilele geloki te.*

¹⁷ Kilele gelii, mali Isalael kunum waneng so, Isalael kawtiw im ibik biliw kawtiw iso,

* **15:13:** 15:13 Sekow be Yesus em auk diw akunum ete kale.

* **15:13:** Galesia 2:9 * **15:16:** Amos 9:11-12

alík alík i kaneloki eisneng be atemeko,
 Kamok Fian nakalem mit elo teleko,
 nakalem fein kunum waneng
 kelokoliw te.

Kamok Fian nakalem ete nem yangsi weng be
 fein ki keloki te!

¹⁸ Fein! Sua sua kel akate, ne ‘Kaneloki te!’,
 angeko, kunum waneng alík alík i kilele kal
 kekabiliw te.’

¹⁹ Kame, yu kilele kililoliwka! Nem fukunin
 e kanekote: Isalael kawtiw num ibik biliw
 kawtiw ikati sunsun finik so kulomin deiw ka
 kel moko, kakamiw tewe, nu kanelom ki keko,
 ilo ilum nam mak dukayemokoluw te! ²⁰ Kate
 nu fein ibolow so kunum waneng biilo fut
 mak boko, fong eisneng ketket teben kel kuw
 bokoyemuma! Weng gel be kanekote:

Mak e, kawtiw i samal mak kuluko, dasuw-
 got im aik ayem weing dako, fuko, ilo
 duyemiw tewe, i kanelom wanokoliw te!

Mak e, i kanelom osow kemin kukuw
 kemokoliw te!

Mak e, sok giko, aliw samal beem kaim
 e buselinba kele kasike, i kanelom
 wanokoliw te!

Fefe e, i kanelom samal im kaim be
 wanokoliw te!

* ²¹ Nu ilo kanelom sawa weng makso mak
 duyemuwi, ‘Yu gelewoliwka!’, yangokoluw te.
 Kate, mali Suda kawtiw num sawa kuluko,
 kukuyemin weng be kililomin ibolow keliw
 kunum waneng i aneng aneng angom alík
 alík num wensankabiliw am ka kel Moses

* **15:20:** Aneng Kolew 34:15-17; Kunum Ayem 17:10-16

em kukuyemin weng beelo kulomin unoliwka! Nimtew angom? Alik alik Sabat finengdakamin ding kabalak e, em kukuyemin sawa weng be ka kel teing bokokabiliw kasike.”, yangse kale.

Fut Boko, Mali ilo Dabalayemsiliw em Sang te.

²² Em yangeko, weng banimse ding dim bakate, kalan kunum so, sios kawtiw im kak yetebiliw kunum iso, sios kunum waneng alik alik iso, alik alik i bongguko, ibolow ki makmak keko, bokolomeliw: “Nu mali num mutuk biliw kunum mak Fol so, Balnabas so, aso iso yamdaliwi, i Antiok abiw mutuk fian kalo unoliwka!”, angedko, kunum alew im wiin dukusiliw kale. Mak em wiin e Sudas Balsabas kelei, mak em wiin e Sailas ete kale. Aso i sios kunum waneng im kak kunum keko, alenaliw kunum ite kale.

²³ Keko beli, wensanbiliw kawtiw bi fut mak boko, kunum biim teing dim duyemiwi, i fut de unsiliw kale.

Fut tem beem weng bosiliw weng be kanekote:

Antiok abiw mutuk fian so, Silia aneng fian so, Silisia aneng fian so, aneng aneng kasel biim nakunum kumel kunum waneng yutaka! Isalael kawtiw num ibik biliw kawtiw keko, Kamok Fian Yesus elo ‘Fein!’, dangedko, biliw kunum waneng yu biliw yako!

Kalan kunum so, sios kunum waneng num kak yetebiliw kunum iso, alik alik nu fut kale boko, yulo dabalayemuw te.

²⁴ Nu kililuwete: Mali kawtiw i nukalem aneng kale be koleweko, yom biliw dim kalo

uneko, yulo kukuyemin weng mak kukuyemk-abiliw te. Kukuyemiwi, yu ibolow fukunin banban keko, ibolow teifulukabiliw te. Kate, i ikalem ibolow kuw geleweko, unsiliw te. Nukalem ete ilo yamdeko, ‘Kukuyemin weng be de unina!’, yanginba kesuluw te.

²⁵ Kaneko beli, alik alik nu ibolow ki makmak keko, weng tokoko, bokolomeluw: ‘Nu mali num mutuk biliw kunum mak nakunum Balnabas so, Fol so, aso iso makuw yom biliw dim kalo yamdaluwi, i teliw baka te.’, anguw te.

²⁶ Yamdaluw kunum bi ikalem ibolow fukuninba keko, ‘Sak kenka! Kuanokoluw kai!’, angeko, nukalem Kamok Fian Yesus Kulais em Weng Kal Ken Ati be de kakabisiliw te.

²⁷ Kanesiliw kasike, nu Sudas so, Sailas so, aso ilo yemdaluwi, aso i Fol so, Balnabas so, aso iso makuw yom fukun teleko, fut tem beem mongom e iti yulo bakayem diliko, kukuyem teliw bakate.

²⁸ Feinka! Sunbin-Finik so, nuso, alik alik nu weng kitokoko, ‘Nu kanelom sawa ilum fian mak yom dim ete dukuyemokoluw te! Babo! Kate, yu teingabi kel sawa ilum fong gel kuw be gelewemoliwka!’, yangbuluw te.*

²⁹ Mak e, kawtiw i samal mak kuluko, dasuwgot im aik ayem weing dako, fuko, ilo duyemiw tewe, i kanelom wanokoluw te!

Mak e, i kanelom osow kemin kukuw kemokoluw te!

Mak e, sok giko, aliw samal beem kaim e buselinba kele kasike, i kanelom wanokoluw te!

* 15:28: Matyu 23:4

Fefe e, i kanelom samal im kaim be wanokoliw te!

Kaneko, sen banim so kukuw be gelewemiw tewe, yu Sunbin-Got em kiin dim e fein sen banim so kawtiw kebokoliw te. Bete kuw.

Yukalo!

³⁰ Beli, ketket teben kel kunum biim bosiliw fut weng be Antiok abiw mutuk fian kalo de uneko, ka talsiliw ding dim bakate, i ka kel wensankabiliw sios kunum waneng ilo gaayemeko, im de talsiliw fut weng be ilo duyemsiliw kale.

³¹ Duyemiwi, kunum waneng bi fut weng be kuluko, teing bokoko, diweko, im ibolow dolon keyemsomi, kalfongsiliw kale.

³² Keko beli, Sudas so, Sailas so, aso ikati Sunbin-Got em bontem dim bakamin kunum kesiliw kasike, aso i sios kunum waneng biim ibolow e kitil keyemsomi, im ibolow fukunin be dolon kuw keyemsiliw kale.

³³⁻³⁴ Keyemeko, aso im ka kel tiak tew ding bisiliw ding dim bakate, kaem sios kunum waneng i aso ilo bokoyemomeliw: “Sunbin-Got e kaso yulo menew ibolow duyemei, yu iti Selusalem abiw mutuk fian kalo unoliwka!”, yangeko, “Sunbin-Got ku ilo bamki so keyema!”, dangiwi, i fein unsiliw kale.

³⁵ Keko beli, Fol so, Balnabas so, aso im Antiok abiw mutuk fian ka bisiliw ding dim bakate, aso i mali kawtiw iso bongguko, alik alik makuw Kamok Fian em weng be ka biliw sios kunum waneng ilo kukuyemaliw kale.

Fol so, Balnabas so, Aso Im Ibolow Ki Kelinba Kesiliw em Sang te.

³⁶ Beli, deiw mak ding mak kabalak e, Fol e Balnabas elo bokolewomele: “Kame, kaso nu iti uneko, Kamok Fian em weng bakayem tem bakayem tem unsuluw aneng aneng kaleem sios kunum waneng ilo iti yetebam unuma! Ken kuw biliw yake, mani wa kesiliw yake? Yetebam unuma!”, dangse kale. ³⁷ Dangei, Balnabas e bokolewomele: “Kenka! Nakunum Sion Mak kale eso nuso makuw unuma!”, dangse kate,* ³⁸ Fol e ibolow ki kelinba keko, bokolewomele: “Dil esik e, kunum kale nuso makuw aulbamin kunum keko, kakabise kate, Bamfilia aneng fian ka kel e, e gal keko, nulo koyemse kasike kame, e nuso makuw nam une te.”, dangse kale.* ³⁹ Dangeko, Fol akal kelei, Balnabas akal kelei, weng fian fian mak dusiliw kale. Dusomeliwi, aso i mak akal amen mak akal amen keko, Balnabas e Sion Mak elo kuluko, aso i imikel kuw keko, okgung Saibulus kalo unsiliw kale.

Emteben em Weng Kal Ken Ati Bakayem Tem Kakamaliw em Sang te.

(15:40–18:22)

⁴⁰ Beli, Fol e Sailas elo kuluko, “Kaso nukal unuma!”, dangse kale. Dangei, im unomin kesiliw ding dim bakate, Antiok abiw mutuk fian ka biliw sios kunum waneng i aso ilo bokoyemomeliw: “Kamok Fian e yulo ibolow folok kukuyemoke te!”, yangiwi, aso i abiw fian be koleweko, ⁴¹ Silia aneng fian so Silisia aneng fian so, aneng aneng kalo uneko, ka biliw sios kunum waneng biilo kukuyem tem kukuyem tem uneko, im ibolow

* **15:37:** Kalan Kunum 12:12,25 * **15:38:** Kalan Kunum 13:13;
Kolosi 4:10

fukunin dolon keyemeko, im fein ibolow beelo kitil keyemsiliw kale.

16

Timoti em Sang te.

¹ Beli, Fol so, Sailas so, aso i Delbe abiw mutuk fian kalo uneko, iti koleweko, Ilistala abiw mutuk fian kalo talsiliw kale. Teleko, ka kel e, Yesus gelewkebe kunum mak belei, i atemsiliw kale. Kunum beem wiin e Timoti ete kale. Em auk u Suda waneng keko, ukati Yesus elo gelewkabu waneng kesu kate, em alew e Gilik kawtiw im kunum ete kale.* ² Ilistala abiw mutuk fian beem fein ibolow so kawtiw so, Aikoniam abiw mutuk fian beem fein ibolow so kawtiw iso, alik alik i Timoti beem dulum elote bokolomeliw: “E kukuw ken so kunum ete te!”, angsiliw kale.* ³ Keko beli, Fol akati kunum beelo atemeko, bokolewomele: “Ku aso nuso makuw Sunbin-Got em Weng Kal ken be de kakamura!”, dangse kale. Dangeko, ibolow fukunomele: Suda kawtiw bi Timoti elo kilele kal keleweko, em dulum elote bokolomeliw: ‘E Suda kunum kebe kate, alew e Gilik kunum kebe kasike, em kal okilinba kelewsiliw te. Feinka! E Sunbin-Got em kiin dim e sen so kunum ete kai!’, angokoliw kasike, e Suda ikalem kukuw geleweko, em kal akati okilewse kale.

⁴ Keko beli, alemsal kunum bi abiw mutuk fian abiw mutuk fian ka kel kakabomi, kalan kunum so, Selusalem abiw mutuk fian em sios kunum waneng im kak yetebiliw kunum iso, alik alik biim bosiliw fut weng be bokoyem tem bokoyem

* **16:1:** Kalan Kunum 14:6; 2 Timoti 1:5 * **16:2:** Filibai 2:19-22

tem de kakabisiliw kale. Kakabomi, bokoye-momeliw: “Alik alik yu fut sawa weng bete kuw kiliko, gelewemoliwka!”, yangsiliw kale.*
⁵ Yangesomeliwi, sios kunum waneng i biim auk so weng be kiliko, im ibolow fein e kitil kuw kese kale. Kelei, kutiliw banim taw banim, diwkuw diwkuw mali kawtiw mak teleko, Yesus elo “Fein!”, dangsiliw kasike, sios kunum waneng im fufu e banban kesiliw kale.

Toloas Abiw Mutuk Fian em Kanese Sang te.

⁶ Beli, Sunbin-Finik e im ibolow tem ka kel weng mak bokoyemomele: “Yu kanelom Esia aneng fian beem aneng aneng kalo nem Weng Kal Ken Ati be bokoyem tem bokoyem tem unokoliw te!”, yangse kasike, Fol e, Sailas e, Timoti e, yangmel alemsal bi Filigia aneng fian so, Galesia aneng fian so, aneng aneng kalo kuw kakamaliw kale.*
⁷ Kakabomi, Filigia aneng fian koleweko, Misia aneng fian kalo uneko, Bitinia aneng kalo unomin memen kesiliw kale. Kate, kaem ding dim bakate, Yesus em Sunbin-Finik e im kalo unomin deiw be tuk moyem yak yak kese kale. ⁸ Kaneyemse kasike, i aneng fian be kilas bakileweko, Toloas abiw mutuk fian kalo unsiliw kale. ⁹ Kalo uneko, kutiliw ding kese ding dim bakate, Fol em dulum elote takak atew mak falak angei, e atemete: Masedonia aneng fian kayak mak mosomi, tem tem weng “Ku okmun fian sel kale dikeko, Masedonia aneng fian kalo dakayem tololewka!”, dan-

* **16:4:** Kalan Kunum 15:23-29 * **16:6:** Kalan Kunum 18:23

gbomelei, e atemse kale. ¹⁰ Atemeko, e nulo* bokoyemomele: “Sunbin-Got e nulo gaayemei, nu uneko, em Weng Kal Ken Ati be okmun mali kalo bakayem tem bakayem tem de unemoluwka!”, yangse kasike, alik alik nu memen keko, Masedonia aneng fian kalo unomin em deiw fensuluw te.

Filibai Abiw Mutuk Fian em Kanese Sang te.

¹¹ Beli, nu kunuw mak kuluko, Toloas abiw mutuk fian be koleweko, okgung Samoteles ka kel deiw am kel akalsuluw te. Akaleko, iti aneng danse ding dim bakate, nu iti kunuw mak kuluko, Neabolis abiw mutuk fian kalo unsuluw te.

¹² Unuwi, Neabolis abiw mutuk fian koleweko, Filibai abiw mutuk fian kalo unsulw te. Sua e, Ulom abiw mutuk fian em kawtiw i teleko, “Filibai abiw mutuk fian be, Masedonia aneng fian beem emisik abiw mutuk fian keloka!”, angeko, dukusiliw kale.

Keko beli, nu ka kel mali ding mak bisuluw te. ¹³ Bomeluwi, Suda kawtiw im finengdakemin ding Sabat kese ding dim bakate, nu abiw mutuk fian beem wati ges kut elo uneko, “Sunbin-Got eso weng bokolomin aneng fenem uneko, kalo unuma!”, angeko, ok bang em mit mewso unsuluw te. Nimtew angom? Nu ibolow fukunuwete: “Mesik esik Suda kunum waneng i ok bang beem mit mewso teleko, ka kel Sunbin-Got eso weng bokolewokoliw sako!”, angeko, kalo unsuluw kasike. Unuwi, fein, mali waneng mak tein biliwi,

* **16:10:** 16:10 Kal kunum im ibolow fukunin e kanekote: Kanese ding dim bakate, fut kale bose kunum Iluk e Fol so, yangmel mali iso, alik alik biso bonggusomelei, i makuw kakameliw kale.

nu yetemsomi, iso teineko, Sunbin-Got em Weng Kal Ken Ati be ilo bokoyemsuluw te.

¹⁴ Kaneko beli, kaem ding dim bakate, Tayataila abiw mutuk fian em waneng mak um wiin e Ildia ka kel alenalu te. U ilim olol nam on kisol fian so wemin waneng keko, Sunbin-Got em wiin daolew kemalu waneng ute te. Kamok Fian e waneng buum ibolow be memen keumei, u Fol em wangse weng be kilele kiliko, aluwsu kale.

¹⁵ Aluwsomelui, num uso ukalem angin iso, alik alik biilo ok da koyemsuluw ding dim bakate, u kitil keko, nulo bokoyemomelu: “Yu nelo netemeko, ibolow fukuniwete: ‘Waneng kalu Kamok Fian Yesus em fein waneng kelu kai!’, nangiw tewe, yu neso makuw uneko, nem am ka kel nem angin iso makuw boliwka!”, yangsu kale. Yangeko, kitil kuw kesu kasike, nu um yangu weng be kiliko, geleweco, um am kalo unsuluw te.

Aso

im Ilum Kulusiliw em Sang te.

¹⁶ Kaneko beli, deiw mak ding mak, num kunum waneng im Sunbin-Got eso weng bakabiliw aneng kalo unsuluw ding dim bakate, nu sak weng afak waneng mak watemsuluw te. Waneng bu selew waneng kesomelui, um mutuk dim e aneng matil mak teineko, ulo kaneloke eisneng beem sang wangbelei, u kiliko, mali kawtiw ilo bokoyem keyemalu waneng ute te. Keko beli, kawtiw i ulo tum win banso mak deiwbomeliwi, u kuluko, tum win be ukalem kak kunum waneng biilo dukayemalu te. ¹⁷ Selew selew waneng bu diwkuw diwkuw Folo so, nuso, alik alik nulo

yenggeleweko, fian kuw gaaneko, bokolomelu: “Kunum bi abiil katiw beem emisik Sunbin-Got em weng afak kunum bite te! Yu kunum biim yangbiliw weng be kiliko, aluwiw tewe, yu sunsun finik so bin em deiw kakamokoliw te!”, yangeko, gaaneko, nulo yenggelewsu te.* ¹⁸ Sun kuw banban ding kuw waneng bu beemdiw gaaneko, nulo yenggelewbomelui, fe kabalak e, Fol e gal keumeko, famdes angeko, aneng matil beelo kitil weng mak bokolewomele: “Yesus Kulais em wiin dim e, ku waneng buum teinbelew dim be koumeko, una!”, dangse te. Dangei, kaem ding dim bakate, aneng matil be ulo koumeko, unse te.

¹⁹ Ulo koumeko, unse ding dim bakate, selew selew waneng buum kak kawtiw i atemiwete: “Yakai! Aneng matil be ulo koume te! Num tum win fian kulomin deiw kame banim kai!”, angeko, Fol so, Sailas so, aso ilo kaisuw fian keyemeko, aso ilo abiw kasel biim wensankabiliw dim elo yemde uneko, abiw mutuk fian beem emisik kak kunum biim kiin dim elo moko, ²⁰ bokoyemomeliw: “Aso bi Suda kunum ite te. I abiw mutuk fian kaleem kasel num ibolow silikmoyemomin beem mongom ete teliw te.* ²¹ Nimtew angom? I nulo bokoyemomeliw: ‘Yu nukalem kukuyemkabuluw kukuw beelo gelewoliwka!’, yangen teliw kate, kukuw be Ulom abiw fian kasel num sawa akal, num kiin dim akal, beem dulum elote atin kuw wase kasike.”, yangsiliw te. ²² Yangiwi, ka biliw kawtiw banban mak ikati aso ilo geeyemin weng fian mak gaansiliw kasike, kak kunum bi kawtiw

* **16:17:** Mak 1:24 * **16:20:** Mak 13:9

biim yangbiliw weng be kiliko, wonuk so kunum ilo weng kitil weng mak bokoyemomeliw: “Yu aso ilo kuluko, aso im ilim dakal dakal keyemeko, sok ningning so bitit butut keyemina!”, yangsiliw te.*

²³ Yangiwi, wonuk so kunum i kak kunum biim weng kiliko, geleweko, aso biilo bitit butut fian mak keyemeko, yemdeko, sok am tem da koyem-siliw te. Da koyemeko, sok am tem beem kak kunum beelo weng kitil weng mak bokolewom-eliw: “Aso ilo kilele yetebolewka! I kanelom kut elo fon unokoliw te!”, dangsiliw te. ²⁴ Dangiwi, sok am tem beem kak kunum be wonuk so kunum biim weng be kiliko, geleweko, aso ilo sok am tem beem fokong kawtem fokong matem em mutuk mutuk ka kel da koyemsomi, im yan e ais kitil nam dim gek koyemse te.

²⁵ Kaneko beli, mililiw mutuk ding dim bakate, aso i Sunbin-Got eso weng bakabomi, sim bokoko, em wiin daolewsiliw te. Daolewbiliwi, sok am tem biliw kawtiw ikati aso im bokosiliw sim be kilisiliw te. ²⁶ Kaem ding dim bakate, bim fian mak teleko, sok am tem so, beem am mol so, kus so, alik alik biilo menaw keko, abisom so, sok kitil nam so, ais kitil nam kawtiw im yan gek koyemse so, alik alik bakati dakal dukuse te. ²⁷ Dakal dukulei, sok am tem beem kak kunum be baba teineko, atemete: “Sok am tem beem abisom alik alik i busu kembiliw kasike, sok am tem biliw kawtiw alik alik i fon uniw kai!”, angeko, atemse kasike, e finganomelei, akalem sakam dang atul nam fian be kuluko, akalem elo okilomin kese

* **16:22:** 2 Kolin 11:25; 1 Tesalonaika 2:2

te.* 28 Okilomin kese ding dim bakate, Fol e elo atemeko, kitil kuw gaaneko, bokolewomele: “Wee, kutaka! Ku kanelom kukalem kal alokolew te! Kolewa! Alik alik nu ka kel buluw te!”, dangse te. 29 Dangei, sok am tem beem kak kunum be “Yongom dong mak de telina!”, yangeko, yongom dong mak kuluko, Fol so, Sailas so, aso biim biliw fokong kalo yako uneko, finganeko, walwal keko, katin bukuk keko, aso im mit mewso teinse te. 30 Teineko, iti moko, aso ilo kut elo yemdeko, ilo dakalomele: “Kamok fian yutaka! Ne nono kesomi, diwkuw diwkuw finik so bin kuloki e?”, yangeko, dakalase te.* 31 Dakalalei, aso i elo yan weng bokolewomeliw: “Kamok Fian Yesus elo ‘Fein!’, dangew tewe, ku so, kom angin so, alik alik yu diwkuw diwkuw finik so bin kulokoliw te!”, dangsiliw te.

32-33 Dangiwi, eso, aso iso kunum beem am uniwi, kutiliw ding akate, e aso biim sok nining so bitit butut keyemsiliw beem abung be ok so gingyemse te. Gingyemsomelei, aso i kak kunum beso, akalem angin iso, alik alik biilo Kamok Fian em weng be bokoyemiwi, i kilele kilisiliw kasike, alik alik i ok benggew dim elo uniwi, aso i kunum waneng biilo ok da koyemsiliw te. 34 Koyemiwi, sok am tem beem kak kunum be kalfong fian kese te. Nimtew angom? Eso akalem angin so alik alik i kame Sunbin-Got elo “Fein!”, dangsiliw kunum waneng kesiliw kasike. Kesomeliwi, e aso biilo iti akalem am elo yemde uneko, wanin mak fuyemsomi, aso ilo yemense te.

* 16:27: Kalan Kunum 12:18-19 * 16:30: Kalan Kunum 2:37

³⁵ Keko beli, iti aneng danse ding dim bakate, abiw mutuk fian beem emisik kak kunum i ikalem wonuk so kunum ilo yamdaliwi, i uneko, sok am tem beem kak kunum beelo bokolewomeliw: “Sin ete sok am tem da koyemsiliw kunum alew biilo kut da koyemew kano, ‘Unina!’, yangolewka!”, dangsiliw te. ³⁶ Dangiwi, sok am tem beem kak kunum be im dangiw weng be kiliko, Fol so, Sailas so, aso im mit mewso uneko, bokoyemomele: “Abiw mutuk fian beem kak kunum i ‘Fol so, Sailas so, aso ilo sok am tem beem kut elo yemdaliwi, ‘Unina!’, yangolewka!’, nangbe kasike kame, kaso yu abiw mutuk fian kale kolewoko, menew ibolow kuw keko, unoliwka!”, yangse te. ³⁷ Yangse kate, Fol e wonuk so kunum biilo bokoyemomele: “Bayo! Nu nam unuw te! Nimtew angom? Nu Ulom abiw mutuk fian em wiin so abiw mutuk fian em kasel kebuluw kate, abiw kaleem emisk kak kunum i Ulom em sawa sakalaw keko, weng bo bo keko, nulo kilele diwye-meko, geeyeminba keliw te. Wonuk so kunum i nulo sak kawtiw alik alik im kiin dim ka kel sok ningning so bitit butut keyemeko, sok am tem elo da koyemsiliw te. Koyemiw kate kame, i yol angeko, awkol awkol menew menew angeko, nulo sak yamdalomin ibolow keliw te. Kate kame, ikalem kuw teleko, iti kawtiw im kiin dim kel nulo yemde unoliwka!”, yangse te. ³⁸ Yangei, wonuk so kunum bi Fol em yange weng be abiw beem kak kunum biilo bokoyemiwi, i kiliko, yol yol angeko, “Fol so Sailas so, aso i Ulom abiw mutuk fian em kasel ite kai!”, angeko, finganeko, ³⁹ aso biim fukun talsiliw te. Teleko, aso ilo menew menew weng keyemeko, aso ilo sok am tem beem kut

elo yemde koyemsomi, bokoyemomeliw: “Abiw mutuk fian kale koleweko, unoliwka!”, yangsiliw te. ⁴⁰ Yangiwi, aso i sok am tem be koleweko, uneko, Ilidia um am kalo unsiliw te. Keko beli, ka kel e, i kaem Yesus elo gelewabiliw kunum waneng im ibolow fukunin beelo kitil kelewin weng mak bokoyemeko, fe kabalak e, aso i Filibai abiw mutuk fian be fein koleweko, unsiliw te.

17

Tesalonaika Abiw Mutuk Fian em Kanese Sang te.

¹ Beli, Amfibolis abiw mutuk fian kalo uneko, iti koleweko, Abolonia abiw mutuk fian kalo uneko, iti koleweko, fe kabalak e, Tesalonaika abiw mutuk fian kalo unsiliw te. Ka kel e, Suda kawtiw im wensankabiliw am mak alenale te. ² Keko beli, Fol e akalem kukuw gelewsomi, finengdakamin ding Sabat kese ding dim bakate, diwkuw diwkuw Suda kawtiw im wensankabiliw am kawtem elo unse te. Unei, Sabat alemsal kel ding dim bakate, ka teliw kawtiw iso Sunbin-Got em fut weng beem dulum elote weng teksiliw te. ³ Teksomeliwi, Fol e kawtiw biilo kukuyemeko, bokoyemomele: “Sunbin-Got e sua kel akate bokolomele: ‘Mesaya em toloke ding dim bakate, e ilum fian mak kuluko, kuanei, ne elo iti fomkamin dim elote dawkalfoloki te.’, angse kai!”, yangse te. Yangeko, weng beem mongom e bokoyemomele: “Kunum Yesus em sang de teleko, bakayembi sang be kanekote: Yesus be Mesaya ete te.”, yangse te. ⁴ Yangei, mali Suda kawtiw so, mali Suda kawtiw im ibik biliw keko, Sunbin-Got em wiin daolewsiliw kawtiw banban

iso, mali kaem wiin so waneng iso, alik alik bi Fol em bokoyemse weng be kiliko, geleweko, Yesus elo “Fein!”, dangeko, Fol so, Sailas so, aso iso bonggusiliw te.

⁵ Keko beli, mali ka biliw Suda kawtiw i aso biilo ibolow mesem keyemeko, on keyemsiliw te. On keyemsiliw kasike, i abiw mutuk fian beem wensaniw dim uneko, mali kukuw wa so kawtiw gaayemeko, bongguyemsomi, talsiliw kawtiw banban biim ibolow silikmoyemiwi, i ibolow teifuluko, gaan anung anung kesiliw te. Keko beli, i Fol so, Sailas so, aso ilo fen yak yak keyemeko, ilum keyemomin ibolow keyemsiliw te. Keyemsomi, kunum mak em wiin e Sason em am elo uneko, “Em am ka biliw kunum alew biilo kuluko, wensanuw dim kalo yemde unuma!”, anggiliw kale. ⁶ Unsiliw kate, i aso biilo Sason em am be yeteminba kesiliw kasike, i Sason so, mali Yesus em gelewkabiliw kunum iso, alik alik biilo abiw mutuk fian beem kak kunum im mit mewso yemde uneko, gaanomeliw: “Kunum kali sak aneng ka aneng ka kakabomi, kawtiw im ibolow silikmoyemsomi, kame akal kale kel talsiliw te.

⁷ Teliwi, Sason e ilo akalem am elo yemde unse te. Kate, kunum bi Ulom em emisik kak kunum beem yangse sawa weng elo sakalaw keko, weng bo bo kelewsumi, bokolomeliw: ‘Nanew kunum Yesus ete kuw num emisik kamok fian ete te. Ulom abiw mutuk fian em emisik kak kunum be num bate!’, angbiliw bakate!’, yanggiliw te.*

⁸ Yanggiliw weng beem mongom ete i ka biliw kawtiw so, abiw mutuk fian beem kak kunum

* **17:7:** Iluk 23:2; Sion 19:12

biso, alik alik biim ibolow silikmoyemsiliw te. ⁹ Silikmoyemiwi, kak kunum bi Sason so, mali fein ibolow so akunum kusel iso, alik alik biilo bokoyemomeliw: “Kame kawtiw im ibolow silikmoyemkabiliw beem yan dukuko, on kisol tum win dukulina!”, yangsiliw te.

Beliia Abiw Mutuk Fian em Kanese Sang te.

¹⁰ Beli, kaem kutiliw mutuk bakate, Yesus em gelewkabiliw kunum waneng bi Fol so, Sailas so, aso ilo yamdako, “Beliia abiw mutuk fian kalo unina!”, yangsiliw te. Yangiwi, i fein uneko, kalo uneko, Suda kawtiw im wensankabiliw am dim kawtem uneko, ¹¹ Sunbin-Got em weng be ka biliw Suda kawtiw biilo bakayemsiliw te. Im bakayemsiliw ding dim bakate, i atemiwete: Ka biliw Suda kawtiw biim kukuw e ken ati kuw kelei, atemsiliw te. Biim kukuw e Tesalonaika abiw mutuk fian kasel biim kukuw bakate tew bate. I aso biim yangsiliw weng be kalfong fian so kiliko, kilele diw atemeko, “Yangsiliw weng be fein ete sako?”, angeko, diwkuw diwkuw Sunbin-Got em fut tem ka kel kilele teing bokoko, diw atemsiliw te. ¹² Diw atemsomi, Suda kunum waneng banban so, mali Suda kawtiw biim ibik biliw kunum iso, mali im wiin so waneng banban iso, alik alik i Yesus elo “Fein!”, dangsiliw te.

¹³ Keko beli, kaem ding dim bakate, mali Tesalonaika abiw mutuk fian kaem Suda kawtiw i kililiwete: “Fol e Sunbin-Got em weng be Belii abiw mutuk fian ka kel bakayembe kai!”, angomi, kilisiliw kasike, i kalo uneko, ka biliw kawtiw biim ibolow silikmoyemsiliw te.

¹⁴ Silikmoyemiwi, mali Yesus em gelewkabiliw

kunum waneng bi kawtiw biim kanebiliw eisneng be atemeko, fongate akate uneko, Fol elo okmun fian beem benggew dim kalo debele unsiliw te. Elo debele unsiliw kate, Sailas so, Timoti so, aso i Belia abiw mutuk fian ka kel bomi, bisiliw te. ¹⁵ Mali Fol elo debele unsiliw kunum bi eso makuw Atens abiw mutuk fian kalo unsiliw te. Ka uneko, teliwi, Fol e weng kal mak duyemeko, bokoyemomele: “Yu uneko, Sailas so, Timoti so, aso ilo bokoyemomeliw: ‘Fongate akate Fol em fukun unoliwka!’, yangina!”, yangei, i elo kolewoko, iti Belia abiw mutuk fian kalo em yangse weng be de unsiliw te.

Atens Abiw Mutuk Fian em Kanese Sang te.

¹⁶ Beli, Fol em Sailas so, Timoti so, aso im tolokoliw ding fense ding dim bakate, e Atens abiw mutuk fian ka kel kakabomi, abiw mutuk fian beem dasuw-got banban im takak yetemeko, ibolow ilum fian keko, digaka ibolow kese te. ¹⁷ Kesomi, uneko, Suda kawtiw im wensankabiliw am dim kawtem elo unei, eso, Suda kawtiw iso, Suda kawtiw im ibik biliw kunum waneng iso, mali Sunbin-Got em wiin daolewsiliw kunum waneng iso, alik alik i weng teksiliw te. Teksomeliwi, e uneko, abiw mutuk fian beem wensankabiliw abiw kalo akal unei, eso, ka teliw kawtiw iso, alik alik ikati ka kel weng tekemaliw te.*

¹⁸ Keko beli, mali kal so Ebikul beem sawa weng gekewkabiliw kunum so, mali kal so Gilik kawtiw

* **17:17:** Kalan Kunum 18:19

im Stoik* kukuw gelewkabiliw kunum iso, alik alik bi Fol so weng on gansiliw te. Weng on gansiliw ding dim bakate, mali kunum bi bokolewomeliw: “Weng nong nam kunum be nomin weng bokolomin kebe ye?”, anggiliw te. Angiwi, mali mak i Fol em Sunbin-Got em Weng Kal Ken Ati “Yesus e kuaneko, iti teinse te!”, yangse weng be kiliko, bokolomeliw: “Kokow kawtiw im got im weng de talbe sako?”, ange ange kesiliw te.

¹⁹ Ange ange kesomi, Fol elo abiw mutuk fian beem kak kunum im wensankakawkabiliw dim Aleofagus amgu tikin kalo debele uneko, elo dakalalomeliw: “Ku nomin kikis kukuw mak kunum waneng kaliilo kukuyemomin kebelew e? ²⁰ Nu kom yangbelew weng beem dulum elote kililuwete: ‘Kokow kawtiw im kukuw kikis mak bakayembele kai!’, yangbiliw kasike kame, ku nulo kilele bokoyemeko, kal keyemolewka!”, dangsiliw te. ²¹ Nimtew angom? Atens abiw mutuk fian kasel so, kakin kalo teleko, biliw kawtiw iso, alik alik i kutiliw banim taw banim diwkuw diwkuw ikalem aluwbamin kolewoko, kikis weng kililomin beem dulum elote weng bokolew bokolew kesiliw kasike.

²² Keko beli, Fol e abiw mutuk fian beem kak kunum biim mutuk ka kel moko, weng mak bokoyemomele:

“Atens abiw mutuk fian kunum yutaka! Ne yulo yetemite: Kawtiw yu kitil kuw keko,

* **17:18:** 17:18 Gilik kawtiw banban i sua em kal kunum im ibolow fukunin kuw gelewsiliw kale. Kal kunum biim wiin so kunum mak em wiin e Ebikul ete kale. Iti mak kunum mak kawtiw ilo kukuw kikis mak kukuyemse kale. Kukuw kikis beem wiin e Stoik kukuw ete kale.

yukalem got alik alik biim mit mewso teleko, im wiin daoyemkabiliw kukuw gelewkabiliw kawtiw yute te. ²³ Feinka! Nem abiw mutuk fian ka kel kakabi ding dim bakate, yukalem got im ayem mesesem mesesem eisenng banban mak atemsi te. Atemeko, aik ayem mak akati atemsi te. Aik ayem beem dim e yu fut mak bolomeliw:

‘Got Mak Nu Kal Kelewinba Got em Aik Ayem ete te.’,

angeko, boko, fut tem dukuliwi, ne atemsi te.

Kame yu kilele kililoliwka! Ne yom kal kelinba Got beem sang be yulo kilele kukuyemomin talsi te. ²⁴ Yom kal kelinba Got be kawin so, beem dim alakabe eisenng be so, alik alik be dukuse kale. Ete kuw abiil so, kawin dim kale so, alik alik beem emisik auk so kitil so kamok fian ke alakabe te. Kawtiw nu am mak geeko, elo dulewuw tewe, e teleko, am beem tem ka kel nam be te.* ²⁵ Nimtew angom? E mesesem mak sukumeko, bokoyemomele: ‘Kame, yu teleko, dokonemina!’, nam ange kate, akalem ete kuw kawtiw alik alik nulo finik so bin so, mesesem mesesem eisenng be so, alik alik be duyemkabe Got ete kasike.* ²⁶ Keko beli, Got be mak kunum makmak kuw duku kolewei, kawin dim kaleem kawtiw alik alik nu makmak kunum beem muluwel dow ke alakabuluw te. Bomeluwi, e kawin kasel angom alik alik im aneng aneng amen kuw amen kuw dukuyemeko, ‘Ka kel, ka kel boliwka!’, yangse kale. ²⁷ Nimtew angom? ‘Mali kunum waneng mak beem monom ete

* **17:24:** 1 Kamokim 8:27; Kalan Kunum 7:48

* **17:25:** Sim

Fut 50:12

nelo fen yak yak kenemeko, nem mit mewso tolomin kebokoliw kai!', yangse kasike. Feinka! Sunbin-Got e alik alik num dulum elote mewso bomi, singam kel binba be te!*

²⁸ Yom mutuk bisiliw ibolow fukunin ken so kunum mali mak ikati fut tem boko, bolomeliw:

'E nulo finik so duyemei,
nu em dim kel kakabomi,
finik so buluw te.'

angeko, iti fut tem bolomeliw:

'Nukati akalem muluwel dow nute te.',
angsiliw kale. ²⁹ Kasike kame, nu fein Sunbin-Got em muluwel dow keko, buluw te. Beem mongom ete yu kanelom sak gol so, tum so, mesesem mesesem eisneng be kuluko, takak mak kaileko, bokolomeliw: 'Be nukalem Got ete te!', angeko, bokolokoliw te! Babo!

* ³⁰ Feinka! Sua kel akate, Sunbin-Got e kawtiw num akokow keko, wa kebuluw kukuw be atemeko, kilele geeyeminba kese kate kame, e alik alik kunum waneng nulo kitil weng mak bokoyemomele: 'Yu ibolow famdeko, nem mit mewso tololiwka!', yangbe te. ³¹ Nintew angom? Sunbin-Got e geeyemin ding mak dukulei, beem ding em dulum elo kunum mak amkoko, kolewse kasike. Kunum be kawin dim kaleem kawtiw alik alik nulo diwyemeko, kilele geeyemoke te. Geeyemoke kunum be Yesus ete te. Sunbin-Got e Yesus beelo fomkamin dim elote dawkalfolei, e iti teinse kasike, alik alik nu kilele kal keluwete: Sunbin-Got e Yesus be

* **17:27:** Sim Fut 145:18; Selemaya 23:23
40:18-20; 44:10-17; Kalan Kunum 19:26

* **17:29:** Aisaya

kawtiw num fein geeyemin kunum kelewei, nu kal kebuluw te.”, yangse te.*

³² Yangei, kak kunum biim Fol em “Kunum mak kuaneko, iti teinse te!”, yangbe weng be kilisiliw ding dim bakate, mali i weng minin mak dulewsomeliwi, mali i bokolewomeliw: “Ku sow ete iti teleko, weng makso bokoyemewi, nu wosulokoluw te!”, dangsiliw te.

³³ Dangbiwi, Fol e ilo koyemeko, unse kate, ³⁴ mali ka biliw kunum bi elo gelewsomi, Yesus elo “Fein!”, dangsiliw te. Mali kunum biim kunum mak em wiin e Dionisius ete te. E abiw mutuk fian beam kak kunum ete te.

Waneng mak um wiin Damalis ukati Yesus elo “Fein!”, dangsu te.

Mali kunum waneng mak ikati alew biimdiw ibolow fein kunum waneng kesiliw te.

18

Kolin Abiw Mutuk Fian em Kanese Sang te.

¹ Beli, Fol e Atens abiw mutuk fian be iti koleweko, Kolin abiw mutuk fian kalo unse te. ² Em kalo uneko, talse ding dim bakate, e Suda kunum mak em wiin e Akuila atemeko, em fukun unse te. Akuila em auk u Fontus aneng fian ka kel bomelui, elo dukusu te. Sukum ding kuw kelei, eso, akalem kalel Bilisila uso, yemkal bi Itali aneng fian be koleweko, Kolin abiw mutuk fian kalo talsiliw te. Nimtew angom? Ulom abiw mutuk fian em emisik kak kunum Klodius e weng kitil weng mak bokolomele: “Suda kawtiw alik alik i Ulom abiw

* **17:31:** Sim Fut 96:13

mutuk fian kale koleweko, nanew aneng nanew aneng unoliwka!”, yangse kasike.*

³ Keko beli, Akuila so, Fol so, aso i samal kal beneko, am kon keleben kunum alew ite te. Keko kasike, Fol e yemkal biso bomelei, biso aluwbamele te.* ⁴ Aluwbamelei, Suda im fineng-dakamin ding Sabat kele ding dim kabalak e, e diwkuw diwkuw Suda im wensankabiliw am dim kawtem uneko, Suda kawtiw so, Suda im ibik biliw kawtiw iso, ka teliw kunum waneng alik alik biilo Sunbin-Got em Weng Kal Ken Ati be bokoyemei, i weng teksiliw te.

⁵ Keko beli, Sailas so, Timoti so, aso im Masedonia aneng fian koleweko, ka kel talsiliw ding dim bakate, Fol e akalem aluwbamin be koleweko, diwkuw diwkuw Suda kawtiw im fukun uneko, ilo Sunbin-Got em weng sang bakayemeko, kilele kukuyemomele: “Yesus be Mesaya ete te!”, yangenale te.* ⁶ Yangenale kate, Suda kawtiw i em yange weng be kilele kililinba keko, weng milew kelewibiliw kasike, e ilim kukun be kilas koleweko, bokoyemomele: “Kanemok! Ilum mak yom dim teleko, yom kaim busele tewe, be kanem sen e? Yukalem ete kuw te. Feinka! Kame ne Suda kawtiw yulo koyemeko, yom ibik biliw kawtiw ilo Sunbin-Got em Weng Kal Ken Ati be bakayem tem de unoki te!”, yangse te.* ⁷ Yangeko, Suda kawtiw im wensankabiliw am be koleweko, mak kunum mak em wiin e Titius Sastus em am kalo unse te. Kunum be Sunbin-Got em wiin fian daolew kemele kunum kebise te. Em am e Suda

* **18:2:** Ulom 16:3 * **18:3:** Kalan Kunum 20:34 * **18:5:**
Kalan Kunum 17:14-15 * **18:6:** Kalan Kunum 13:46,51; 20:26

im wensankabiliw am beem mit mewso alenale te.

⁸ Keko beli, Kolin abiw mutuk fian kasel banban i Fol em weng kiliko, Kamok Fian Yesus elo “Fein!”, dangsiliw kunum waneng kesiliw kasike, Fol so, Timoti so, Sailas so, yengimel bi kunum waneng biilo ok da koyemsiliw te.

Fein ibolow kunum waneng biim mak kunum em wiin e Kilisbus ete te. E Suda kawtiw im wensankabiliw am beem kak kunum ete te. Eso, akalem angin so, alik alik i Yesus elo “Fein!”, dangsiliw te.

⁹⁻¹⁰ Keko beli, deiw mak ding mak, miliw mutuk kese ding dim kabalak e, Kamok Fian e takak atew mak Fol em dim falak keleweko, bokolewomele: “Fol, ku finganemokolew te! Ne kulo kokeminba kebi te. Fein! Mak kunum mak teleko, kulo nam wa kekeme kasike, ku diwkuw diwkuw nem Weng Kal Ken Ati be bakayem tem bakayem tem kemolewka! Abiw kale kel biliw kunum waneng banban mak kom yangbelew weng be kiliko, nem angin kebokoliw kasike.”, dangse te.* ¹¹ Dangei, Fol e em dangse weng be kiliko, gelewse kasike, yangimel bi Kolin abiw mutuk fian ka kel Sunbin-Got em weng be kukuyem kesomi, itol mak alik so, kayow gung kel so, ka kel kesiliw te.

¹² Kaem ding dim bakate, Ulom abiw mutuk fian im kak kunum i kunum mak Akaia aneng fian beem kak yetebe kunum mo kolewsiliw kasike, kunum be Kolin abiw mutuk fian kalo uneko, ka kel alenale te. Kunum beem wiin e Galio ete te.

* **18:9-10:** Sosua 1:9; Aisaya 41:10

Keko beli, Galio em bise ding dim bakate, Kolin abiw mutuk fian ka biliw Suda kawtiw i Fol elo ibolow mesem kelewsiliw kasike, i bongguko, ibolow ki keko, mesesem diwyemin kak kunum Galio beem mit mewso unsiliw te. ¹³ Uneko, Galio elo bokolewomeliw: “Kunum be got mak em wiin daolewkabe kukuw kikis mak kukuyemkabe te. Kate, beem kukuyemin be num sawa weng kale sakalaw keko, weng bo bo keyembe te.”, dangsiliw te. ¹⁴ Dangiwi, Fol em yan weng bokoyemomin kele ding dim bakate, Galio e Suda kawtiw biilo yan weng bokoyemomele: “Kunum be Ulom abiw mutuk fian beem sawa weng be sakalaw keko, weng bo bo keko, mesesem wa eisneng mak kele tewe, yu teleko, nelo bokone-miwi, ne yom nangbiliw weng be fein wosuloki tew te. ¹⁵ Kate, yu sak weng so, mali wiin so, beem dulum elote kuw ganeko, ‘Kunum be Suda angin nukalem sawa weng sakalaw keko, weng bo bo kekabe kae!’, nangbiliw kasike, ne yulo diwyeminba tew keli te. Yukalem ete beem eisneng be diwoliwka!”, yangse te. ¹⁶ Yangeko, ‘Kale kel kame kololiwka!’, yangei, i fein kolewko, unsiliw te. ¹⁷ Im unsiliw ding dim bakate, ka biliw kawtiw i Suda kawtiw biim kanesiliw beem dulum elote kaisuw keko, Suda im wensankabiliw am beem kak kunum Sostenes beelo kaisuw keleweko, geeyemin kunum Galio beem kiin dim ka kel an feiwsiliw te. An feiwsiliw kate, Galio e im kanekabiliw be yetemeko, sakik ibolow banim kese te.

Iti Antiok Abiw Mutuk Fian kalo Unsiliw em Sang te.

18 Beli, tiak ding mak kelei, Fol e Kolin abiw mutuk fian be iti koleweko, Silia aneng fian unomin kese te. Kaem ding dim bakate, e Yesus em gelewabiliw kunum waneng biilo “Yukal o!”, yangei, eso, Bilisila so, Akuila so, yemkal biso, alik alik i makuw unsiliw te. Uneko, Senkelia abiw mutuk fian kalo uneko, talsiliw te. Teleko, im ka kel bisiliw ding dim bakate, Fol e Sunbin-Got elo fawtuk ayem weng mak bokolewse kasike, e Suda kawtiw im kukuw geleweko, akalem kak kon okilewse te.*

19 Keko beli, alemsal bi iti siw mak kuluko, Senkelia abiw mutuk fian be koleweko, Efesus abiw mutuk fian kalo unsilw te. Uniwi, Fol e eso talsiliw yemkal biilo Efesus abiw mutuk fian ka kel koyemeko, emikel kuw Suda kawtiw im wensankabiliw am unei, eso, Suda kawtiw iso, Sunbin-Got em Weng Kal Ken Ati beem dulum elote weng teksiliw te. 20 Teksomeliwi, ka biliw kawtiw bi bokolewomeliw: “Ku kanelom unokolew te! Nuso ba yo!”, dangsiliw kate, e “Bayo! Ne unoki te! 21 Kate, Sunbin-Got e ibolow keneme tewe, ne ibik ete iti toloki te!”, yangeko, siw mak kuluko, Efesus abiw mutuk fian be kolewse te.

22 Keko beli, e okmun fian mali kawyak elo uneko, Sisalia abiw mutuk fian kalo talse te. Teleko, Selusalem abiw mutuk fian kawtem kalo uneko, sois kunum waneng biilo “Yu biliw yako!”, yangeko, ilo iti koleweko, fe kabalak e, iti Antiok abiw mutuk fian kalo unse te.

Alemsal kel Ding Weng Kal Ken Ati Bakayem Tem Kakamaliw em Sang te.

* **18:18:** Teing Bakamin 6:18; Kalan Kunum 21:24

(18:23–21:14)

²³ Beli, Fol e Antiok abiw mutuk fian ka kel tiak ding mak alenale te.

Keko beli, deiw mak ding mak kabalak e, e abiw mutuk fian be iti koleweko, Galesia aneng fian kalo uneko, iti koleweko, Filigia aneng fian kalo unse te. Em aneng alew ka kel kakamele ding dim bakate, e kaem Yesus elo gelewkabiliw kunum waneng ilo kukuyemsomi, biim fein ibolow be kitil keyemse te.

Abolos em Sang te.

²⁴ Kaem ding dim bakate, Suda kunum mak Efesus abiw mutuk fian ka kel alenale te. Kunum beem wiin e Abolos ete te. Em auk u elo Aleksandilia abiw mutuk fian ka kel dukusu te. Kunum be atite kiol kuw weng kuw bakayemale kunum keko, Sunbin-Got em fut be kilele aluwkabe kunum ete te. ²⁵ Sua kel akate, mali kunum waneng mak Abolos elo Kamok Fian em kikis deiw be kukulewiwi, e kilele kililei, em ibolow e weng beem dulum elote kilele dolon so kese te. Keko kasike, e mali kawtiw ilo Yesus em kanese weng sang be kiol kuw bokoyemeko, kalfong so kukuyemse te. Kate, e Yesus em ok da koyem kemin em kukuyemin weng be atin kuw akokow kesomi, Sion em kukuyemele weng bete kuw kal keko, kawtiw ilo kukuyemse te.

²⁶ Keko beli, e kalaing kuw keko, Suda kawtiw im wensankabiliw am dim kalo uneko, Sunbin-Got em Weng Kal Ken Ati be ka biliw kawtiw biilo bokoyemse te. Em bokoyemse ding dim bakate, Bilisila so, Akuila so, yemkal bi Abolos

em kukuyemkabe weng be kiliko, “Yakai! Yangakabe weng beem anung mak e akokow kele kai!”, angeko, elo ikalem am elo debele unesomi, dokolewoko, Sunbin-Got em kikis deiw be kiol kuw kukulewsiliw te.

²⁷ Keko beli, deiw mak ding mak kabalak e, Abolos e bokolomele: “Ne abiw kale kolewoko, Akaia aneng kalo unoki te!”, angse kasike, kaem Yesus elo gelewabiliw kunum bi eso ibolow ki makmak keko, mali Akaia aneng im Yesus gelewabiliw kunum waneng ilo fut mak boko, bokoyemomeliw: “Kunum beelo kalfongdewko, elo dokolewoliwka!”, yangsiliw te.

Keko beli, e abiw mutuk fian be fein kolewoko, Akaia aneng kalo uneko, Kolin abiw mutuk fian kalo unse te. Kaem ding dim bakate, Sunbin-Got e mali kawtiw ilo ibolow folok so keyemse kasike, i fein ibolow so kunum waneng kesiliw te. Keko beli, Abolos e kunum waneng biilo kilele ken kuw dokoyemeko, im fein ibolow be kitil kuw keyemse te. ²⁸ Nimtew angom?* Abiw mutuk fian kasel biim kiin dim e, eso, Suda kawtiw iso, alik alik i weng ganbin fian kuw teksomeliwi, e Sunbin-Got em bose fut be kuluko, teing bokoko, kilele kukuyemomele: “Yesus e Mesaya ete te!”, yangse kasike.

19

Efesus Abiw Mutuk Fian em Kanese Sang te.

¹ Beli, Abolos em Kolin abiw mutuk fian bise ding dim bakate, Fol e Galesia aneng fian so, Filigia aneng fian so, aneng alew ka kel bakayem tem

* **18:28:** Kalan Kunum 9:22

bakayem tem uneko, amgu nanggal fokoko, fe kabalak e, Efesus abiw mutuk fian kalo unse te. Uneko, ka teleko, kalun kel atew kunum mak yetemse te. Kunum bi Yesus elo gelewkwabiliw kunum kesiliw kasike,*² e ilo dakalalomele: “Yom Yesus elo “Fein!”, dangiw ding dim kabalak e, Sunbin-Got e yulo Sunbin-Finik akati duyemse sako?”, yangei, i yan weng bokolewomeliw: “Bayo! ‘Sunbin-Finik’, angakabelew be nintew eisneng kate ye?”, dangeko, elo dakalasiluw te.*³ Dakalaliwi, Fol e ilo dakalalomele: “Mali kawtiw mak i teleko, yulo kanem kukuyemin weng bokoyemeko, yulo ok da koyemsiliw e?”, yangei, i yan weng bokolewomeliw: “Nu Sion em kukuyemse weng be kilisuluw te.”, yangsiliw te.⁴ Yangiwi, Fol e ilo iti bokoyemomele: “Sion e kukuyemomele: ‘Yukalem ibolow sili sili nam koleweko, ibolow famdeko, ok tem uniw tewe, Sunbin-Got e yom sili sili kukuw be atin kuw kulu koyemoke te.’, yangse kate, iti weng mak bokoyemomele: ‘Nem ibik toloke kunum beelo ‘Fein!’, dangoliwka!’, yangse te. Kame yu kilele kililina! Sion em yangse kunum be Yesus ete kuw te!”, yangse te.*⁵ Yangei, i kiliko, em weng gelewsiliw kasike, Fol e ilo Kamok Fian Yesus em wiin dim ok da koyemeko,⁶⁻⁷ akalem teing e im dim dukuyemse te. Keko beli, Sunbin-Finik e teleko, kunum biim dim teinei, i nanew weng sin nanew weng sin kuw bokosomi, Sunbin-Got em bontem dim kunum imdiw kesomi, em weng

* **19:1:** 1 Kolin 3:6 * **19:2:** Kalan Kunum 8:16 * **19:4:** Matyu 3:11

bokosiliw te.*

⁸ Keko beli, yemamas kel kayow ding dim kabalak e, Fol e diwkuw diwkuw Suda kawtiw im wensankabiliw am tem elo uneko, kalaing kuw keko, ka teliw kawtiw ilo Sunbin-Got em gawman sang be bokoyemei, iso eso weng tekemiwi, e ilo weng aingaing kuw bokoyemse te. ⁹ Bokoyemse kate, mali kawtiw i sakalaw ibolow keko, alik alik ka biliw kawtiw biim kiin dim e, wa weng kuw bokosomi, Fol em bokoyemse weng be kalak da kolewsomi, Sunbin-Got em finik so deiw be atin kuw wa kelewsiliw te. Wa kelewsiliw kasike, Fol e mali fein ibolow so kunum waneng ilo yemde unei, eso iso makuw Suda kawtiw biim wensankabiliw am be koleweko, kunum mak em wiin e Tilanus beem kukuyemin am fian sel kalo unsiliw te. Kalo unsiliw ding dim kabalak e, e diwkuw diwkuw ka teliw kawtiw ilo kukuyemei, iso eso weng teksomi, bokolew bokolew kesiliw te. ¹⁰ Bokolew bokolew keliwi, itol alew mak kele ding dim bakate, Esia aneng fian beem Suda kawtiw so, aneng fian beem Suda kawtiw im ibik biliw kawtiw iso, kawtiw alik alik i Kamok Fian em weng be kilele kilisiliw te.

Sikeba em Muiel im Kanesiliw em Sang te.

¹¹ Beli, Sunbin-Got e Fol elo bamki fian so kelewse kasike, e auk so kitil so eisneng banban mak kawtiw im kiin dim e keyemse te.*

¹² Keyemei, kawtiw i teleko, ilim anung mak em kal dim ulit koleweko, de uneko, kal wanin auk so kawtiw im dim dukusiliw te. Dukuliwi, kawtiw

* **19:6-7:** Kalan Kunum 8:17; 10:44,46 * **19:11:** Kalan Kunum 14:3

biim kal wanin auk be ken kelei, kawtiw im dim alakabiliw aneng matil bikati kawtiw ilo takala koyem unsiliw te.*

¹³ Keko beli, kaem ding dim bakate, mali aneng aneng kakabomi, aneng matil so kunum waneng ilo dokoyem kemaliw Suda kunum mak alenaliw te. Kunum bi Kamok Fian Yesus em wiin fian so bokoko, aneng matil ilo bokoyemomeliw: “Fol em angse Kamok Fian Yesus em wiin dim e yu kawtiw biim dim biliw be fongate akate kololiwka!”, yangsiliw te.

¹⁴ Keko beli, ben kel Suda kunum mak ikati biimdiw kesiliw te. I kunum mak em wiin e Sikeba em muluwel ite te. Sikeba e Sunbin-Got em am yol em kunum ayem im kak kunum mak keko, alenale te. ¹⁵ Deiw mak ding mak kabalak e, ben kel kunum kale ikalem kukuw geleweco, aneng matil mak elo kitil weng be bokosiliw kate, aneng matil be yan weng bokoyemomele: “Ne Yesus so, Fol so, aso ilo kilele kal kebi kate, yu kante ye?”, yangeko, dakalase te. ¹⁶ Dakalalei, em dim teinbe kunum beelo mamtel kelewei, e ben kel kunum biim dim yol yak falal mak em dim mak em dim tom keyemeko, yen feiweco, im ilim so dakal duku koyemeko, ben kel kunum bi kal kaim so kaim so wakal wakal keyemei, i kal fitew kuw keko, yako yako am be koleweco, fon unsiliw te. ¹⁷ Fon uniwi, Suda kawtiw so, Suda kawtiw im ibik biliw kawtiw iso, Efesus abiw mutuk fian kasel alik alik i kanese beem sang be kiliko, finganin fian mak keko, Kamok Fian Yesus em wiin elo daosiliw te.*

* **19:12:** Kalan Kunum 5:15 * **19:17:** Kalan Kunum 5:11

¹⁸ Keko beli, Yesus elo “Fein!”, dangsiliw kunum waneng banban mak akati teleko, ikalem sili sili kukuw be kawtiw im kiin dim kel fitew dim dasiliw te. ¹⁹ Dasomeliwi, mali selew selew kawtiw ikati ikalem fut ayem be de teleko, kaim dim dako, dak tein ais elo dasiliw te. Dasomeliwi, mali i fut ayem beem yan fian fian be teing bokoko, atemiwete: “On kisol fian keko, 50 kel tausen (50'000) kebe kai!”, angiw, atemsiliw te.

²⁰ Kaneko beli, Kamok Fian beem sang be aneng aneng kalo unei, kawtiw banban i kiliko, elo “Fein!”, dangsiliw te.

Efesus Abiw Mutuk Fian em Kanese Sang te.

²¹ Beli, Sunbin-Finik e Fol elo fukunin mak dulewse kasike, e bokolomele: “Ne abiw mutuk fian kale koleweko, Masedonia aneng fian so, Akaia aneng fian so, aneng alew kalo uneko, ka boku angesomi, weng de kakamoki te. Kakameko, aneng fian be iti koleweko, Selusalem abiw mutuk fian kalo unoki te. Ibik kabalak e, ne Ulom abiw mutuk fian kalo unomin ibolow kebi te.”, angse te.* ²² Angeko, akalem fangfangbiliw kunum alew biilo yamdako, bokoyemomele: “Timoti so, Elastus so, kaso yomisik uneko, Masedonia aneng fian kalo unoliwka!”, yangse kate, akalem ete ka belei, tiak ding tew keko, Esia aneng fian ka kel bise te.

²³ Kaem ding dim bakate, mali Sunbin-Got em finik so deiw beelo maka kelewsiliw kawtiw i Efesus abiw mutuk fian kasel biim ibolow silikmoyemiwi, i ibolow teifuluko, Sunbin-Got em kikis deiw beem dulum elote tek anung anung

* **19:21:** Kalan Kunum 23:11; Ulom 1:13

kesiliw te.* ²⁴ Kawtiw biim mutuk e, kunum mak em wiin e Demitilius ete te. E silba on kisol kuluko, got mak um wiin e Altemis um am yol em kiskiw kailse kunum ete te. Eso, akalem dakalewbin kunum iso, kunum alik alik bi ikalem aluwbamin beem dulum elote on kisol tum win banso banso kulameliw te. ²⁵ Kulabiliw kasike, Demitilius be akalem akunum kumel so, ikalem ki atew aluwbameliw kawtiw iso, alik alik ilo gaayemeko, bongguko, bokoyemomele:

“Nakunum kumel yutaka! Num aluwbamin beem dulum elote nu tum win on kisol banso mak deiwbuluw te. ²⁶ Kate kame, yu kilele atemeko, kal keliwete: Kunum mak beem wiin e Fol teleko, Efesus kasel so, Esia aneng fian kasel iso, alik alik nulo weng mak bokoyemomele: ‘Yom got alik alik bi, mali kun so kal so kunum mak kailbiliw kasike, i fein got kelinba kebiliw kate, dasuw dasuw-got kuw kebiliw kai!’, yangei, kunum waneng banban i em yange weng be kiliko, fein gelewkabiliw te. ²⁷ Kate, kawtiw banso mak deiw kikis be gelewiw tewe, nukalem on kisol kulamin deiw banimej, num got Altemis buum am yol bakati em banim atew kelei, got Altemis ukati wiin banim keloku tew te. Nimtew angom? Kame Esia aneng fian kasel nu so, aneng aneng angom kasel iso, alik alik nu got Altemis buum wiin daoumbuluw kate, Fol e um wiin dawkatiko, kalak da koumbe kasike.”

yangeko, gaanse te.

²⁸ Em yangeko, gaanse ding dim bakate, kawtiw i em yangse weng be kiliko, kaisuw fian keko,

* 19:23: 2 Kolin 1:8

gaan anung anung keko, bokolomeliw: “Num Efesus got Altemis bu auk so fibililk so te!”, ange ange kesiliw te. ²⁹ Kesomeliwi, abiw mutuk fian kasel alik alik i kawtiw biim gaaniw be kiliko, ka tele ka tele keko, ibolow teifuluko, Fol em akunum alew Gaius so, Alistalkus so, aso biilo kuluko, im wensanbiliw dim kalo yemde unsiliw te. (Sua kel akate, aso bi Fol so kakamsomi, Masedonia aneng fian koleweko, Fol so aso iso makuw Efesus kalo talsiliw te.)*

³⁰ Kaneko beli, Fol e “Ne uneko, ka teliw kawtiw biim fukun uneko, weng mak bokoyemo!”, angse kate, Yesus em gelewkabiliw kunum waneng i kitil keko, “Ku nam unew te!”, dangeko, em deiw okilewsiliw te. ³¹ Im deiw okilewsiliw ding dim bakate, Esia aneng fian beem kak kawtiw keko, Fol em ken kunum kesiliw kunum mali mak ikati weng mak Fol elo dabalako, bokolewomeliw: “Nakunum kutaka! Ku kanelom kawtiw biim wensanbiliw dim kalo unokolew te!”, dangeko, weng dabalasiliw te.

³² Keko beli, abiw mutuk fian beem wensankabiliw dim kalo unsiliw kawtiw banban mak ibolow teifuluko, “Nu nim fukun tuluw a?”, ange ange kesiliw te. Nimtew angom? Im fukunin e dolo dolo keko, teifulusomi, gaan anung anung kuw kilisiliw kasike. ³³ Kaneko beli, mali Suda kawtiw i kunum mak em wiin e Aleksandel elo mo koleweko, im weng bakabe kunum kelewsiliw te. Kelewsiliw kasike, e kawtiw im kiin dim moko, kawtiw biilo teing so fakmit keyemeko, “Kanele eisneng beem mongom sileli te!”, yangomin kese

* **19:29:** Kalan Kunum 20:4; 27:2; Kolosi 4:10; Filemon 24

kate, ³⁴ ka biliw kawtiw i elo atemeko, “Kunum be Suda kunum ete te!”, angeko, kaisuw keleweko, alik alik i bongguko, gaanomeliw: “Num Efesus got Altemis bu auk so fibilik so te!”, angesomeliwi, ataan kak alew ding tiak dim asiliw kale.

³⁵ Kanesiliw ding dim bakate, abiw mutuk fian beem fut bomin kunum mak teleko, kawtiw biim gaanbiliw be “Weng tete angina!”, yangeko, weng kitil weng mak bokoyemomele:

“Efesus abiw mutuk fian kasel yutaka! Kawin dim kaleem kawtiw alik alik nu kilele kal keluwete: Num abiw mutuk fian Efesus kale, got Altemis auk so fibilik so got um abiw ete te. Um am yol so, um abiil tikin mitse tum ayem so, alew ayem eisneng be nute kuw kilele kuteko, yetebuw te. ³⁶ Keko beli, ‘Kale dasuw weng te!’, yange kunum mak ki keko, nam tele te. Kasike, alik alik yu kame ibolow menew kuw keko, kanelom mamtel ibolow kemokoliw te! ³⁷ Yu kunum alew bi kaleelo yemdeko, teliw kate, aso i got um am yol beem ayem eisneng mak yakut kelinba keliw te! Aso ikati got buum wiin kalak da kouminba keliw te!

³⁸ Feinka! Demitilius so, akalem akunum kusel so, alik alik kunum bi mali kunum mak im dulum elote ilum so keliw tewe, i ilum be num abiw mutuk im kak kunum so, kaleem diwyemin kunum iso, alik alik biim mit mewso de teliwi, i ilum be kilele diw atemokoliw tew te. ³⁹ Diw atemokoliw kate, yu bokolomeliw: ‘Yakai! Kilele diwyeminba keliw te!’, angiw tewe, abiw mutuk fian beem wensankabiliw ding dim kabalak e, yu ilum be iti de teliwi, alik alik nu kilele diwyemokoluw te.

⁴⁰ Kate kame, yu kilele kililoliwka! Ulom abiw mutuk fian beem kak kunum mak kaleem kanebe sang be kilile tewe, e ‘Ibo! Efesus abiw mutuk fian beem kasel i menew kukuw kolewoko, ganbin kukuw gelewabiliw kai!’, angeko, nulo diwyemeko, geeyemomin beem dulum elote toloke te. Tele tewe, nu ki keko, elo yan weng mak nam bokoluw te. Nimtew angom? Kanebiliw beem mongom ete banim kasike.

⁴¹ Kame yu nem yangbi weng be kiliko, fon-gate akate yukalem am elo unoliwka!”, yangse kale.

20

Masedonia Aneng so, Akaia Aneng so, Aneng Fian alew beem Kanese Sang te.

¹ Beli, Fol e Efesus abiw mutuk fian kaem Yesus elo gelewabiliw kunum waneng ilo gaayemei, i teliwi, e ilo ikalem fein ibolow biilo kitil keyemin weng mak bokoyemse te. Bokoyemeko, “Yukal o!”, yangeko, Efesus abiw mutuk fian be kolewoko, Masedonia aneng fian kalo unse te. ² Uneko, aneng fian beem abiw mutuk abiw mutuk kalo uneko, kaem Yesus elo gelewabiliw kunum waneng biilo fein ibolow kitil keyemin weng mak bokoyemsomi, fe kabalak e, Akaia aneng fian kalo unse te. ³ Unesomi, ka belei, yemamas kel kayow ase te. Aneko, em “Kame siw mak kuluko, Silia aneng fian kalo uno yo!”, angse ding dim bakate, e mali Suda kawtiw im “Nu Fol elo aluma!”, angbiliw weng be kilise kasike, e “Kanemok! Silia aneng fian kalo nam uni te.

Ne abiw kale koleweko, iti Masedonia aneng fian kalo unoki te!”, angeko, fein kalo unse te. ⁴ Em kalo unse ding dim bakate, mali kunum mak eso makuw unsiliw te. Kunum biim wiin e kanekote:

Mak e Sobatel ete te. E Belia abiw mutuk fian kayak keko, Filus em min ete te.

Mak e Alistalkus so,

Sekundus so, aso i Tesalonaika abiw mutuk fian kasel ite te.

Mak e Gaius ete te. E Delbe abiw mutuk fian kayak ete te.

Mak e Timoti ete te.

Mak e Tikikus so,

Tolofimus so, ite te. Aso bi Esia aneng kasel ite te.

⁵ Kunum alik alik bi imisik uneko, Toloas abiw mutuk fian kalo uneko, ka kel num* ding fensiliw te. ⁶ Im ding fenbiliw ding dim bakate, nu Filibai abiw mutuk fian ka kel Isaleal kawtiw im belet wanin fasulinba wanakabiliw em kukuw geleksuluw te. Geleksomi, beem ding banimse ding dim bakate, nu iti siw mak kuluko, abiw be koleksomi, teingabi ding banime, nukati Toloas abiw mutuk fian kalo talsuluw te. Telesomeluwi, alik alik nu bongguko, buluwi, ben kel ding mak ka kel banimsuluw te.

Toloas Abiw Mutuk Fian em Kanese Sang te.

* **20:5:** 20:5 Kal kunum im ibolow fukuniwete: Beem kanese ding dim be, fut kale bose kunum Iluk e iti Fol so makuw kakameliw kale.

7-8 Beli, Ben ding† kele ding dim bakate, Yesus em gelewabiliw kunum waneng alik alik nu am aliam fian sel mak ka kel wensaneko, Yesus em ibolow fukuneko, em kaim ok wanomin ibolow kesuluw te. Kaneko beli, mililiw mutuk fian kese ding dim bakate, am beem fokong kawtem be ailbin banban mak dukusiliw te.

Kaem ding dim bakate, Fol e “Sow kutim unoki te!”, yangeko, ka teliw kunum waneng ilo weng banban mak bakayembelei, mililiw mutuk dem dem kese te.

9 Kaneko beli, kunum tanbel kunum mak em wiin e Yutikus ka kel alenale te. E fokong beem solow tem dim ka kel teineko, Fol em bakayembe weng be kiliko, bi bi bi gal keko, kiin ok filit akaleko, atin kuw boktak melfen kalote dakalu miteko, kawin dim malak bitise kale. Bitiko, kuanei, kunum waneng i uneko, atemiwete: “Ibo! Atin kuw kuane kai!”, angisiliw te. 10 Angiwi, Fol e kuanse kunum beem mit mewso uneko, em tikin dim kel net keleweko, kunum waneng biilo bokoyemomele: “Yu finganemokoliw te! E finik so be te!”, yangse kasike, 11 alik alik i em yangse weng be kiliko, makuw bongguko, iti am kawtem elo uneko, alik alik ka biliw nuso Yesus em ibolow fukuneko, em kaim ok wansuluw te. Waneko, banimsuluw ding dim bakate, Fol e iti weng

† **20:7-8:** 20:7 Suda kawtiw i Talfut Kelewse fut beem sang geleweko, ben kel ben kel ding teing bokoko, beem fefe ding Sabat finengdakamin ding dangakabiliw te. Kasike, nukalem “Sande” angakabuluw ding bakati ikalem ben kel ding em emisik ding kekabe te. Kale kel, Iluk e Suda kawtiw im kukuw geleweko,” emisik ding” fut tem bose kale. “Emisik ding” angse ding be, nukalem “Sande” angakabuluw em ding ete te.

tiaktiak mak bingbelei, fe kabalak e, aneng kuw danei, e ka biliw kunum waneng ilo koyemeko, unse te.

¹² Kate, iti finik so baba teinse kunum tanbel Yutikus beem kanelewse beem dulum elote Yesus em gelewabiliw kunum waneng alik alik biim fein ibolow bi kitil kesiliw te. Keko beli, mali kunum waneng mak Yutikus elo akalem am de-bele unsiliw te.

Miletus Abiw Mutuk Fian em Kanese Sang te.

¹³ Beli, Fol e nulo bokoyemomele: “Yukal siw mak kuluko, yomisik Asos abiw mutuk fian kalo uneko, ka kel nem ding fenoliwka!”, yangeko, akalem ete nulo kawin deiw yenggelew teleko, Asos abiw mutuk fian kalo unse te. ¹⁴ Uneko, ka kel talse ding dim bakate, e num buluw siw matem elo telei, eso nuso makuw abiw be koleweko, okgung dim abiw mutuk fian Mitilini kalo unsuluw te. ¹⁵ Mitilini abiw mutuk fian be iti koleweko, iti aneng danse ding dim bakate, nu Kios okgung dim be bakileweko, unesomi, okgung Samos kalo unsuluw te. Keko beli, iti aneng danse ding dim bakate, nu aneng be koleweko, Miletus abiw mutuk fian kalo unsuluw te.

¹⁶ Kaneko beli, Fol e “Bentikos ding kabalak e, ne Selusalem abiw mutuk fian ka kel bomin ibolow kebi te!”, angse kasike, “Sukum ding kuw Esia aneng fian ka kel bokoluw te.”, angeko, Efesus abiw mutuk fian kalo uninba kesuluw te. ¹⁷ Kaneko beli, Fol e weng kal mak Efesus abiw mutuk fian beem sios kunum waneng im kak

yetebiliw kunum biilo dabalayemeko, “Yu tololi-wka!”, yangse te.* ¹⁸ Yangei, i weng kal be kiliko, Miletus abiw mutuk fian kalo em fukun talsiliw te. Teliwi, Fol e weng mak bokoyemomele:

“Nem emisk ding Esia aneng fian kale teleko, yuso bisi ding dim bakate, yu nem kemali kukuw be diwkuw diwkuw diweko, kilele kal kemaliw te.* ¹⁹ Mali Suda kawtiw i nelo ilum fian dunemaliw kate, ne diwkuw diwkuw Kamok Fian em ibolow fukunin ete kuw gelewsomi, ibolow falit angeko, nakalem ibolow fukuninba keko, sakik fian kuluko, amesomi, yulo dakayemali te. ²⁰ Dokoyemsomi, kukuyemin mak atemeko, diweko, ‘Kukuyemin be ilo dokoyemoke te!’, angi tewe, ne diwkuw diwkuw kukuyemin weng be fitew dim kuw keleweko, kawtiw im kiin dim akal, yukalem am amen amen akal, diwkuw diwkuw bakayem tem bakayem tem kemali te. ²¹ Kesomi, Suda kawtiw so, num ibik biliw kawtiw iso, kunum waneng alik alik yulo diwkuw diwkuw bokoyemomeli: ‘Yu yom sili sili kukuw be koleweko, ibolow famdes angeko, Sunbin-Got em finik so deiw ka kel kakamoli-wka! Keko beli, num Kamok Fian Yesus elo ibolow fein dangoliwka!’, yangenkakawkabi te.

²² Kaneko beli, kame, Sunbin-Finik e nelo kukunemeko, bokonemomele: ‘Fol, ku Selusalem abiw mutuk fian kalo unolewka!’, nangse te. Nangse kate, ka kel e, nomin eisenng mak nem dim keloke be ne akokow so kebi te. ²³ Kate, nem abiw mutuk fian abiw mutuk

* **20:17:** Kalan Kunum 18:21
19:10

* **20:18:** Kalan Kunum 18:19;

fian kakameli ding dim bakate, Sunbin-Finik e nelo diwkuw diwkuw kewkew weng mak bokonemomele: ‘Ku Selusalem abiw mutuk fian kalo unew tewe, ilum so, sakik fian so, mak kulusomelewi, i kulo sok am tem da kokemokoliw te.’, nangakabe te.* ²⁴ Nangbelei, ne wosukabi kate, nakalem dim elo toloke ilum beem dulum elote ibolow fukuneko, sakik kelinba kekabi te. Nimtew angom? Nem ibolow fukunin e Kamok Fian Yesus em aluwbamin eisneng bete kuw fewtokoko, aluwkabi kasike. Nelo ‘Kanela!’, nangei, ne fein banim kelomin ibolow kekabi aluwbamin be kanekote: Ne Sunbin-Got em Weng Kal Ken Ati be diwkuw diwkuw aneng aneng angom kalo bakayem tem bakayem tem de kakabomi, ka biliw kawtiw ilo bokoyemomeli: ‘Sunbin-Got e yulo ibolow folok keyemkabe te!’, yangakabi te.

* ²⁵ Yu kililina! Ne abiw abiw uneko, Sunbin-Got em gawman sang bakayem tem bakayem tem kakameli kate kame, ne kal kelite: Alik alik yu nem kiinguen be nam iti netemiwi, ne yulo weng mak so mak nam bokoyemi te. ²⁶⁻²⁷ Nam bokoyemi kate, tikin weng mak so mak akal banim te. Nimtew angom? Ne kalaing kuw kesomi, yulo Sunbin-Got em ibolow fukunin weng alik alik be kilele bakayemali kasike. Feinka! Yu sunsun finik so bin kulomin em deiw be iti koleweko, elo gelewinba keliw tewe, kanekabiliw be nem sen bate! Yukalem sen ete kuw te!

²⁸ Sunbin-Finik e yulo Sunbin-Got em sios

* **20:23:** Kalan Kunum 9:16; 21:11
21:13; 2 Timoti 4:7

* **20:24:** Kalan Kunum

kunum waneng biim kak yetebiliw kunum keyemse kasike kame, yukalem so, yom sios kunum waneng iso, alik alik yulo kilele yeteboliwka! Yu siwsiw atew kebiw sios kawtiw biim kilele kiol kuw yetebiliw siwsiw yetebiliw kunum atew kebiwka! Nimtew angom? Sunbin-Got e alik alik nulo akalem Min em kaim so weneko, sunsun finik so bin kulomin beem deiw ka kel mo koyemse kasike.

* 29 Nem yulo koyem unoki ding dim bakate, mali kut mian atul nam atew kebiw maka mak yom mutuk bakate matem teleko, siwsiw atew kebiw sios kunum waneng biilo ‘Yenuma!’, yangeko, tolokoliw te.*

30 Telesomeliwi, yukalem mutuk bakate mali maka mak teleko, kitil keko, dasuw dasuw weng mak bokoyemokoliw kasike, mali kunum waneng mak im dasuw weng be kililko, fein geleweko, Sunbin-Got em sunsun finik so bin kulomin deiw beelo kolewsomi, mali biilo yenggelokoliw te. 31 Yenggelokoliw kasike, yukalem ete kilelbiko, boliwka! Itol alemsal kelei, ne yu so bomi, mililiw banim taw banim diwkuw diwkuw kiin ok so kesomi, temtem weng mak yulo bokoyemkakawkabi te!

* 32 Kame, ne yulo koyemeko, Sunbin-Got em teing dim da koyemi te. Kate, yu kanelom Sunbin-Got em yulo duyemse ibolow folok so weng be iti akokow kebomi, kolew kemokoliw te! Ibolow folok so weng be Sunbin-Got e mali akalem wiin so amkose kunum waneng

* 20:28: 1 Timoti 4:16; 1 Fita 5:2-4 * 20:29: Matyu 7:15; Sion 10:12 * 20:31: 1 Tesalonaika 2:11

ilo duyemei, weng be ilo dokoyemsomi, im fein ibolow be kitil keyemkabe kasike, kunum waneng bi mesesem mesesem eisneng mak Sunbin-Got e 'Ilo fein duyemoki te!', angakabe eisneng be fein fan atew kulokoliw te.

³³ Nakunum kumel yutaka! Nem yuso bisi ding dim kabalak e, ne yom gol so, on kisol so, ilim so, mesesem mesesem eisneng beem dulum elote ibolow fukuninba kekakawkabi te.* ³⁴ Ne nakalem teing dim kuw feneko, nakalem angin ilo ikati dakayemkakawkabi te.* ³⁵ Nimtew angom? 'Yom yamtolo un-emkabi kunum kelo yo!', angeko, kakawkabi kasike. Ne ibolow fukunomeli: 'Alik alik yu nem kanekabi kukuw be geleweko, yukati yukalem teing dim feniw tewe, yu ki keko, em banim kawtiw ikati dakayembokoliw te.', angakakawkabi kasike. Keko beli, yu Kamok Fian Yesus em yangse weng bakati ibolow fukuneko, atemiwete:

'Em banim so kawtiw ilo dokoyemiw kawtiw i bamki kalfong fian so kulokoliw te. Im bamki kalfong fian be mali mesesem eisneng kulusiliw kawtiw biim bamki kalfong beelo bakilewkabe te.',

angse kasike.”,
yangse te.

³⁶ Yangesomelei, alik alik i ka kel teineko, katin bukbuk angiw, e Sunbin-Got eso weng bokolomele: “Sunbin-Got kutaka! Ku sios kunum waneng biim kak yetebiliw kunum biilo

* **20:33:** 1 Kolin 9:11-12
Tesalonaika 2:9

* **20:34:** Kalan Kunum 18:3; 1

dokoyema!”, dangse te. ³⁷⁻³⁸ Dangei, ka biliw kunum bi Fol em “Yu nelo iti neteminba kelokoliw te.” angse weng be ibolow fukunsomi, sakik fian kuluko, alik alik i elo falal keleweko, kiin ok mit dako, “Nakunum kukal o!”, dangsiliw te.

Dangesomi, makuw uneko, elo siw beem tem ka kel kolewsomi, iti unsiliw te.

21

Tail Abiw Mutuk Fian em Kanese Sang te.

¹ Beli, num ilo takas koyemsuluw ding dim bakate, nu siw beso abiw be koleweko, uneko, okgung Kos kalo unsuluw te. Unbuluwi, aneng danse ding dim bakate, nu okgung Kos be koleweko, okgung Olodes kalo uneko, ka kel akaleko, aneng be iti koleweko, abiw mutuk fian Fatala kalo unsuluw te. ² Uneko, ka kel e, nu siw mak feneko, atemuwete: “Fonisia aneng fian kalo unomin siw mak kebe kai!”, angomi, beem dim uneko, kalo unsuluw te. ³ Num unsuluw ding dim bakate, nu awan dulum elote okgung Saibulus be atemeko, elo bakileweko, Silia aneng fian em Tail abiw mutuk fian kalo unsuluw te. Uneko, num ka kel talsuluw ding dim bakate, siw beem aluwbamin kunum i siw beem men mesesem be ka kel dukusiliw te. ⁴ Kaem ding dim bakate, nu kaem Yesus elo gelewabiliw kunum waneng biim fukun uneko, iso buluwi, ben kel ding banimse te. Keko beli, Sunbin-Finik e mali kunum waneng biilo Fol em dulum elote kaneloke em sang kukuyemei, i Fol elo kamin weng mak bokolewomeliw: “Ku Selusalem abiw mutuk fian

kalo nam unew te!”, dangsiliw te.* ⁵ Dangsiliw kate, ben kel ding be banimse ding dim bakate, nu im biliw dim be iti kolewomin kesuluw te. Kesomeluwi, Yesus em gelewabiliw kunum waneng biso, ikalem aul biso, alik alik i nuso makuw uneko, okmun fian beem benggew ka kel katin bukuk teineko, Sunbin-Got eso weng bokosuluw te. ⁶ Bokosomeluwi, nu ilo “Yukal o! Yukal o!”, ange ange keko, ilo koyemeko, siw dim unsuluw te. Unuwi, ikati ikalem am elo unsiliw te.

Agabus em Kamin Weng Angse em Sang te.

⁷ Beli, nu Tail abiw mutuk fian be iti koleweko, Tolemes abiw mutuk fian kalo uneko, ka biliw nakunum kusel biilo “Biliw yako!”, yangeko, taw makmak ding iso biko, ka kel akalsuluw te. ⁸ Keko beli, aneng danse ding dim bakate, nu abiw be koleweko, Sisalia abiw mutuk fian kalo unsuluw te. Uneko, nu Sunbin-Got em Weng Kal Ken Ati bokoyemkabe kunum mak em wiin e Filiw em fukun elo unsuluw te. Sua kel akate, Selusalem abiw mutuk fian em sios kunum waneng i ben kel kunum mak mo koyemeko, kalan kunum im dakayemin kunum keyemsiliw te. Ben kel kunum biim mak e Filiw bete te.* ⁹ Filiw em ketket teben kel muluwel seiwel i Sunbin-Got em bontem dim bakamin waneng ke alenaliw te. ¹⁰ Keko beli, num mali ding mak Filiw em am ka kel bisuluw ding dim bakate, deiw mak ding mak kabalak e, mak kunum mak em wiin e Agabus Sudia aneng fian koleweko, Sisalia abiw mutuk fian malak elo talse te. E Sunbin-Got

* **21:4:** Kalan Kunum 20:23 * **21:8:** Kalan Kunum 6:5; 8:40

em bontem dim bakamin kunum ete te.* ¹¹ E teleko, Fol em yewet kom kuluko, akalem teing a, yan a, nit net koleweko, bokolomele: “Sunbin-Finik e bokolomele: ‘Selusalem abiw mutuk fian biliw Suda kawtiw i yewet kaleem kayak elo kuluko, yan a, teing a, nit net keleweko, Suda kawtiw num ibik biliw kawtiw im teing dim elo dalokoluw te.’, angakabe te.”, angeko, ka biliw kunum waneng ilo bokoyemse te.* ¹² Bokoyemei, nu kiliko, alik alik nu weng kitil weng mak Fol elo bokolewomeluw: “Ibo! Ku kanelom Selusalem abiw mutuk fian kawtem elo unokolew te!”, dangenaluw te. ¹³ Danguwi, Fol e nulo yan weng bokoyemomele: “Nim tew angom ete yu amneng foluw biliw e? Yom kaneliw be nelu ibolow ilum kuw kenembe kasike. Ne Selusalem abiw mutuk fian kalo unii, i nelu netemeko, ‘Yesus em gelewkabe kunum ete te!’, nangeko, nelu sok so nit net kenemeko, neniw tewe, ne kanenemokoliw beem dulum elote memen kebi te.”, yangse te.* ¹⁴ Yangei, nu kitil weng kuw dulew dulew kesuluw kate, Fol e num dang-suluw weng be wosulinba keko, “Kimika! Ne kalo unika!”, yangse kasike, nu akalem fukunin kuw geleweko, bokolewomeluw: “Kamok Fian em ‘Kanekemoka!’, angeko, ibolow fukunin bete kuw fein kom dulum elote kanekemoke te!”, dang-suluw te.

Fol em Sok Am Tem Da Kolewsiliw em Sang te.

(21:15–26:32)

* **21:10:** Kalan Kunum 11:28 * **21:11:** Kalan Kunum 20:23;
21:33 * **21:13:** Kalan Kunum 20:24

Selusalem Abiw Mutuk Fian kalo Unsiliw em Sang te.

¹⁵ Beli, num Selusalem abiw mutuk fian kalo unomin memen kesuluw ding bakate, ¹⁶ Sisalia abiw mutuk fian kaem Yesus gelewkbiliw kunum waneng mali mak nuso makuw uneko, nulo Nason em am kalo yemdeko, nu beem am ka kel deiw am* akalsuluw te. Nason be okgung Saibulus kayak ete te. Sua sua kel akate, e Sunbin-Got em Weng Kal Ken Ati be kiliko, Yesus em gelewemale kunum kese te.

¹⁷ Keko beli, num Selusalem abiw mutuk fian kalo talsuluw ding dim bakate, kaem sios kunum waneng alik alik i nulo kalfong fian fian kuw keyemsiliw te.

¹⁸ Keyemiwi, aneng iti danse ding dim bakate, Fol so, nuso, alik alik nu makuw Sekow em fukun elo unsuluw te. Kaem ding dim bakate, sios im kak yetebiliw kunum alik alik bikati nuso makuw wensansuluw te. ¹⁹ Wensansomeluwi, Fol e “Yukal biliw yako!”, yangeko, em dulum elote kanelewse sang alik alik be ka biliw kunum biilo kilele yangeko, bokoyemomele: “Sunbin-Got em kitil e nem dim teinse kasike, ne akalem aluw-bamin be Suda kawtiw num ibik biliw kawtiw im dulum elote kilele aulbabi te.”, yangse te.*

²⁰ Yangei, i kiliko, kalfong fian keko, Sunbin-Got em wiin fian daolewsiliw te.

Daoelwsomi, i Fol elo weng mak bokolewom-eliw:

* **21:16:** 21:16 Nason beem am be Selusalem abiw mutuk fian ka kel alenale yake? Bani, kalo unomin beem deiw ka kel alenale yake? Nu dolon kelinba keluw te. * **21:19:** Kalan Kunum 15:12

“Nakunum kutaka! Kukalem ete yetemewete: Suda kawtiw fufu banban kakalin kunum waneng Yesus elo “Fein!”, dangbiliwi, yetemkabelew te. Suda kunum waneng bi Sunbin-Got em Moses elo kukuyemse sawa weng be kiliko, kitil kuw aluwko, diwkuw diwkuw gelewabiliw kunum waneng kebiw te.* ²¹ Kate, mali kawtiw mak teleko, fein ibolow so kunum waneng biilo bokoyemomeliw: ‘Fol e Suda kawtiw num ibik biliw kawtiw im mutuk dim biliw Suda kunum waneng ilo bokoyemomele: ‘Yu nukalem awalik kumel im kukuw so, Moses em kukuyemse weng so, alik alik be sak kolewoko, yom kunum aul im kal e kanelom okiyem kemokoliw te!’, yangbe kai!’, angiw, i kilikabiliw te. ²² Keko beli, i mali im weng ‘Fole e tele kai!’, angbiliw weng be kililiw tewe, i atin kuw gal kekemiw te. Kasike kame, nu nono keluwete, i atemeko, kal kelomeliw: ‘Fol e nukalem awalik kumel im kukuw gelewabe kunum ete te!’, angeko, kilele kal kelokoliw e?

²³ Ku kilila! Ketket teben kel kunum mak num mutuk dim kale biliw te. Kunum bi Sunbin-Got elo fawtuk ayem weng mak bokolewsiliw te.* ²⁴ Im bokolewsiliw weng beem awet kame mewso banimomin kele kasike, kuso, iso, alik alik yu makuw uneko, Suda kawtiw num kukuw gelewoko, Sunbin-Got em am yol kalo unoliwka! Kalo uneko, akalem kiin dim kel iti kiol kuw keyemomin kukuw be gelewoliwka!

* **21:20:** Kalan Kunum 15:1,5 * **21:23:** Teing Bakamin 6:1-20;
Kalan Kunum 18:18

Gelewiwi, ku kukuw beem yan wenew tewe, i ki keko, ikalem kak kon iti okilewokoliw te. Okiliw tewe, alik alik i kom kanebelew kukuw be atemsomi, kal keliwete: ‘Nulo Fol em dulum elote yangsiliw weng be dasuw weng ete te.’, angeko, kal kelokoliw te.

²⁵ Keko beli, kanelokolew eisneng be fein ibolow so Suda kunum waneng alik alik im ibolow fukunin be ki makmak keloke te. Kate, Suda kawtiw num ibik biliw kawtiw alik alik biim dulum elote nu sua kel akate fut weng mak boko, im dim elo dabalayemsuluw te. Bosuluw kukuyemin weng beem weng gel e kanekote:

‘Mak e, kawtiw i samal mak kuluko, dasuw-got im aik ayem weing dako, fuko, ilo duyemiw tewe, i kanelom wanokoliw te!

Mak e, i kanelom osow kemin kukuw kemokoliw te!

Mak e, sok giko, aliw samal beem kaim e buselinba kele kasike, i kanelom wanokoliw te!

Fefe e, i kanelom samal im kaim be wanokoliw te!’,

be ete kuw nu ilo fut tem boko, yangsuluw te.”, dangsiliw te.*

²⁶ Dangiwi, aneng iti danse ding bakate, Fol so, ketet teben kel kunum biso, alik alik i memen keko, mali biim fawtuk ayem dukusiliw weng beem awet mewso keloke ding beem weng kal be Sunbin-Got em am yol beem kunum ayem afak kunum biilo deyem unsiliw te. Deyem uneko, bokoyemomeliw: “Ben kel ding mak banimoke ding dim kabalak e, nu iti teleko, fawtuk

* 21:25: Kalan Kunum 15:29

ayem weng beem banim keloke kukuw gelewoko, nukalem amen kuw amen kuw keko, Sunbin-Got elo samal mak dulewokoluw te.”, yangsiliw te.*

Suda Kawtiw i Fol elo Ilum Dulewsiliw em Sang te.

²⁷ Kaneko beli, ben kel ding beem mewso banimomin kis kese ding dim bakate, mali Esia aneng fian kolewsiliw Suda kawtiw i teleko, Fol elo Sunbin-Got em am yol aneng ka kel atemeko, ka biliw kawtiw biim ibolow be silikmoyemeko, Fol elo teing nit net kelewsiliw te. ²⁸⁻²⁹ Nimtew angom? Sua kel akate, i Fol so, Efesus abiw mutuk fian kayak Tolofimus so, aso ilo abiw mutuk fian ka kel yetemeko, kame ibolow fukuniwete: “Fol e akalem akunum so teleko, aso i Sunbin-Got em am yol ayem aneng kalo teliw sako!”, angsiliw kasike. Angsiliw kasike kame, i ka biliw kawtiw biilo bokoyemomeliw: “Isalael kunum kumel yutaka! Alik alik yu fongate akate teleko, nulo dokoyemina! Kunum be aneng aneng angom kakabomi, ka biliw kawtiw biilo kukuyemin wa mak kukuyemkabe kunum ete te. E nukalem Isalael kawtiw so, nukalem kukuyemin sawa weng so, Sunbin-Got em am yol aneng ayem kale so, alik alik beelo sakok keyemkakabe kunum ete te. E Isalael kawtiw num ibik biliw kawtiw mali mak yemde teleko, Sunbin-Got em am yol ayem kaleelo yemde telesomi, sakok kelewbe kasike.”, yangeko gaansiliw te.* ³⁰ Gaansomeliwi, abiw mutuk fian beem kasel alik alik i fongate akate yako wensan alul angeko, Fol elo kulakum

* **21:26:** 1 Kolin 9:20 * **21:28-29:** Kalan Kunum 16:38

kelewko, Sunbin-Got em am yol aneng beem wati ges kalo dasomi, am yol beem abisom nanggal angom be fongate akate aisiliw te.

³¹ Kaneko beli, Selusalem abiw mutuk fian kasel biim “Fol elo aluma!”, angbiliw ding dim bakate, kaem Ulom abiw mutuk fian beem wonuk so kunum biim emisik kak kunum e kililete: “Selusalem abiw mutuk fian beem kasel i ibolow teifuluko, ganbiliw kai!”, angiwi, e kilise kasike, ³² eso, mali wonuk so kunum iso, biim mali kak kunum iso, alik alik i fongate akate ganbiliw kawtiw biim fukun unsiliw te. Uniwi, Selusalem abiw mutuk fian kasel biim talsiliw wonuk so kunum biilo yetemsiliw ding dim bakate, i Fol elo an feiw kolewsiliw te. ³³ An feiw kolewsomeliwi, wonuk so kunum biim emisik kak kunum be teleko, Fol em teing net keleweko, “Sok kitil nam alew so nit net kelewoliwka!”, yangeko, ka biliw kawtiw ilo dakalalomele: “Kunum be nomin kunum kesomi, nono eisneng mak kanekabe ye?”, yangse te. ³⁴ Yangei, ka biliw kawtiw bi weng fian fian kuw gaaneko, teifulu weng kuw bokolewsiliw kasike, kak kunum be ki keko, kiol weng mak kilele kililinba kese te. Kesomi, bokolomele: “Kunum be wonuk so kunum num am kalo debele unina!”, yangse te. ³⁵ Yangei, ka biliw wonuk so kunum bi em weng be kiliko, Fol elo debele uneko, wonuk so kunum biim am bul el debele unomin kesiliw te. Kemiwi, ka biliw kawtiw i Fol elo iti kulakum keleweko, alomin ibolow kesiliw kasike, wonuk so kunum bi Fol elo galu debeleko, bul el kawtiw elo debele unsiliw te. ³⁶ Uniwi, kunum waneng alik alik bi ilo yenggelew teleko, fian kuw gaaneko,

bokolomeliw: “Aliwi, kuanoka! Aliwi, kuanoka!”, ange ange keko, gaanem talsiliw te.*

Fol em Suda Kawtiw Ilo Weng Bokoyemse em Sang te.

³⁷ Kaem ding dim bakate, Fol e wonuk so kunum biim emisik kak kunum beelo Gilik im weng sin kel dakalalomele: “Ne ki keko, weng mak bokokemoki ye?”, dangei, e yan weng bokolewomele: “Ku Gilik im weng sin be kal kebelew yako? ³⁸ Ne ibolow fukunite: Ku sua kel talselew Isiw aneng fian em maka kunum kute te. Kasike, ku ketket teben kel tausen (4'000) maka kunum mak aneng kawtiw banim aneng kalo yemde unselew kunum kute ba sako?”, dangeko, dakalase te.* ³⁹ Dakalalei, Fol e yan weng bokolewomele: “Babo! Nete bate. Ne Suda kunum nete te. Nem abiw mutuk fian beem wiin fian e Talsus, Silisia aneng fian em abiw mutuk fian ete te. Ne kawtiw biilo weng mak bokoyemomin ibolow keli te. Be ken, bani ba?”, dangse te. ⁴⁰ Dangei, emisik kak kunum kebe be Fol elo “Ken kuw ka!”, dangse kasike, Fol e am bul dim ka kel moko, ka biliw kawtiw biilo teing fakmiw fakmiw keyemei, i atemeko, weng banim kimi tete angiwi, e Suda im weng sin kel weng mak bokoyemomele:

22

¹ “Nakunum kumel yutaka! Aatim kumel yutaka! Ne weng kale yulo bokoyemii, yu kiliko, kanese weng be kilele kiliko, ‘Sen so kunum kebe sako?’, angeko, kal keloliwka!”, yangse te. ² Yangei, i

* **21:36:** Iluk 23:18 * **21:38:** Kalan Kunum 5:36-37

kiliko, “Yakai! Kunum be nukalem weng sin kel bakabe kai!”, angeko, atin kuw weng kimi tete angsiluw te. Angiwi, Fol e bokoyemomele:

³ “Ne Suda kunum nete te. Yem u nelu Silisia aneng fian beem abiw mutuk fian Talsus ka kel duku konemsu te. Duku konemui, nem tanbelsi ding dim bakate, ne abiw mutuk fian kaleelo teleko, wiin so kukuyemin kunum Gamaliel be nem kukunemin kunum kenemse te. E nelu nukalem awalik kumel im kukuyemin sawa weng be kilele kuw kukunemei, ne kiliko, atin kuw kal keko, yukatetew kesomi, Sunbin-Got em ibolow fukunin ete kuw kitil kuw aluweko, gelewkabi kunum kebi te.

* ⁴ Sua kel akate, nem mali Yesus beem deiw kikis gelewkabiliw kawtiw mak yetebameli ding dim bakate, ne kawtiw biilo nit net keyemeko, sok am tem da koyemeko, ‘Yeniwi, kuan kemaliw te!’, yangeko, kakameli kunum kebisi te.* ⁵ Feinka! Nukalem Sunbin-Got am yol beem kunum ayam sel so, nukalem Suda kawtiw num kak yetebiliw kunum iso, alik alik bi nem kanemali kukuw be kilele kal kebiliw kasike, i auk so dunemse fut mak boko, nem teing dim dako, bokonemomeliw: ‘Damaskus abiw mutuk fian kawtem unokolew ding dim bakate, fut kale nukalem nakunum kumel ilo duyemolewka! Keko beli, ku ki keko, kaem Yesus elo gelewkabiliw kunum waneng biilo sok so nit net keyemeko, Selusalem abiw mutuk fian kalo yemdalewi, ka kel i ilum fian mak duyemokoliw te.’, nangsiliw te.

* 22:3: Kalan Kunum 5:34 * 22:4: Kalan Kunum 8:3

⁶ Nangiwi, ne kiliko, Damaskus abiw mutuk fian kalo unsi te. Nem kalo unsi ding dim bakate, ataan mutuk doung kele ding dim kabalak e, nu Damaskus abiw mutuk fian mewso talsuluw te. Keko beli, ailbin mamin fian mak abiil kawtem elote teleko, nem kiin dim falak angei, ⁷ ne dakaluko, kawin dim mitsi te. Nem mitsi ding dim bakate, ne weng mak kililite: ‘Sol kutaka! Kutaka! Ku nimtew angom ete nelo diwkuw diwkuw nenggeleweko, ilum fian dunemkabelew e?’, nangei, ne kilisi te. ⁸ Kiliko, dakalalomeli: ‘Kamok Fian kutaka! Ku kante ye?’, dangii, e yan weng bokonemomele: ‘Ne Nasalet abiw mutuk kayak Yesus nete te. Ku nelo nenggeleweko, nenkabelew kasike.’, nangse te. ⁹ Nangei, neso biliw kunum ikati ailbin mamin be atemsiliw kate, nangse weng be kilele kilinba keko, beem mongom e akokow kesiliw te.

¹⁰ Keko beli, ne dakalalomeli: ‘Kamok Fian kutaka! Kame, ne nono keloki ye?’, dangii, e yan weng bokonemomele: ‘Ku moko, Damaskus abiw mutuk fian kawtem elo unewi, kom fukun toloke kunum mak nem kom teing dim dukukemoki aluwbamin beem weng kal bokokemomin toloke te!’, nangse te. ¹¹ Nangei, ailbin mamin fian be nem kiin abil konemei, ‘Kiin milil keneme kai!’, angeko, kiin kawi kawi angsi kasike, mali neso ka biliw kunum bi nem teing falala nauleko, ne molii, i nelo Damaskus abiw mutuk fian kawtem elo nemde unsiliw te.

¹² Keko beli, nem Damaskus abiw mutuk fian kawtem elo unsi ding dim bakate, kunum

mak em wiin e Ananayas nem fukun talse te. E Moses em kukuyemse weng beelo kilele aluwkabe kunum kese kasike, ka biliw Suda kawtiw alik alik i elo atemeko, em wiin daolewsiliw te. ¹³ Kaneko beli, kunum be nem mit mewso teleko, bokonemomele: ‘Nakunum Sol kutaka! Kom kiin milil angebe be iti ken keloka!’, nangse te. Em nangse ding dim bakate, nem kiin e kiin golnemei, ne elo atemsi te. ¹⁴ Atemsomelii, e nelo weng mak bokonemomele: ‘Num abiok kumel im Sunbin-Got e kulo akalem wiin so amkoko, bokokemomele: ‘Nem ibolow fukunin be kilele kal kemokolew kunum kekemoki te. Keko beli, ku nem Kiol Kuw Sen so Banim Kunum beelo atemeko, em kangoke weng be kiliko, ¹⁵ em kanekemoke mesesem mesesem eisneng be kinwalasomi, mali kunum waneng banban ilo bokoyemolewka!’, kange kembe te. ¹⁶ Keko beli, kame, ku nimtew angom ete neknek kebelew e? Ku fongate akate unew kano, mali kawtiw i kulo ok da kokemoliwka! Ok da kokemiwi, kom Yesus elo ‘Fein!’, dangew ding dim bakate, e kom sili sili be sak misim kuw kulo kokemoke te.’, nangse te. Nangei, ne kiliko, em nangse weng be fein gelewsi te.

¹⁷ Keko beli, ne Selusalem abiw mutuk fian kalo uneko, Sunbin-Got em am yol kale teleko, eso weng bakabi te. Nem eso bakabi ding dim bakate, takak atew mak falak angei, ¹⁸ ne Kamok Fian atemii, e nelo bokonemomele: ‘Ku fongate akate Selusalem abiw mutuk fian kale kololewka! Nimtew angom? Ka biliw kawtiw bi nem kom dulum elote kanekemsi

sang be kiliko, ‘Fein!’, danginba kelokoliw kasike.’, nangse te.* ¹⁹ Nangei, ne elo yan weng bokolewomeli: ‘Kamok Fian kutaka! Selusalem abiw mutuk fian kasel alik alik bi nem kanesi kukuw be kilele kal keko, netebameliw te. I kal keliwete: Sua e, ne Suda kawtiw num wensankabiliw am dim mak am dim mak kalo uneko, kom ka kel biliw angin bi sok so ge koyemeko, yen feiw wa wa koyem kebisi te.*

²⁰ Mali kawtiw im kom sang kiinwalase kunum Stiben elo tum so aliwi, em kuanse ding dim bakate, ne kanelewsiliw eisneng beem dulum elote ‘Kenka!’, aneko, elo aliw kawtiw biim asolow ilim beem dulum elo ‘Mali kawtiw i kanelom yakut kelokoliw te!’, aneko, kilele kutebisi te. Ka biliw kawtiw alik alik bi sang be kal keliw kasike, i nem kanenemselew sang bakati kiliko, “Fein!”, dangokoliw te!’, dangsi te.* ²¹ Dangsi kate, Kamok Fian e nelo bokonemomele: ‘Babo! Ku unolewka! Ne kulo kamdalii, ku singam aneng aneng angom biim abiw mutuk abiw mutuk angom kalo uneko, Suda kawtiw yom ibik biliw kawtiw biilo nem Weng Kal Ken Ati be bakayem tem bakayem tem de kakamolewka!’, nangse te.”,

yangse te.*

Kawtiw i Fol em Weng Wosuko, Kanesiliw em Sang te.

²²⁻²³ Beli, ka biliw kawtiw biim Fol em Suda kawtiw im ibik biliw kawtiw biim dulum elote

* **22:18:** Kalan Kunum 9:29-30 * **22:19:** Kalan Kunum 8:3;

26:9-11 * **22:20:** Kalan Kunum 8:1 * **22:21:** Kalan Kunum 9:15

angse weng be kilisiliw ding dim bakate, i kaisuw fian mak keko, ikalem minggibiliw asolow ilim be guluko, kuse kalak kalak keleweko, kukun wakuluko, katem dasomi, gaanin fian fian mak gaaneko, bokolomeliw: “Fol elo kame aliwi, e kuanoka! Aneko, elo fomdolina!”, ange ange kesiliw te.

²⁴ Kesomeliwi, wonuk so kunum biim emisik kak kunum be “Kunum beelo kuluko, nukalem am da kolewina! Kolewsomi, sok so bitit butut keleweko, ‘Kanebe eisenng beem mongom kame nulo kilele bokoyema!’, dangoliwka!”, yangse te.

²⁵ Yangei, wonuk so kunum bi Fol elo debeleko, am bul mobiluw dim ka kel koleweko, sok debet so bitit butut kelewomin memen kesiliw te. Kaem ding dim bakate, Fol e ka alakabe kak kunum mak elo bokolewomele: “Ne Ulom abiw mutuk fian beem kayak kate, yu nelo diwinba kesomi, sak nenomin kebiliw te. Kanebiliw kasike, yu Ulom abiw mutuk fian num sawa weng beelo sakalaw keko, weng bo bo kelewibiliw te!”, yangse te.*

²⁶ Yangei, kak kunum be kiliko, yol angeko, emisik kak kunum beelo bokolewomele: “Ku nono kelew e? Kunum be Ulom abiw mutuk fian kayak kasike!”, dangse te. ²⁷ Dangei, kunum be uneko, Fol elo dakalalomele: “Ku fein Ulom abiw mutuk fian kayak kute sako?”, dangei, e yan weng bokolewomele: “Feinka! Abiw beem kayak nete te.”, dangse te. ²⁸ Em dangse ding dim bakate,

emisik kak kunum be bokolewomele: “Ulom abiw mutuk fian kayak kelomin beem dulum elote, ne tum win fian fian mak wesi te.”, dangse kate, Fol e yan weng bokolewomele: “Yem um nelo dukusu

* 22:25: Kalan Kunum 16:37

ding dim kabalak e, ne Ulom abiw mutuk fian beem kunum kebisi te.”, dangse te. ²⁹ Dangei, ka biliw wonuk so kunum alik alik i yol angeko, “An feiw kolewomin be fongate akate koluma!”, ange ange kesiliw kate, emisik kak kunum be Ulom abiw mutuk fian em kayak Fol beelo sak sok so ge kolewse kasike kame, e finganin fian mak kese te.*

³⁰ Keko beli, aneng iti danse ding dim bakate, emisik kak kunum be sin em kanese beem mon-gom e kilele kal kelomin ibolow kese kasike, e Suda kawtiw biim kak yetebiliw kunum so, Sunbin-Got em am yol em kunum ayem sel beso, beem angin biso, alik alik biilo gaayemeko, “Yu teleko, alik alik nu makuw kunum beelo diwoko, geelewuma!”, yangse te. Yangei, im wensansiliw ding dim bakate, e mali wonuk so kunum ilo bokoyemomele: “Fol beem sok so ge kolewbiliw be silel kolewina!”, yangeko, elo alik alik biim mutuk ka kel mo kolewse te.

23

¹ Kolewei, Fol e kalaing kuw keko, Isael kawtiw im kak yetebiliw diwyemin kunum alik alik biilo kiin sen so keyemeko, bokoyemomele: “Nakunum kumel yutaka! Ne wa kukuw mak kelinba kebi kate, diwkuw diwkuw Sunbin-Got em aluwbamin aluwkabi kunum nete te.”, yangse te. ² Yangei, Sunbin-Got em am yol em kunum ayem sel Ananayas e Fol em mit mewso mobiliw kunum biilo bokoyemomele: “Yu Fol beem weng bakabe fil kal be wakal koliwi, e weng kimi

* **22:29:** Kalan Kunum 16:38

angoka!”, yangei, i kiliko, em yangse weng be gelewsiliw te.* ³ Gelewbiliwi, Fol e Sunbin-Got em am yol em kunum ayem sel beelo bokolewomele: “Sunbin-Got e kulo ken feiw kokemoke te! Fimdi-famde kunum kal ken ati kebelew kate, mutuk kilonselew kunum kutaka! Ku nelo diwnemeko, geenembelew kunum kebelew kate, kukati Moses em sawa weng beelo abelew kunum kebelew* kute te. ‘Weng bakabe fil kal be wakal kolewina!’, yangbelew kasike.”, dangse te.* ⁴ Dangei, mali mewso ka kel mobiliw kunum mak i Fol elo bokolewomeliw: “Ku nolomete kunum kaleelo weng milewbelew e? E Sunbin-Got em am yol em kunum ayem sel kebe kasike!”, dangsiliw te. ⁵ Dangiwi, Fol e yan weng bokoyemomele: “Eke! Ne akokow kesomi, weng milewi te. Nakati Moses em kukuyemse sawa weng be kilele kal keli kasike. E bokolomele: ‘Kawtiw yu kanelom yukalem kak yetebiliw kunum ilo weng miyembokoliw te!’, angse kasike.”, angse te.*

⁶ Em angse ding dim bakate, Fol e ka biliw kunum ilo kilele yatemeko, kal kelete: “Mali ka biliw kunum bi Falisi kunum keliwi, mali bi Satyusi kunum ite te!”, angeko, yetemse kasike, e ka biliw kak yetebiliw diwyemin kunum biim mutuk ka kel gaanomele: “Nakunum kumel yutaka! Nakalem aatim kumeli biimdiw, nakati

* **23:2:** Sion 18:22-23 * **23:3:** 23:3 Moses em kukuyemkabe sawa weng e Kunum Ayem 19:15 ka kel bokolomele: “Diwyemin kunum i kilele kiol kuw kukuw kesomi, diwyemoliwka!”, angakabe kasike. * **23:3:** Matyu 23:27 * **23:5:** Aneng Kolew 22:28

Falisi kunum nete te. Nem ibolow fukunin ‘Kuan-siliw kawtiw iti baba teinokoliw te!’, angeko, fukunkabi beem mongom ete mali kawtiw i nem dulum elo ‘Elo geelewuma!’, nangeko, kale kel konembiliw te.”, yangse te.* ⁷ Yangei, ka biliw Falisi kunum so, ka biliw Satyusi kunum iso, alik alik i weng on ganesomi, amen kuw amen kuw kesiliw te. ⁸ Nimtew angom? Satyusi kunum i bokolomeliw: “Kuansiliw kawtiw i fomkamin dim elote baba teininba kekabiliw te. Beemdiw, Sunbin-Got em yemdakamin finik akal, sawkal akal, aneng matil akal, alik alik bi sak weng ete kuw keko, dem so banim te.”, yangsiliw kate, Falisi kunum i bokolomeliw: “Babo! Alik alik bi fein dem so biliw te!”, angsiliw kasike.*

⁹ Keko beli, im weng on gaanbin fian fian mak kesiliw ding dim bakate, mali Falisi kunum biim kukuyemin kunum mak moko, kitil weng mak bokoyemomeliw: “Nu kunum be diweko, atemuwete: E wa kukuw mak kelinba kebe kai! Finik ken mak em dim elo fiteweko, weng bakalewe sako? Bani, Sunbin-Got em dabal-akamin finik mak em dim elo fiteweko, weng bakalewe sako?”, ange ange keko, teksiliw te. ¹⁰ Im teksiliw ding dim bakate, weng ganbin fian fian mak kesiliw kasike, wonuk so kunum beem emisik kak kunum be atemeko, “Yakai! I Fol elo teing o yan o binge binge kelokoliw sako?”, angeko, akalem wonuk so kunum ilo bokoyemo-mele: “Yu kabalak elo uneko, kitil keko, Fol elo im teing dim be takalako, nukalem am kaleelo debele telina!”, yangse te.

* **23:6:** Kalan Kunum 26:5 * **23:8:** Matyu 22:23

11 Yangei, beem kutiliw kese ding dim bakate, Fol e atemete: Kamok Fian Yesus e em mit mewso moko, weng mak bokolewomele: “Ku kanelom finganemokolew te! Kom Selusalem abiw mutuk fian kasel biilo nem Weng Kal Ken Ati be bokoyemselew atew, kame akati Ulom abiw mutuk fian kasel ilo nem Weng Kal Ken Ati be bakayem tem bakayem tem de unolewka!”, dangbelei, e atemse te.*

Fol elo Alomin Kesiliw em Sang te.

12-13 Beli, aneng iti danse ding dim bakate, mali 40 kel Suda kunum mak weng kitokoko, yawal yawal keko, fawtuk ayem weng mak dukuko, bokolomeliw: “Nu wanin o, ok o, alik alik be tokotoko kesomi, Fol elo aluwi, em kuanoke ding dim kabalak e, iti wanin wanokoluw te!”, ange ange kesiliw te. 14 Angeko, Sunbin-Got em am yol em kunum ayem sel so, beem angin iso, Suda kawtiw biim kak kunum biso, alik alik biim fukun uneko, bokoyemomeliw: “Nu fawtuk ayem weng mak dukuko, bokolomeluw: ‘Nu wanin o, ok o, alik alik be tokotoko kesomi, Fol elo aluwi, em kuanoke ding dim kabalak e, iti wanin wanokoluw te!’, angbuluw kasike 15 kame, yu wonuk so kunum biim emisik kak kunum beelo bokolewomeliw: ‘Nu Fol elo weng mak so mak dakalalomin ibolow keluw kasike, ku Fol elo num fukun dabalalolewka!’, dangoliwka! Dangiwi, em elo yom fukun elo dabalaloke ding dim kabalak e, nu deiw ka kel tal keko, Fol elo aluwi, e kuanoke te.”, yangsiliw te.*

* 23:11: Kalan Kunum 27:24; 28:16,23

* 23:15: Kalan Kunum

¹⁶ Yangsiliw kate, Fol em ankais e biim ange ange kesiliw weng be kiliko, “Yakai!”, angeko, wonuk so kunum biim am uneko, Fol elo weng kal kelewse te. ¹⁷ Kelewsomelei, Fol e beem dangse weng be kiliko, wonuk so kunum biim kak kunum mak gaaneko, bokolewomele: “Kunum tanbel kale weng kal mak kom emisik kak kunum beelo bokolewoke kasike, elo beem fukun debele unolewka!”, dangse te. ¹⁸ Dangei, e Fol em ankais be emisik kak kunum beem fukun debele uneko, bokolewomele: “Sok am tem da kolewsuluw kunum Fol be gaanemeko, ‘Tanbel kale weng kal mak kom emisik kak kunum beelo bokolewoke kasike, ku elo em fukun elo debele unolewka!’, nangei, ne kunum tanbel be kom fukun elo debele teli te.”, dangse te. ¹⁹ Dangei, emisik kak kunum be kunum aul beem teing falala keleweko, “Miyaka unuma!”, dangeko, dakalalomele: “Kame, ku nomin weng mak bokonemokolew a?”, dangeko, dakalase te. ²⁰ Dakalalei, e yan weng bokolewomele: “Mali Suda kunum mak ‘Fole elo aluwi, e kuanoka!’, ange ange keko, weng kitoko kembiliw te. Kasike, sow kutim kabalak e, nukalem kak yetebiliw diwyemin kunum i bokokemomeliw: ‘Ku Fol elo num fukun debele tololewka! Debele telewi, nu elo iti dakalakamin mak dakalalokoluw te.’, kangokoliw te. ²¹ Kangokoliw kate, ku kanelom im kangokoliw weng be kililokolew te! Nimtew angom? Fufu 40 kel kunum mak yawal yawal keko, fawtuk ayem weng mak kitokoko, bokolomeliw: ‘Nu wanin o, ok o, alik alik be tokotoko kesomi, Fol elo aluwi, em kuanoke ding dim ka-

balak e, iti wanin wanokoluw te!', ange ange ke kembiliw kasike. Keko beli, kame akate, i tal keko, elo alomin memen keko, kom 'Kenka! Elo debele unina!', angokolew weng em ding fenbiliw kasike.", dangse te. ²² Dangei, emisik kak kunum be kunum tanbel beem dangse weng be kiliko, "Kukal o!", dangeko, kewkew weng mak bokolewomele: "Ku kanelom mali kawtiw ilo 'Kanelokoliw eisneng be wonuk so kunum ilo bokoyem kembi te!', yangeko, bokoyemokolew te!", dangse te.

²³ Dangeko, wonuk so kunum im kak kunum alew mak gaayemeko, aso ilo bokoyemomele: "Kutiliw ataan kak teiw em ding dim kabalak e, kaso yu 200 kel biol atul nam so ganakabiliw wonuk so kunum so, 70 kel kos dim teineko, kakabiliw wonuk so kunum iso, 200 on tiakim so ganakabiliw wonuk so kunum iso, alik alik biilo kuluko, Sisalia abiw mutuk fian kalo unoliwka! ²⁴ Kate, kaso yom kalo unokoliw ding dim bakate, kaso yu maka mak im dulum elo kilebiko, unoliwka! Kaso yu Fol elo kos dim tein koleweko, elo aneng fian kaleem emisik atebe kunum Feliks em fukun elo debele unoliwka!", yangse te.

²⁵ Yangei, e fut mak boko, bokolomele:

²⁶ "Emisik kak kunum Feliks, ku belew yako! Kolodius Ilisias ne fut kale bokemi te.

²⁷ Kunum kale Ulom abiw mutuk fian kayak kasike, Suda kawtiw im elo aluweko, alomin kis kesiliw ding dim bakate, ne mali wonuk so kunum 'Elo debele telina!', yangomi, yamdasi te.* ²⁸ Yamdako, im elo alomin em mongom

* **23:27:** Kalan Kunum 21:30-33; 22:25-27

ete kal kelomin ibolow kesi kasike, ne Suda kawtiw biim kak diwyemin kunum gaaneko, ‘Yu teleko, wensaneko, nelo kanele beem mongom be bokonemina!’, yangesi te.* ²⁹ Yangii, im wensansiliw ding dim bakate, ne im elo alomin beem mongom ete kilele atemite: Suda kawtiw bi ikalem sawa weng beem mongom angom ganbiliw kate, nukalem Ulom abiw mutuk fian beem sawa weng mak kunum be sakalaw keko, weng bo bo kelewinba kese te. Kasike, ne elo alomin beem mongom yake, sok am tem dalomin beem mongom yake, mongom mak ateminba kesi te.

³⁰ Keko beli, kame kuw ne kililite: Kunum mali mak i yawal yawal weng mak bokoko, weng kitokoko, bokolomeliw: ‘Nu tal keko, elo aluma!’, angiwi, ne kilisi te. Kiliko, fongate akate kunum be kom fukun dabalasomi, Suda kawtiw biilo bokoyemomeli: ‘Yu kunum beem dulum elote anggил illum mak keliw tewe, yu Feliks em fukun unoliwka! Uniwi, e elo diweko, geelewoke te!’, yangesi te.”,

dangeko, fut tem bose te.*

³¹ Keko beli, wonuk so kunum bi ikalem kak kunum beem yangse weng be kiliko, geleweko, kutiliw mutuk kabalak e, i Fol elo Antibatelis abiw mutuk fian kalo debele unsiliw te. ³² Unbiliwi, iti aneng danse ding dim bakate, mali kos dim teinba kesiliw wonuk so kunum i abiw be koleweko, iti Selusalem abiw mutuk fian kalo unsiliw te. Kate, kos dim teinsiliw wonuk so kunum i Fol eso makuw uneko, ³³ Sisalia abiw mutuk fian kalo un-

* **23:28:** Kalan Kunum 22:30 * **23:30:** Kalan Kunum 24:5-8

siliw te. Ka telesomi, ikalem kak kunum em bose fut be Feliks elo duleweko, Fol elo em kiin dim kel mo kolewsiliw te. ³⁴⁻³⁵ Mo kolewiwi, aneng fian kaleem emisik kak kunum be fut be teing bokoko, Fol elo bokolewomele: “Suda kawtiw im kale kel teleko, nelo im ilum bokonemokoliw ding dim kabalak e, ne kulo kilele diwkemoki te.”, dangse te. Dangei, iti weng mak dakalalomele: “Ku nalem kayak e?”, dangei, e yan weng bokolewomele: “Silisia aneng fian em kayak nete te!”, dangse te. Dangei, e wonuk so kunum biilo bokoyemomele: “Yu kunum be emisik kak kunum fian Kelot em am ka kel kilele kuteko, ateboliwka!”, yangse te.

24

Feliks e Fol elo Diwdewse em Sang te.

¹ Beli, teingabi kel ding banimse ding dim bakate, Sunbin-Got em am yol kunum ayem sel Ananayas so, mali Suda kawtiw im kak yetebiliw kunum iso, sawa diwkabe kunum mak em wiin e Teltulus eso, alik alik bi Selusalem abiw mutuk fian be koleweko, Sisalia abiw mutuk fian kalo uneko, aneng fian kaleem emisik kak kunum Feliks em fukun telesomi, Fol elo geelewomin weng mak de talsiliw te. ² Teliwi, Feliks e wonuk so kunum mali ilo bokoyemomele: “Fol be debele teleko, kale kel mo kolewina!”, yangei, i uneko, elo talsiliw kunum alik alik im kiin dim mo kolewsiliw te. Em elo mo kolewsiliw ding dim bakate, Teltulus e moko, Feliks elo bokolewomele:

“Kamok fian kutaka! Kom teleko, nukalem aneng beem emisik kamok fian keselew ding dim kabalak elot, kunum waneng alik alik nu

tiak ding kuw ibolow ken abin kuluko, teinbuluw te. Ku nulo kilele ibolow menew so yetebelew kasike, nukalem aneng kale ken kuw ati kebe te. ³ Ken abin kulusuluw kasike, alik alik nu kulo diwkuw diwkuw ‘Weso fian!’, kangbuluw te.

⁴ Kamok kutaka! Ku aluwbamin banso kunum kebelew kasike, ne weng tiaktiak mak nam bokokemi te. Kate kame, ku nulo ibolow falit kukuw kukuyemeko, nukalem bokokemokoluw weng gel be kilele kililolewka!

⁵ Nu kunum beelo atemuwete: E aneng aneng angom kakabomi, Suda kawtiw im ibolow silikmoyemeko, teifulu koyemsomi, alik alik ilo ilum duyemkabe kunum kelei, nu atembabuluw te. E Nasalet abiw kayak Yesus em gelewkabiliw kunum im kak kunum mak ete te.* ⁶⁻⁷ Selusalem abiw mutuk fian ka kel, e Sunbin-Got em am yol aneng kawtem elo uneko, ‘Sakok kelewbi te!’, angbelei, nu elo atemeko, net kelewsuluw te.

* ⁸ Kame, kukalem ete elo dakalako, em yan weng be kiliko, kilele atemete: ‘Nukalem kanguw weng be fein weng kai?’, angeko, diw atemeko, kal kelokolew te.”, dangse te. ⁹ Em dangse ding dim bakate, eso ka kel bonggusiliw Suda kunum bi ikalem bontem dim bongguko, kaneko weng ki kuw bokolewsiliw te.

¹⁰ Bokolewsomeliwi, aneng beem emisik kak kunum Feliks e Fol elo kim daking kelewei, e atemeko, bokolewomele:

* 24:5: Kalan Kunum 17:6 * 24:6-7: Kalan Kunum 21:28-30

“Itol banban tiak ding mak kese ding dim kabalak e, ku aneng kaleem kasel im diwyemin kunum kebiselew kasike, ne kulo kalfong so yan weng mak bokokembi te.

¹¹ Ku mali kawtiw dakalalew tewe, alik alik i makuw bokokemomeliw: “Fol em kange weng be fein te!”, kangokoliw te. Feinka! Kalun kel ding dim kuw kabalak e, ne Selusalem abiw mutuk fian kawtem elo uneko, Sunbin-Got em wiin fian kalo daolewomin unsi te. ¹² Fein! Mali ka biliw kunum mak nelo netemeko, ‘Ibo! Kunum be Sunbin-Got em am yol aneng ka kel ganbin weng mak bakayembomi, num wensankabiliw am im kawtiw so, abiw mutuk fian kasel iso, alik alik im ibolow silik-moyemeko, teifulu koyemsomi, ilum duyemkabe kunum ete te!’, nangeko, neteminba kesiliw te. ¹³ Neteminba kesiliw kasike, i kulo bokokemomeliw: ‘Kunum beem kanese eisneng be kiinwalasuluw kai!’, kangbiw tewe, ku kilele kal kelewete: ‘Im kangbiliw weng elo dokolewomin sang mak atin kuw banim te.’, angeko, kal kelolewka! ¹⁴ Kate, im kangiw weng anung mak e fein te. Ne fein Nasalet abiw kayak Yesus em kukuyemse deiw ka kel kakabi kunum nete te. I deiw beem dulum elote ‘Be dasuw deiw ete te!’, angakabiliw kate, ne diwkuw diwkuw nukalem awalik kumel im gelewemaliw kukuw bakati kilele gelewabi te. Gelewsemi, Sunbin-Got em wiin fian daoleweweko, Moses so, Sunbin-Got em bontem dim bakamin kunum iso, alik alik biim fut tem bosiliw weng be kilele atemeko, gelewabi kunum nete te. ¹⁵ Keko kasike, neso, kunum

minin weng bakanembiliw kunum biso, alik alik nu makuw ibolow ki kesomi, Sunbin-Got em kaneloke eisneng beem ding fenbuluw te. Nimtew angom? Sunbin-Got e mali kukuw ken geleweko, kuansiliw kawtiw so, mali kukuw wa keko, kuansiliw kawtiw iso, alilk alik ilo makuw yemkalfoloke kasike.

* ¹⁶ Keko beli, ne diwkuw diwkuw kitil keko, Sunbin-Got so, mali kunum waneng iso, alik alik biim kiin dim e sen so banim kunum ke alakabi te.

¹⁷ Sua kel akate, nem aneng aneng angom ka kel kakabili, mali itol banimse ding dim bakate, ne aneng aneng angom kasel im nelo dunemsiliw on kisol mak kuluko, im nelo nangsiliw weng ‘On kisol be em banim keko, sukum kebiw Selusalem abiw mutuk fian kasel ilo duyemolewka!’, nangbiliw weng be geleweko, aneng be kolewoko, on kisol be Selusalem abiw mutuk fian kalo de telsi te. De teleko, Sunbin-Got em am yol kawtem elo uneko, ‘Samal mak wesomi, ilo duyemii, i aliwi, ne Sunbin-Got elo dulewoki te!’, angeko, memen kesi te. ¹⁸⁻¹⁹ Nem memen kelomin kesi ding dim bakate, ‘Sunbin-Got em kiin dim e iti tokotoko kemin kukuw gelewo!’, angeko, uneko, nemikel kuw am yol kawtem elo unsi te. Kunum waneng banban mak neso uninba kesiliw kasike, weng dukuluk akal banimse te.

Keko beli, kaem ding dim bakate, mali Esia aneng fian kolew teliw Suda kawtiw mak ikati Sunbin-Got em am yol kalo teleko, netemeko, ka biliw kawtiw im ibolow silikmoyemsiliw

* **24:15:** Sion 5:28-29

te, Mali Esia aneng fian kolew teli kunum bi kame teleko, kom kiin dim ka kel moko, kanese sang kilele bokokemiw tewe, ku im kangokoliw weng be kiliko, nelo kilele diwnemokolew tew te.*

²⁰ Kate, kunum bi kom fukun telinba keliw kasike kame, ku kale teliw kunum kaliilo dakalalolewka! Im nelo Isalael kawtiw num kak diwyemin kunum im mutuk dim ka kel mo konemsiliw ding dim bakate, i nelo diwnemeko, wa mamtel kukuw mak em dulum elote ‘Ku kane kembelew te!’, nangeko, ateminba kesiliw te. ²¹ Mak weng makmak ete kuw ne im mutuk ka kel gaaneko, bokoyemomeli: “Imisik kuansiliw kawtiw iti baba teinokoliw te!’, angakabi beem dulum elote kame, yu nelo diwnembiliw te!’, yangsi te.”,

dangse te.*

²² Dangse kate, Feliks e Yesus em finik so deiw be kilele kal kelewse kasike, e Fol elo geelewomin ibolow kelinba keko, alik alik ilo yan weng mak bokoyemomele: “Wonuk so kunum im emisik kak kunum Ilisias em toloke ding dim kabalak e, ne Fol beelo geelewoki te. Kate kame, alik alik yu unina!”, yangse te.* ²³ Yangeko, akalem wonuk so kunum im kak kunum mak elo bokolewomele: “Ku Fol beelo sok am tem da kolewew kate, menew kuw kelewbolewka! Akalem angin mak teleko, ‘Fol elo dokolewomin eisneng mak de talbuluw te!’, kangi w tewe, ku ‘Kenka!’, yangolewka!”, dangse te.

Fol elo Sok Am Tem Dasiliw em Sang te.

* **24:18-19:** Kalan Kunum 21:12-28
23:6 * **24:22:** Kalan Kunum 23:26

* **24:21:** Kalan Kunum

²⁴ Beli, iti mali ding mak banimse ding dim bakate, Feliks yemkal i Fol em weng kililomin ibolow kesiliw kasike, mali wonuk so kunum mak Fol elo yemkal biim kiin dim ka kel mo kolewsomeliwi, e yemkal biilo Yesus Kulais elo “Fein!”, dangbin em deiw beem sang bokoyemse te. Kate, Feliks em kalel Dulusila u Sudia aneng fian em waneng ute te. ²⁵ Keko beli, Fol e kitil weng fian kuw mak bokoyemomele: “Yu kiol kuw kukuw gelewemoliwka!”, yangeko, “Yu kiol ibolow fukunin kukuw kuw gelewemoliwka!”, yangeko, “Deiw mak ding mak Sunbin-Got e kunum waneng alik alik ilo kilele diwye-meko, geeyemoke te!”, yangeko, weng banban be bokoyemei, i kilele kilisiliw kasike, Feliks e yol angeko, finganeko, bokolewomele: “Kame ki te. Ibik ete iti gaakemoki te.”, dangse te. ²⁶ Dangei, iti ding mak iti ding mak kelei, e diwkuw diwkuw Fol elo gaaleweco, ibolow fukunomele: “Deiw mak ding mak Fol e nelo on kisol mak dunemoke te. Duneme kano, ne elo sok am tem elote kolewii, e kut elo unoke te!”, angse te.

²⁷ Angse kate, itol alew mak banimse ding dim bakate, kiki kunum mak em wiin e Bolsius Festus teleko, aneng fian beem emisik kak kunum Feliks beem abin kuluse te. Kulusomelei, Feliks em unse ding dim bakate, e ibolow fukunomele: “Ne Suda kawtiw ilo kalfongyemeko, Fol elo sak sok am tem da kolewoki te.”, angesomi, aneng fian be kolewse te.

25

Festus e Fol elo Diwdewse em Sang te.

¹ Beli, sukum ding kuw kesomi, alemsal ding banimse ding dim bakate, aneng beem emisik kikis kak kunum Festus be Sisalia abiw mutuk fian be koleweko, Selusalem abiw mutuk fian kawtem elo unse te. ² Uneko, em abiw mutuk fian kawtem elo unse ding dim bakate, Sunbin-Got em am yol kunum ayem sel so, beem angin iso, Suda kawtiw biim kak yetebiliw kunum iso, alik alik i Festus em fukun teleko, Fol elo maka kelewomin weng mak bokolewomin talsiliw te.* ³ Teleko, bokolewomeliw: “Ku ki keko, nulo dokoyemeko, Fol elo iti Selusalem abiw mutuk fian kawtem elo dabalalokolew e?”, dangsiliw te. Nimtew angom? Mali kawtiw i weng kitokoko, tal keko, Fol em toloke deiw ka kel elo alomin ibolow kesiliw kasike.* ⁴ Keko beli, e yan weng bokoyemomele: “Kate babo! Fol e Sisalia abiw mutuk fian beem sok am tem ka kel be kasike! Mewso keloke ding dim kabalak e, nakalem ete uneko, iti kalo unoki ⁵ kasike, nimin kunum ite mak kunum beem mamtel kukuw be atemeko, kiinwalaliw tewe, iso, mali yom kak yetebiliw kunum mak yuso, alik alik yu neso makuw unesomeluwi, yu elo geelewomin weng mak nelo bokonemoliwka!”, yangse te.

⁶ Yangeko, teiw kel ding atew keko, banimeiw, e Selusalem abiw mutuk fian be iti koleweko, Sisalia abiw mutuk fian kalo unse te. Uneko, telei, aneng iti danse ding dim bakate, e “Kame Fol elo diw atemuma!”, angeko, mali ilo bokoyemomele: “Fol elo sok am tem elote debele telina!”, yangse te. ⁷ Yangewi, im elo debele talsiliw ding

* 25:2: Kalan Kunum 24:1

* 25:3: Kalan Kunum 23:15

dim bakate, Selusalem abiw mutuk fian kolew teliw Suda kunum ikati teleko, Fol em mit mewso mewso falal keleweko, weng ilum weng tiak tiak mak bokolew bokolew kesiliw te. Kesomeliwi, Festus e im angbiliw weng be kilise kate, i ki keko, ikalem weng dokolewomin sang mak kukulewinba kesiliw te.*

⁸ Keko kasike, Fol e yan weng mak bokoye-momele: “Suda kawtiw nukalem sawa weng beem dulum so, Sunbin-Got em am yol aneng beem dulum so, Ulom abiw mutuk fian beem emisik kamok fian beem dulum so, alik alik beem dulum elote ne sakok keko, wa kukuw mak keyeminba kekabi te.”, yangse te. ⁹ Yangei, Festus e ibolow fukunomele: “Ne Suda kawtiw biim ibolow daoyemeko, kalfongyemo!”, angeko, Fol elo dakalalomele: “Ne kulo Selusalem abiw mutuk fian kawtem elot kamdalii, ku kalo unew tewe, ne Suda kawtiw biim nangbiliw weng be iti kiliko, kulo ka kel kilele diweko, katemoki te. Be ken mani ba?”, dangeko, dakalase te.

¹⁰ Dakalalei, Fol e yan weng bokolewomele: “Ku kilele kal kelewete: Ne Suda kawtiw ilo mam-tel sili sili kukuw wa mak kukuyeminba kesi te. Kate kame, ku Ulom abiw mutuk fian beem emisik kak kunum beem abin kululew kunum kebelew kasike, ku nelo am kalakate kilele diwnemolewka! ¹¹ Ne wa eisneng mak kesomelii, i beem dulum elote bokonemomeliw: ‘Kame nu kulo kenuwi, ku kuanokolew te!’, nangiwiw tew tewe, ne weng banim keko, fein kuanoki te. Kate, biim boktak kenembiliw weng be dasuw, dem banim kuw kele tewe, ku nelo kanelom biim teing

* **25:7:** Kalan Kunum 24:5-6

dim da konemokolew te! Kate kanemok! Kame, ne Ulom abiw mutuk fian beem emisik kamok fian em mit uni kano, ete nelo diwnemoka!”, dangse te. ¹² Dangei, Festus so, mali elo ibolow fukunin dulewkabiliw kunum iso, alik alik i bokolew bokolew kesomeliwi, e Fol elo yan weng bokolewomele: “Ku nelo bokonemomelew: ‘Ne Ulom abiw mutuk fian beem emisik kamok fian em mit uni kano, ete nelo kiliko, diwnemoka!’, nangew kasike, kame fein, ne kulo em mit kamdali te!”, dangse te.

Emisik Kak Kunum Agliwba em Talse Sang te.

¹³ Beli, iti mali ding mak banimse ding dim bakate, emisik kamok fian Agliwba so, akalem neng Belnaisi so, yangim i Sisalia abiw mutuk fian kalo “Festus elo atemuma!”, angeko, elo atebam unsiliw te. ¹⁴ Uniwi, yangim i ka biliwi, tiak tiak ding mak kelei, Festus e Agliwba elo bokolewomele:

“Nem kale kel teleko, kamok kebi ding dim bakate, ne kunum mak em wiin e Fol sok am tem ka kel belei, atemsi te. Sua kel akate, Feliks e kunum beelo sok am dako, kolewse te.* ¹⁵ Keko beli, nem Selusalem abiw mutuk fian kalo uneko, bisi ding dim bakate, Sunbin-Got em am yol em kunum ayam sel so, em angin iso, Suda kawtiw im kak yetebiliw kunum iso, alik alik i nem fukun teleko, nelo bokonemomeliw: ‘Ku kunum beelo geeleweko, alewi, e kuanoka!’, nangsiliw te. ¹⁶ Nangsiliw kate, ne bokoyemomeli: ‘Ulom abiw mutuk fian kasel num kukuw e kanekote: Mali kawtiw

* **25:14:** Kalan Kunum 24:27

mak teleko, kunum mak em dulum elote nulo bokoyemomeliw: ‘Kunum be wa kese kasike, elo num teing dim da kolewoliwka!’, yangi wew, nu kunum be geelewbin weng bakalew-biliw kawtiw biim kiin dim mo kolewuwi, e im angbiliw weng be kiliko, ki keko, yan weng bokoyemoke te. Bokoyemomelei, nukati kiliko, elo kilele diwokoluw te.’, yangsi te.

¹⁷ Yangii, iso neso, alik nu makuw iti Sisalia abiw mutuk fian kalo telesomi, akalsuluw te. Keko beli, aneng danse ding dim bakate, ne fongate akate ‘Fol elo debele telina!’, yangeko, elo diw atemomin memen kesi te. ¹⁸ Kelij, elo geelewsiliw kawtiw im moko, weng mak bokonemomin kesiliw ding dim bakate, ne ibolow fukunite: “Kunum be sawa kitil nam mak sakok kelewse te!’, nangbokoliw kai!’, angeko, ibolow fukunsi te. ¹⁹ Kate, Suda kawtiw biso, Fol eso, alik alik i ikalem Sunbin-Got em wiin daolewkabiliw kukuw beem kukuw so, kunum mak em wiin e Yesus beem sang eso, alew eisneng beem dulum elote kuw ganbin weng bokolew bokolew kesiliw te. Nimtew angom? Fol e ‘Yesus be kuanse kate, iti teinse te!’, angakabe kasike.

²⁰ Keko beli, ne im weng dusiliw weng be kiliko, ‘Nono deiw ete im angbiliw weng beem fein mongom atemoki ye?’, angeko, akokow kesi kasike, ne Fol elo dakalalomeli: ‘Ne kulo Selusalem abiw mutuk fian kawtem elot kam-dalii, ku kalo unew tewe, ne Suda kawtiw biim nangbiliw weng be iti kiliko, kulo ka kel kilele diwewo, katemoki te. Be ken mani ba?’, dangsi te. ²¹ Dangii, Fol e ‘Babo!’, nangeko,

bokonemomele: ‘Ne Ulom abiw mutuk fian beem emisik kamok fian em mit uni kano, ete nelo kiliko, diwnemoka!’, nangse te. Nangei, kame ne elo nukalem emisik kamok fian em fukun elo dabalalomin deiw mak feinbi te.”, dangse te.

²² Bokolewei, Agliwba e em dangse weng be kiliko, Festus elo bokolewomele: “Nakati kunum beem weng be kililomin ibolow keli te.”, dangei, e bokolewomele: “Ken. Sow kutim ete, kukalem ete elo kililewokolew te.”, dangse te.

²³ Keko beli, iti aneng danse ding dim bakate, Agliwba so, Belnaisi so, yangim bi ilim kikis on kisol fian so wenkabiliw ilim mak minggisomi, diwoko, geeyembin am kalo unsiliw te. Am ka kel e, mali wonuk so kunum im kak kunum so, abiw mutuk fian beem wiin so kak yetebiliw kunum iso, mali kawtiw banban bi makuw bongguko, am mitem alenaliw te. Kaem ding dim bakate, Festus e bokolomele: “Kame, Fol elo debele telina!”, yangse kasike, mali wonuk so kunum i Fole elo debele talsiliw te.

²⁴ Debele teliwi, Festus e bokolomele:

“Kak kunum Agliwba kutaka! Alik alik kale kel teleko, biliw kunum waneng yutaka! Yu kunum kaleelo atemoliwka! Selusalem abiw mutuk fian biliw kawtiw so, abiw mutuk fian kaleem yuso biliw Suda kawtiw iso, alik alik i kitil nam keko, diwkuw diwkuw weng talang bokonemomeliw: ‘Ku kunum be alewi, e kuanoka! Alewi, e kuanoka!’, ange ange keko, nangbiliw kate, ²⁵ elo alomin em mongom mak em dim belei, ne ateminba bi te.

Kaneko kasike, ne ki keko, elo sak delim kuw nam ali te. Kate, e bokonemomele: ‘Ne Ulom abiw mutuk fian beem emisik kamok fian em mit uni kano, ete nelo kiliko, diwnemoka!’, nangse kasike, ne elo Ulom abiw mutuk fian kalo dabalaloki te. ²⁶ Dabalaloki kate, nukalem Ulom abiw mutuk fian em emisik kamok fian be nelo dakalalomele: ‘Kunum be nono kese e?’, nangeko, dakalale tewe, ne nono yan weng mak bokolewoki ye? Ne akokow so. Kasike kame, emisik kak kunum Agliwba kutaka! Alik kale kel teliw kunum yutaka! Alik alik nu kunum beem yangoke weng be kilele kililuma! Kililuw tewe, ne kunum beem sen em mongom ete nomin weng mak fut tem boko, ‘Emisik kak kunum elo dabalaloki kai!’, angeko, kal keloki te. ²⁷ Nimtew angom? Ne sok so ge kolewsi kunum mak Ulom abiw mutuk fian kalo dabalali tewe, ne kunum beem sen em mongom ete fut tem kel boko, eso makuw dabalalomin ibolow keli te. Kanelinba keli tewe, be ki ba kasike.”,
yangse te.

26

Agliwba e Fol elo Diwdewse em Sang te.

¹ Beli, kaem ding dim bakate, emisik kamok fian Agliwba e Fol elo bokolewomele: “Kukalem ibolow fukunin weng kame bokololewka!”, dangse te. Dangei, Fol e teing daoko, weng bokoyemomin memen keko, bokoyemomele:

² “Suda kawtiw im nelo sak duk mak geen-emkakabiliw weng beem dulum elote ne kame yan weng mak bokoyemoki te.

Emisik kamok fian Agliwba kutaka! Ne kal-fong so keko, kulo kale kel katemika. ³ Nimtew angom? Suda kawtiw num kukuw amen amen beso, num weng on ganakabuluw weng beso, alik alik be kukalem ete kilele kal kebelew kasike kame, ku nem kangoki weng bakati kilele kililolewka!

⁴ Suda kawtiw alik alik i nelo kilele kal ken-emiwete: Yem u nelo Talsus abiw mutuk fian ka kel duku konemsu te. Kate, nem tanbelsi ding dim kabalak e, ne Selusalem abiw mutuk fian kawtem elo unii, alik alik i kal kebilw te. ⁵ Feinka! Alik alik i nelo kilele kal kebilw kasike, ku mali yan weng bokokemomin ibolow keliw kawtiw mak dakalalew tewe, i yan weng bokokemomeliw: ‘Sua kel akate, Fol e Falisi kunum iso makuw bomi, im kukuw gelewkakamele kunum ete te.’, kangokoliw te. Kangokoliw kate, ku kilele kal kelewete: Falisi kunum i mali kawtiw ilo bakiyemeko, atin kuw kitil kuw nukalem kukuyemin sawa weng be aluweko, gelewkbiliw te.

* ⁶ Kame, ku kilele kililolewka! Sunbin-Got e nukalem abiok kumel ilo fawtuk ayem weng mak yangse te. Yangei, nakati em ilo ‘Kaneloki te!’, yangse weng be kiliko, nem ibolow tem ka kel aluweko, kakameli kunum nete te. Kate, kanekabi beem mongom ete i kame nelo diwyemin kunum biim kiin dim mo konembiliw te.* ⁷ Sunbin-Got e em ‘Ne kuankemin kawtiw ilo fomkamin dim elote yemkalfolii, i baba teinokoliw te!’, yangse fawtuk ayem weng be

* 26:5: Filibai 3:5-6 * 26:6: Kalan Kunum 23:6; 28:20

Isalael kawtiw num kalun kel kunum mongom kawtiw alik alik nulo yangei, nu kiliko, num ibolow tem ka kel aluwkabuluw te. Aluwkabuluw kasike, alik alik nu kitil keko, mililiw banim taw banim diwkuw diwkuw Sunbin-Got em wiin fian daolewbomi, em ‘Kaneloki te!’, yange weng beem ding fenkabuluw te.

Emisik kamok fian Agliwba kutaka! Num fenkakabuluw ding beem mongom ete Suda kawtiw bi nelo kaisuw ibolow kenemeko, kame, yetebiliw kunum biim kiin dim mo kolewkabiliw te.

⁸ Kate, nimtew angom ete, mali kawtiw yu bokolomeliw: ‘Sunbin-Got e kuansiliw kawtiw ilo yemkalfolei, i nam baba teinokoliw te!’, ange ange keko, ibolow fukunbiliw e?

⁹ Sua kel akate, nakati kitil keko, Nasalet abiw mutuk kayak Yesus beem wiin kalak da kolewomin kunum kebisi te.* ¹⁰ Feinka! Selusalem abiw mutuk fian ka kel e, ne Sunbin-Got em am yol em kunum ayem sel so, em angin iso, alik alik biim wiin dim e Yesus akalem wiin so galmose kunum waneng ilo sok am tem da koyemeko, diwyemin kunum im kiin dim mo keyemeko, ‘Ilo yeniwi, i kuanoliwka!’, yangenali kunum kebisi te. ¹¹ Diwkuw diwkuw ne Suda kawtiw num wensankabiliw am dim kawtem elo uneko, kaem Yesus elo gelewkabiliw kunum biilo yemdeko, ilum fian duyemeko, ‘Kame, yu kunum beem wiin kalak da kolewina!’, yangeko, kaisuw fian keyemsi te. Keyemsomi, uneko, Selsualem abiw mutuk fian koleweko, abiw mutuk abiw mutuk angom

* **26:9:** Kalan Kunum 8:3

kalo akati uneko, kanekabi kaisuw kukuw be keyemkakawkabi te.

¹² Kanebilii, deiw mak ding mak kabalak e, ne Sunbin-Got em am yol em kunum ayem sel so, beem angin iso, alik alik biim wiin dim e Damaskus abiw mutuk fian kalo unsi te. ¹³ Nem unsi ding dim bakate, ataan mutuk doung ange ding dim kabalak e, ailbin fian kitil nam mak abiil tikin katem elote nem kiin dim falak angse te. Ailbin be kitil nam kuw keko, ataan em ailbin beelo atin kuw bakileweko, alik alik num dim ailse te. ¹⁴ Keko beli, alik alik num kawin dim elo dakalu mitsuluw ding dim bakate, ne weng mak kilisi te. Weng be nakalem Kibulu weng sin kel bokonemomele: ‘Sol kutaka! Ku nintew angom ete nelo nenkabelew e? Ku ais kubulum ningning mak aluweko, bing kelew tewe, ningning e san kokemoke kasike.’, nangse te. ¹⁵ Nangei, ne bokolewomeli: ‘Kamok Fian kutaka! Ku kante ye?’, dangii, e yan weng mak bokonemomele: ‘Nesik nenkabelew Yesus nete tel!’, nangse te. ¹⁶ Nangeko, iti weng mak bokonemomele: ‘Kame mola! Ne kulo nakalem wiin so amkoko, kom fukun teli te. Ku nem weng afak kunum kebomi, kanekemse mesesem mesesem eisenng so, kom dim kel kanekemoki mesesem mesesem eisenng beso, alik alik be kilele kiinwalasomi, mali kunum waneng banban ilo bokoyemolewka! ¹⁷ Ne kulo Suda kawtiw so, yom ibik biliw kawtiw iso, alik alik im dulum elote kamdalii, i kulo kenomin ibolow kelokoliw kate, ne kulo dokokemii, i kulo nam keniw te. ¹⁸ Ne kulo kamdalii, ku alik alik kawtiw biilo nem Weng Kal Ken Ati

be bakayem tem bakayem tem de unolewka! Unsomi, kawtiw im kiin golyemewi, i kutiliw deiw koleweko, ailbin finik so deiw ka kel kakamokoliw te. Kakabomeliwi, i Seten-Ataanim em kitil koleweko, Sunbin-Got nem fukun teleko, nelo ibolow 'Fein!', nangiwi, ne im sili sili kukuw beem yan wa be sak misim kuw kulu koyemeko, ilo nakalem wiin so galmosi kunum waneng keyemboki te.', nangei, ne kilisi te.

* ¹⁹ Kililomelii, ne abiil tikin elote talse ailbin so, nelo nangse weng beso, alew eisneng beelo sakalaw keko, weng bo bo kelinba keleweko, ²⁰ emisik e, Damaskus abiw mutuk fian kalo uneko, iti koleweko, Selusalem abiw mutuk fian kawtem elo uneko, Sudia aneng fian kasel so, mali num ibik biliw kawtiw im aneng aneng angom kasel biso, alik alik ilo weng bakayem tem bakayem tem de unemkakawkabisi te. Kaneko beli, ne alik alik ilo bokoyemomeli: 'Yu ibolow famdeko, yom sili sili kukuw be koleweko, Sunbin-Got em finik so kulomin deiw ka kel kakabomi, yom famdesiliw ibolow beem kukuw ete kuw aluweko, keboliwka!', yangsi te.

²¹ Nem yangsi beem mongom bete kuw nem Sunbin-Got em am yol aneng elo unsi ding dim bakate, mali Suda kawtiw i nelo naluweko, 'Elo aluwuw kano, e kuanoka!', nangsiliw te.

²² Nangsiliw kate, Sunbin-Got e nelo diwkuw diwkuw dakanembe kasike, kame akate, ne kitil kuw mosomi, wiin so kawtiw yuso, wiin banim kawtiw yuso, alik alik yulo Sunbin-Got

* **26:18:** Aisaya 42:16; Efesus 2:2; Kolosi 1:13

em Weng Kal Ken Ati be bakayemkabi te. Nem bakayembi weng be Moses em yangse weng so, Sunbin-Got em bontem dim bakamin kunum im weng so, alik alik biim weng ki kuw keko, makmak kebe te. ²³ Nem yangakabi weng be kanekote:

Mesaya em talse ding dim kabalak e, kawtiw i elo ilum fian mak duleweko, aliwi, e kuanse te. Kuanse kate, Sunbin-Got e elo fomkamin dim elote dawkalfolse kasike, e emisik fomkamin dim elote dawkalfolse kunum kebe te. Keko beli, e akalem Suda angin iso, Suda kawtiw num ibik biliw kawtiw iso, alik alik nulo sunsun finik so kulomin em ailbin deiw be kukuyemse te.”,

yangse te.*

Fol em Yangse Weng beem Dem em Sang te.

²⁴ Em angse ding dim bakate, Festus e kitil kuw gaaneko, Fol elo bokolewomele: “Ibo! Fol ku ibolow teifulu kebelew te! Mali kawtiw i kulo kukukemin fian kuw kekemsiliw kasike kame, kom ibolow fukunin be bangbang kebe yako!”, dangse te. ²⁵ Dangei, Fol e bokolewomele: “Emisik kak kunum fian Festus kutaka! Ne ibolow bangban keko, teifululinba kebi te. Nem yangbi weng be weng kiol kuw fein weng ete te. ²⁶ Yangbi weng sang be kawtiw alik alik im kiin dim kel kaim dim kuw fitewse kasike, kawtiw alik alik i atemeko, kal kebiw te. Emisik kamok fian Agliwba be nem yangbi weng be sua kel akate kiliko, kilele kal kekabe kasike, ne beem kiin dim ka kel e weng be kaim dim kuw bokolewbi te.”, dangse te.

* **26:23:** Iluk 24:44-47; 1 Kolin 15:20

²⁷ Dangeko, emisik kamok fian Agliwba elo dakalalomele: “Kamoka kutaka! Ku Sunbin-Got em bontem dim bakamin kunum im yangsiliw weng be kiliko, ‘Fein!’, dangbelew yako? Kate ne kal kelite: Ku ilo fein yangbelew kasike.”, dangse te. ²⁸ Dangei, e yan weng bokolewomele: “Yakai! Kame kimi anga! Mesik esik sukum ding akate, nakati Yesus elo ‘Fein!’, dangoki kasike!”, dangse te. ²⁹ Dangei, Fol e bokolewomele: “Sukum ding akal, tiakim ding akal, ne Sunbin-Got eso weng bakabomeli: ‘Ku emisik kamok fian beso, ka teleko, nem weng kilibiliw kawtiw biso, alik alik biilo kukalem wiin so amkoko, nakatetew kom angin keyembolewka!’, dangbi kate, ‘Sok teing ge konembiliw be i kanelom kulokoliw te!’, dangbi te.”, dangse te.

³⁰ Dangei, emisik kamok fian Agliwba so, em neng Belnaisi so, yengimel biso, aneng fian beem emisik kak kunum Festus eso, mali elo dokolewbiliw kunum iso, alik alik i fokfok moko, ³¹ am fokong be koleweko, am dokong mali kawtem elo uneko, weng bokolew bokolew keko, bokolomeliw: “Kunum be kukuw wa mak kelinba kese te. Kasike, nu ki keko, bokolewom-eluw: ‘Beem mongom ete nu kulo kenuwi, ku kuanoka!’, dangeko, bokolewinba kebuluw te. Beemdiw, nu ki keko, elo ‘Beem mongom ete nu kulo sok am tem dako, kokemuma!’, dangeko, bokolewinba kebuluw te.”, ange ange keko, bokosiliw te. ³² Bokosomeliwi, Agliwba e Festus elo bokolewomele: “Kunum be ‘Ne Ulom abiw mutuk fian beem emisik kamok fian em mit uni kano, ete nelo kiliko, diwnemoka!’, anginba kele tewe, kame e, nu elo sak kut da kolewokoluw tew

te!”, dangse te.

Fol em Ulom Abiw Mutuk Fian elo Unse em Sang te.

27

(27:1–28:31)

Siw Tem Unsiliw em Sang te.

¹ Beli, kaem ding dim bakate, Festus e bokolomele: “Fol elo Itali aneng fian em abiw mutuk fian Ulom kalo dabaloki te!”, angeko, Ulom abiw mutuk fian em emisik kamok akalem mali wonuk so kunum im kak kunum mak Sulus elo gaalewei, e telei, e Fol so, mali sok am tem biliw kunum biso, alik alik ilo em teing dim elo da kolewei, “Kalo yemde unolewka!”, dangse te.

² Dangse kasike, alik alik nu* okmun fian benggew dim kalo uneko, siw mak feneko, Adalamitium abiw mutuk fian em siw mak atem-suluw te. Atemeko, num beem tem talsuluw ding dim bakate, i nulo bokoyemomeliw: “Nu Esia aneng fian beem ok benggew benggew geleweko, aneng fian beem abiw mutuk abiw fian mutuk fian kalo unbuluw te!”, yangsiliw te. Yangiwi, alik alik nu iso makuw uneko, abiw mutuk kale koleweco, okmun fian kalo unsuluw te. Beem ding dim bakate, Masedonia aneng fian em Tesalonaika abiw mutuk kayak Alistalkus e nuso makuw unse te.*

* **27:2:** 27:2 Kal kunum i bokolomeliw: “Beem ding dim kabalak e, fut kale bose kunum Iluk ete Fol so, mali kawtiw iso bongguko, alik alik i makuw unsiliw kale.”, angbiliw te. * **27:2:** Kalan Kunum 19:29

³ Keko beli, aneng danse ding dim bakate, nu Saidon abiw mutuk fian elo talsuluw te. Kate, Sulus e Fol elo ibolow so kelewse kasike, e “Ken kuw! Ku uneko, kukalem ken kunum ilo yetebam una!”, dangei, e ilo yetebam unse te. Unei, i elo dokoleweco, em mesesem mesesem sukum kese eisneng be dulewsiliw te.

⁴ Keko beli, num iti abiw be koleweco, unsuluw ding dim bakate, inim fian kitil nam mak telei, num siw beem mutum elote okilewei, nu Saibulus okgung dim em inim telinba kebe dim kalo unsuluw te. ⁵ Unsomeluwi, nu okmun be dikeko, Silisia aneng fian so, Bamfilia aneng fian so, aneng fian alew be bakileweco, Ilisia aneng fian em abiw mutuk fian Maila kalo unsuluw te. ⁶ Kalo uneko, num talsuluw ding dim bakate, num wonuk so kunum im kak kunum be “Num unbuluw siw be alwol keko, nanew mak fenemuma!”, angeko, Aleksandilia abiw mutuk fian em siw fian mak atemse te. Atemei, im “Nu Itali aneng kalo unbuluw kai!”, dangsiliw ding dim bakate, e alik alik nulo kuluko, siw tem kalo yemdese te.

⁷ Keko beli, num unsuluw ding dim bakate, inim e fian kuw kese kasike, siw be awkol awkol kuw unbelei, tiak ding kelei, fe kabalak e, nu Nidus abiw mutuk fian em mewso kalo unsuluw te. Kate, inim e kitil kese kasike, nu abiw mutuk fian be bakileweco, Kilit okgung aneng inim telinba kebe dim be geleweco, Salmone abiw em mewso kalo unsuluw te. ⁸ Unsomeluwi, inim e weng so fongfong fian kelei, nu awkol awkol uneko, Alasea abiw mutuk fian aneng mewso beem wiin e Kalus

Dimenas[†] kalo unsuluw te.

⁹ Keko beli, tulun ding kuw keko, nu Sisalia abiw mutuk fian be kolewsuluw kasike, inim fian so suuk so kebe wa ding be kame mewso tolomin kese te. Kelei, nu bokolomeluw: “Yakai! Itol e mewso banimomin kis kese kasike, Suda kawtiw num wanin tokotoko kukuw gelewkaluw ding[‡] dim bakati banimse kai!”, angeko, kal keluwete: “Wa dim tolomin kebe ding be num siw beelo maka keleweko, dakal dukuko, banim keloke kai!”, ange ange keko, kal kesuluw te. Kesomeluwi, Fol e siw beem atebiliw kawtiw biilo kewkew weng mak bokoyemomele: ¹⁰ “Kunum yutaka! Yu kililina! Nu iti okmun dim kalo unuw tewe, siw so, em men beso, nukalem finik so bin so, alik alik be walei, nu ilum kuluko, sakik fian kulokoluw te.”, yangse te. ¹¹ Yangse kate, wonuk so kunum im kak kunum be Fol em angse weng be kililinba keko, kunuw beem atebiliw kunum so, siw beem kak kunum eso, biim weng ete kuw wosuko, gelewse te. ¹² Isik bokolomeliw: “Siw dukukabiliw aneng kale kel wa kebe kasike, nukalem siw be sok so gilokoluw tewe, e nam kilele teinoke tew te.”, angiwi, banban ikati makuw bokolomeliw: “Nu aneng be koleweco, Finiks abiw mutuk fian kalo uneko, ka kel bomi, iti aneng ken keloke ding fenuma!”, angsiliw te.

Finiks abiw mutuk be, Kilit okgung beem aneng

[†] **27:8:** 27:8 Wiin beem mongom e kanekote: Kunuw Fian Dukukabiliw Aneng Ken Ati. [‡] **27:9:** 27:9 Itol mak itol mak em ding dim kabalak e, Suda kawtiw i Sunbin-Got em kawtiw im sili sili kukuw be sak misim kuw koyemkabe ding dim ibolow fukunkabiliw te.

keko, ataan tem une dulum em benggew dulum elote bususe kasike, ka biliw kawtiw i mali kalo de teliw siw ilo ka kel sok so net keyemiwi, dukukabiliw te.

Inim Fian Kese em Sang te.

¹³ Beli, kaem ding dim bakate, deiw mak ding mak kabalak e, nulo dokoyemomin inim atite mak talse kasike, i bokolomeliw: “Kame fon-gate unuma o!”, ange ange kesomi, siw beem sok so kawin elote aluwkabe eisneng be iti bing kanesomeliwi, nu Kilit okgung beem benggew gelew gelew unsuluw te. ¹⁴⁻¹⁵ Kate, kaem ding dim bakate, iti inim kitil nam inkalso fian mak ataan tele dulum beem awan dulum elote talse te. Telei, nu kitil kuw keko, Kilit okgung aneng beem benggew gelew unomin kesuluw kate, inim be nulo yemdeko, aneng beem singam elo keyemse te. ¹⁶⁻¹⁷ Keyemei, nu uneko, Kauda okgung fong gel mak em inim telinba kele dulum kalo talsuluw kate, siw fian beem nang so gibiliw kunuw gelgel be banimomin kis kese kasike, siw beem atebiliw kunum i kunuw gelgel be siw beem tem da kolewsiliw te. Kolewiwi, i bokolomeliw: “Nu Afilika aneng fian kalo mewso unuw tewe, aneng fian beem ok dulum beem maka mak nukalem kunuw kale banim keyemoke kai!”, angeko, sok kitil nam mak kuluko, siw beem dim sok so kilelbi geko, kolewsomi, siw beem kawin dim aluwkabe eisneng be kuluko, kuse angeko, okmun tem da kolewko, kunuw be nang so ge kolewsiliw te. ¹⁸ Kolewiwi, aneng iti danse ding dim bakate, inim fian be inkalso kemei, siw be okmun diw unomin kis kese kasike, beem atebiliw kunum

i siw tem beem mesesem mesesem eisneng alik alik be kulu dak teineko, kuse okmun tem kabalak kabalak da kolewsiliw te. ¹⁹ Da kolewiwi, aneng iti daneko, yemamas kel ding kese ding dim bakate, kunuw beem atebiliw kunum bi siw beem inim kulukabe ilim fian beso, kunuw de kakamin ilim beso, beem mesesem mesesem eisneng beso, alik alik eisneng bakati kulu dak teineko, kuse okmun tem kabalak da kolewsiliw te.

²⁰ Kaneko beli, ding banban mak kelei, inim e atin kuw kitil nam kuw kelei, nu ataan so, fial so, ateminba kesuluw kasike, alik alik nu ibolow fukunomeluw: “Yakai! Nu atin kuw banimokoluw kai!”, ange ange kesuluw te.

²¹ Kebomuluwi, ding banban mak kabalak e, kunum i wanin waninba kesiliw kasike, Fol e im mutuk kel moko, bokoyemomele:

“Kunum yutaka! Yu nem yangsi weng be kililiwi, nu Kilit okgung be kolinba keluw tew, nu kanebuluw ilum kale kulinba kebuluw tew te. ²² Kebuluw kate kame, yu kanelom ibolow fukunin tiaktiak kebomi, ‘Nu banimokoluw kai!’, ange ange kebokoluw te! Nimtew angom? Siw be atin kuw wa keloke kate, kawtiw angom nu eso wa keko, finik so baniminba kelokoluw kasike. ²³ Ne Sunbin-Got em wiin fian daolewkemin kunum keko, em angin kebi te. Sin em kutiliw ding dim kabalak e, Sunbin-Got be akalem dabalakamin finik mak nem mit mewso dabalalei, e teleko, ²⁴ bokonemomele: ‘Fol, kutaka! Ulom abiw mutuk fian em emisik kak kunum be kulo diw katemeko, geekemoke kasike, ku kanelom fin-ganemokolew te!’, nangeko, iti bokonemomele:

Siw beem dim biliw kawtiw alik alik ikati nam banimokoliw kate, Sunbin-Got e kom ibolow fukuneko, kulo menew ibolow kukuyembe kasike, kawtiw alik alik bikati finik so bokoliw te.’, nangse te.* ²⁵ Nangse kasike, yukati kalaing kuw keko, kanelom finganeko, ibolow tiaktiak kemokoliw te! Nem Sunbin-Got em nangese weng be fein kuw keloke kasike. ²⁶ Kame, nu okgung aneng mak em mewso uneko, siw be kawin anung dim ka kel tung anguma!”,

yangse te.*

²⁷ Mutum kel ding kelei, nu siw dim kel okmun fian Meditelenian ka kel sak kakabisuluw te. Kate, kaem ding em mililiw mutuk fian ding dim bakate, siw beem atebiliw kunum i ibolow fukuniwete: “Kame nu okgung dim mewso mewso tuluw kai!”, ange ange kesomi, ²⁸ “Okmun beem diw e kame nomin e?”, angeko, ok diw kiskisemin eisneng kuluko, beso kiskis yak yak unesomi, em diw mak e 40 mita kelei, i atemsiliw te. Kelei, sukum ding kuw keko, iti kiskiseko, atemiwete: Beem diw e kame 30 mita kuw kelei, atemsiliw te. ²⁹ Atemiwi, “Yakai! Mesik siw be yako uneko, tum dim mak tung angei, nu siw beem kawin dim aluwkabe eisneng be kuluko, kuse anguma!”, ange ange keko, kawin aluwkabe eisneng be siw beem ibik dim elote kuse ok da koyemeko, ikalem got ilo weng bokoyemomeliw: “Kame yu nulo dokoyemiw kano, ataan e mewso toloka!”, yangsiliw te. ³⁰ Keko beli, kaem ding dim bakate, mali kunum bi yawal keko, bokolomeliw: “Nu

* **27:24:** Kalan Kunum 23:11 * **27:26:** Kalan Kunum 28:1

kunuw gelgel be kuluko, siw dim kale koleweko, fon unuma!”, ange ange kesiliw kasike, i kunuw gelgel be okmun da kolewsomi, dasuw weng mak bokolomeliw: “Nu uneko, ‘Kawin aluwkabe eis-neng mak kilele kuse kabalak dako, siw beem kak dim akati kilele ge koluma!’, angomi, unbuluw te.”, yangeko, unomin kesiliw te. ³¹ Im unomin kesiliw ding dim bakate, Fol e wonuk so kunum so, biim kak kunum beso, alik alik ilo bokoyemomele: “Kunum bi siw be koleweko, uniw tewe, alik alik yu kuanokoliw te.”, yangse kasike, ³² i kunuw gelgel beem net kelewsiliw sok be gato koleweko, kunuw gelgel be sak okmun tem kabalak da kolewsiliw te.

³³ Keko beli, ataan tolomin kis kese ding dim bakate, Fol e kunum alik alik biilo kitil weng mak bokoyemomele: “Mutum kel ding kelei, yu wanin mak waninba kebomi, diwkuw diwkuw ibolow tiaktiak kekabiliw kasike kame, ³⁴ yu wanin mak waneko, iti kitil keloliwka! Yu kanelom fin-ganemokoliw te! Kak kon gel mak sak kuw nam emikel mit tele kate, Sunbin-Got e yulo fein kuteyemkabe kasike, alik yu ken kuw biw te.”, yangse te. ³⁵ Yangeko, moko, im kiin dim kel belet wanin mak kuluko, Sunbin-Got elo “Weso, seyo!”, dangeko, kang keleweko, wanse te. ³⁶⁻³⁷ Wanei, siw beem 276 kunum alik alik bi elo atemeko, ibolow kalaing kuw keko, ikati wanin waneko, ³⁸ ki kesomi, siw beem ilum dulewse wit dem banban be kuluko, kuse okmun tem kabalak da kabalak da kolewsiliw te.

³⁹ Kolewsomeliwi, aneng iti danse ding dim bakate, i okgung mak mewso be atemeko, “Kale

nalem aneng elo tuluw yake?”, angeko, akokow kesiliw kate, i aneng beem benggew ka kel, ok dilin anung mak atemeko, bokolomeliw: “Kunuw be kalo de unuma!”, angsiliw te. ⁴⁰ Angeko, siw beem kawin aluwkabe eisneng beem sok alik alik be gato koleweko, elo okmun tem kabalak da kolewsomi, sua kel sok so nit net kelewsiliw siw beem ka une ka une kiol kelewkabe eisneng bakati gato keleweko, siw beem yemde unemin inim ilim mak denggilako, ok dilin anung aneng kalo unsiliw te. ⁴¹ Unsiliw kate, siw be okgung ok dilin dim ka kel tung angeko, atin kuw net angse te. Angei, okmun beem kitil e siw elo biti beki biti beki kelewsomi, siw beem ibik dulum elote dakalas dukuse te. ⁴² Dakala dukulei, wonuk so kunum i bokolomeliw: “Mesik esik sok so kolewsuluw kunum bi okmun dim uneko, fon unokoliw kasike, nu kunum biilo yenuwi, i kuanoliwka!”, ange ange kesiliw te. ⁴³ Kate, wonuk so kunum biim kak kunum e ibolow fukunomele: “Ibo! I kanelom Fol elo aliwi, e kuanome yo!”, angse kasike, e wonuk so kunum biilo Fol elo dokolewomin weng mak bokoyemomele: “Mali kawtiw ‘Nu okmun dim kakamokoluw te!’, angeko, kal keliw kawtiw yomisik keko, ok kabalak elo uneko, aneng kalo kelina! ⁴⁴ Keliwi, mali kawtiw yukati siw beem ais anung anung mak kuluko, aluwsomi, ok benggew beem dim kalo kelina!”, yangse te. Yangsei, alik alik nu kiliko, em yangse weng be geleweko, aneng kalo ken kuw talsuluw te.

28

Malta Okgung em Kanese em Sang te.

¹ Beli, kaem ding dim bakate, kawtiw i nulo aneng beem wiin e “Malta!”, yangiwi, nu kilisuluw te.
² Malta kasel bi nulo ibolow menew keyemeko, “Talbiliw yako!”, yangiwi, suuk so asolow ding kebe kasike, i ais abuleko, “Ais beem dim mewso telina!”, yangsiliw te.* ³ Keko beli, kaem ding dim bakate, Fol akati ais kuluko, ais abulse te. Kate, em kanemomin kebe ding dim bakate, sokyan mak weing beem mamin kawtem beelote teleko, Fol em teing dim elo ning dut kelewse te. ⁴ Kelewei, aneng kasel i kanele eisneng be atemeko, bokolomeliw: “Ibo! Kunum be nomin kunum e? E kawtiw yenomin kunum kebe sako? Nimtew angom? E okmun dim kuaninba kese kate kame, em kukuw wa beem yan dulewkabe got e elo alomin kebe kasike!”, ange ange kesiliw te. ⁵ Kesiliw kate, Fol e sokyan beelo butut kalis koleweko, weing dim elo keleweko, wakamin wa mak em anggил dim kelewınba kese te.* ⁶ Kanelei, ka biliw kawtiw i em anggил dim be kiin doung atemiwete: “Atin kuw kuanoke sako? Bani, wakamin wa mak kuluko, fasuloke sako?”, ange ange keko, tiak ding mak fensiliw kate, em anggил dim e mak wa eisneng mak kelewınba kelei, i atemsiliw te. Keko kasike, i ibolow fukunomeliw: “Ibo! Kunum be wa kukuw so kunum bate! E got mak ete te!”, ange amge kesiliw te.*

⁷ Keko beli, kanebe aneng ka kel e, kunum mak em wiin e Buwlius ete te. E okgung aneng beem emisik kak kunum ke alenale te. Em am e aneng beem mewso kese kasike, e nulo akalem am kalo

* **28:2:** 2 Kolin 11:27 * **28:5:** Mak 16:18 * **28:6:** Kalan Kunum 14:11

yemde unei, yemamas kel ding kabalak e, wanin yemensomi, nulo kilele yetemse te.

⁸ Keko beli, kaem ding dim bakate, Buwlius em alew e anggил мамин so ol kil so wakamin fian mak kelewse kasike, Fol e Sunbin-Got eso weng bokoko, akalem teing e wakamin kunum beem dim elo dukuko, elo kilelewse te. ⁹ Kilelewei, mali okgung beem kasel i wakamin so biliw kawtiw ikati yemde teleko, Fol em mit mewso koyemiwi, e ilo kilelyemse te.

¹⁰ Keko beli, kawtiw alik alik bi nulo kal-fongyemeko, ken kukuw kuw keyemsomeliwi, num “Kame iti siw kuluko, unuma!”, angsuluw ding dim bakate, i num mesesem sukum kesuluw mesesem mesesem eisenng be nulo yemeniwi, nu unomin memen kesuluw te.

Ulom Abiw Mutuk Fian Kalo Talsiliw em Sangte.

¹¹ Beli, yemamas kel kayow banimse ding dim bakate, nu Aleksandilia abiw mutuk fian em siw mak kawtem elo unsuluw te. Inim fian kese ding dim kabalak e, siw beem atebiliw kawtiw i siw beelo okgung ka kel sok so giko, kolewsiliw te. Siw beem kak dim ka kel e nu takak mak atemuwete: Takak be siw kasel biim got Dioskul* im takak kelei, nu atemsuluw te.

Keko beli, nu siw kawtem elo uneko, okgung be koleweko, ¹² Silakius abiw mutuk fian kalo uneko, ka bomi, alemsal ding mak banimsuluw te.

¹³ Banimsomi, iti siw kawtem elo uneko, abiw mutuk fian be koleweko, Elegium abiw mutuk fian

* **28:11:** 28:11 Gilik kawtiw i ikalem emisik got Sus em awang aul im wiin e “Dioskul!”, yangsiliw kale.

kalo unsuluw te. Unbomeluwi, aneng iti danse ding dim bakate, nulo dokoyemomin inim mak teleko, nulo fongate akate yemde unse kasike, iti aneng danse ding dim bakate, nu Buteoli abiw mutuk fian kalo talsuluw te.

¹⁴ Ka teleko, nu Yesus elo gelewabiliw kunum waneng mak yetemuwi, i nulo bokoyemomeliw: “Yu teleko, ben kel ding mak nuso makuw bina!”, yangsiliw te. Yangiwi, nu kiliko, iso ka buluwi, ben kel ding mak alsuluw te. Keko beli, nu ilo iti koyemeko, kawin dim kel Ulom abiw mutuk fian kalo unsuluw te. ¹⁵ Num unsuluw ding dim bakate, mali Ulom abiw mutuk fian beem Yesus elo gelewabiliw kunum waneng i kililiwete: “Kame teliw kai!”, ange ange kesomi, im biliw abiw mutuk fian be kolewoko, uniwi, mali i Abius em Wemin Am dim kalo uniwi, mali i Deiw Am Alesal dim kalo uniwi, alik alik bi kalo uneko, num fukun talsiliw te. Teliwi, Fol e ilo yetemeko, kalfongeko, ibolow kalaing kuw keko, Sunbin-Got elo “Weso, seyo!”, dangse te. ¹⁶ Dangei, nu iti unuwi, fe kabalak e, nu Ulom abiw mutuk fian kalo talsuluw te. Kalo telesomeluwi, i Fol elo bokolewomeliw: “Komikel kuw am mak belew kano, kate, wonuk so kunum mak kukalem am belew am be moko, kulo kateboke te.”, dangsiliw te.

Ulom Abiw Mutuk Fian em Kanese Sang te.

¹⁷ Beli, alesal kel ding mak banimse ding dim bakate, Fol e abiw mutuk fian kaem Suda kawtiw im kak yetebiliw kunum mali mak gaayemei, i teliwi, e ilo bokoyemomele:

“Nakunum kumel yutaka! Ne nukalem Suda kawtiw ilo wa kukuw mak keyemeko, nukalem awalik kumel im nulo kukuyemsiw kukuw mak beelo sakok keko, alik alik be itel kelinba kesi te. Kate, nem Selusalem abiw mutuk fian ka kel bisi ding dim kabalak e, abiw kasel i nelo sok so nit net kenemeko, Ulom abiw mutuk fian im wonuk so kunum im teing dim da konemsiw te. ¹⁸ Da konemiwi, i nelo diw netemeko, bokolomeliw: ‘Kunum be wa eisenng mak kelinba kese kasike, nu kanelom em kanese beem yan e duleweko, ‘Elo aluwi, e kuanoka!’, dangokoluw te!’, nangeko, nelo kut elo da konemomin ibolow kesiliw te.* ¹⁹ Kate, Suda kawtiw num kak yetebiliw kunum i diwyemin kunum biim weng be ibolow kelinba keko, kitil kesiliw kasike, ne nanew deiw mak feneko, bokolomeli: ‘Ne Ulom abiw mutuk fian beem emisik kamok fian em mit uni kano, ete nelo kiliko, diwnemoka!’, angsi te. Angsi kate, nakalem Suda angin ilo geeyemomin beem dulum elote kalo telinba kebi te.* ²⁰ Nakalem sang be bokoyemomin beem mongom ete ne yulo gaayemii, yu teliwi, ne yulo kame kukuyembi te.

Nakunum kumel yutaka! Isalael kawtiw alik alik nu Sunbin-Got em ‘Alik alik yulo dokoyemin kunum Mesaya ete dabalalii, e toloka!’, angse weng beem kaneloke ding dim fenbuluw te. Alik alik num fenbuluw beem mongom ete i nem teing e sok so ge konemiwi, ne ka bi te.”

* **28:18:** Kalan Kunum 26:31 * **28:19:** Kalan Kunum 25:11

yangse te.* ²¹ Yangei, i yan weng bokolewom-eliw: “Sudia aneng fian kasel i kom kaneselew eisneng beem dulum elo fut mak boko, nulo weng kal bokoyeminba kesiliw te. Beemdiw, Sudia aneng fian koleweko, kale telese kunum mak akati ibik weng mak nulo bokoyeminba kese te. ²² Kate, nu kililuwete: Aneng aneng angom kasel i deiw kikis beem dulum elote weng on ete kuw ganbin kelewabiliw kasike kame, kukalem ete num ibolow fukunin be kilele dolon keyema!”, dangsiliw te.* ²³ Dangiwi, iso, Fol eso, alik alik i weng kitokoko, “Kaem ding dim iti wensanuma!”, angsiliw te.

Keko beli, kitokosiliw ding em kutim akal, kuin-bele akal, diwkuw diwkuw kabalak e, Fol e akalem am matem telesiliw kawtiw banban biilo Sunbin-Got em gawman ding dim em sang be kilele mongom so bokoyemse te. Bokoyemeko, “Moses em kukuyemse weng akal, Sunbin-Got em bontem dim bakamin kunum im weng akal, alik alik biim weng be nulo kilele kukuyemete: Mesaya angsiliw kunum be Yesus ete kuw te.”, yangse te. ²⁴ Yangeko, mali Fol em weng kilisiliw kunum waneng bi em weng elo “Fein te!”, dangsiliw kate, mali kawtiw i “Babo! Weng be fein weng bate!”, dangsiliw kasike, ²⁵ i weng on ete kuw kesomi, amen kuw amen kuw kesiliw te. Kesomeliwi, im Fol elo iti kolew unsiliw ding dim bakate, Fol e weng mak bokoyemomele: “Sua kel akate, Sunbin-Finik e yom kawalik kumel ilo bokoyemomin weng mak Sunbin-Got em bontem

* **28:20:** Kalan Kunum 26:6-7 * **28:22:** Kalan Kunum 24:14

dim bakamin kunum Aisaya elo bokolewomele:

²⁶ ‘Aisaya, ku uneko, kawtiw biilo weng kale bokoyemomelew:

‘Yu tiak ding kilikabiliw kate, weng beem mon-gom e yu kilele dolon kuw kelinba kesomi, akokow kelewabiliw te.

Yu weng be fein atemokoliw kate, beem mon-gom e yu kal kelinba kekabiliw te.

²⁷ Nimtew angom? Kawtiw biim ibolow fukunin e atin kuw kou keyembe kasike.

I weng be kilele wosulinba kekabiliw kawtiw kesomi,

kiin akati gal kuw kesomi, akalbin kawtiw ite te.

Mesik esik im kiin be atemsomeliwi,

i weng kiliko,

‘Ibolow fukunin ken kuw kulubuluw kai’, angomi,

biim sili sili kukuw be koleweko, nem dim elo teliwi,

ne ilo kilelyemoki kasike.’,

yangolewka!’,

dangse kale. ²⁸ Kaneko beli, kame yu kilele kililina! Sunbin-Got e akalem Weng kal Ken Ati be Suda kawtiw num ibik biliw kawtiw ilo duyemkabe te. Duyemei, ite fein kililokoliw kasike, e ilo dokoyemeko, sunsun dinik so kulomin deiw ka kel mo koyemkabe te.”, yangse te.

²⁹⁻³⁰ Keko beli, itol alew mak kelei, Fol e Ulom abiw mutuk fian beem am dim ka kel kuw bise te. Bomi, am beem kayak elo yan on kisol so welewbise te.

Keko beli, e mali em fukun teliw kawtiw banban ilo kalfongyemeko, “Am matem telina!”,

yangeko, ³¹ kalaing kuw keko, Sunbin-Got em gawman sang so, Kamok Yesus Kulais em sang so, sang be diwkuw diwkuw kukuyembise te. Nimtew angom? Mali kawtiw i em kanese deiw be goto kelinba kesiliw kasike.

**Sunbin-Got em Kitakamin Weng
The New Testament and part of the Old Testament in
the Bimin Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen na sampela hap Oldpela Testamen
long tokples Bimin long Niugini**

Copyright © 2008 Bible Society of Papua New Guinea

Language: Bimin

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2016-10-03

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 9 Oct 2020

bb2442dc-1805-519d-89d0-e1d6e66abeba